

Anna Szoltun

Systemy bankowe w Azji Południowo-Wschodniej

Spis treści

SPIS TREŚCI	2
WSTĘP	3
ROZDZIAŁ 1. CZYNNIKI DETERMINUJĄCE KSZTAŁT SYSTEMÓW BANKOWYCH KRAJÓW DALEKIEGO WSCHODU	4
1.1. HISTORIA, WARUNKI SPOŁECZNE I KULTUROWE.....	4
1.2. AUTORYTARNOŚĆ JAKO PODSTAWOWY SPOSÓB SPRAWOWANIA WŁADZY W KRAJACH AZJATYCKICH	10
1.3. BANKI CENTRALNE W SYSTEMACH BANKOWYCH KRAJÓW POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ AZJI	12
1.4. NADZÓR I KOORDYNACJA W REGIONIE – AZJATYCKI BANK ROZWOJU.....	18
ROZDZIAŁ 2. BANKOWOŚĆ AZJATYCKA W DRUGIEJ POŁOWIE XX WIEKU	23
2.1. UMOCOWANIE PRAWNE FUNKCJONOWANIA AZJATYCKICH BANKÓW.....	23
2.2. PROBLEM KONTROLI I NADZORU BANKOWEGO.....	28
2.3. FORMY I ROLA KONGLOMERATÓW RODZINNYCH W STRUKTURZE AZJATYCKICH RYNKÓW FINANSOWYCH	31
2.4. SINGAPUR I HONGKONG JAKO MIĘDZYNARODOWE CENTRA FINANSOWE.....	37
2.5. WSPÓŁPRACA MIĘDZY BANKAMI CENTRALNYMI POSZCZEGÓLNYCH PAŃSTW AZJATYCKICH – ROLA EMEAP.....	43
ROZDZIAŁ 3. KRYZYSY FINANSOWE NA RYNKACH AZJATYCKICH	47
3.1. PRZYCZYNY CZĘSTYCH KŁOPOTÓW W REGIONIE AZJATYCKIM	47
3.2. OGÓLNOREGIONALNY KRYZYS BANKOWY – LATA 1997-1998	49
3.3. PROCES UZDRAWIANIA DALEKOWSCHODNICH SYSTEMÓW BANKOWYCH PO 1998 ROKU.....	55
3.3.1. <i>Pomoc międzynarodowych instytucji finansowych</i>	55
3.3.2. <i>Konieczność przeprowadzenia reform strukturalnych w azjatyckich systemach finansowych</i>	60
3.4. WNIOSKI PŁYNĄCE Z AZJATYCKIEGO KRYZYSU BANKOWEGO 1997-1998	65
ROZDZIAŁ 4. PRZYSZŁOŚĆ SEKTORA FINANSOWEGO KRAJÓW AZJI POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ	67
4.1. KONSOLIDACJA I GLOBALIZACJA AZJATYCKICH RYNKÓW FINANSOWYCH	67
4.2. KORPORACJONISTYCZNE INSTYTUCJE FINANSOWE – PERSPEKTYWY FUNKCJONOWANIA W XXI WIEKU ...	73
4.3. KONSEKWENCJE ATAKÓW TERRORYSTYCZNYCH NA STANY ZJEDNOCZONE DLA BANKOWOŚCI W ISLAMSKICH KRAJACH AZJATYCKICH.....	75
4.4. PROJEKT UTWORZENIA AZJATYCKIEJ UNII MONETARNEJ	78
ZAKOŃCZENIE	82
SUMMARY	83
LITERATURA	84
POZYCJE ZWARTE	84
ARTYKUŁY	84
AKTY PRAWNE	85
DOKUMENTY INTERNETOWE	85
INNE	86
SPIS TABEL	87
SPIS WYKRESÓW.....	87
ZAŁĄCZNIKI	88

Wstęp¹

Bank centralny, banki komercyjne i inne instytucje finansowe to najważniejsze elementy systemu bankowego każdego kraju. Między tymi instytucjami istnieje wiele powiązań i zależności, które są uregulowane prawem konkretnego państwa. Dlatego też nie można mówić o jednym, funkcjonującym na całym świecie typie struktury finansowej. Kształt systemu finansowego zależy od historii kraju, kultury, panujących w nim wartości moralnych, religii, stopnia rozwoju gospodarczego i innych jeszcze czynników. Nie można też zapominać o znaczeniu geograficznego położenia danego państwa. Kraje położone blisko siebie, w jednym rejonie geograficznym cechuje podobna historia, religia, kultura i sposób sprawowania władzy państwowej. Jako przykład można tu podać państwa europejskie, afrykańskie, państwa Ameryki Południowej, oraz państwa Azji Południowo-Wschodniej. Każdy z tych regionów to kraje w mniejszym lub w większym stopniu współpracujące ze sobą, kraje w których wyznaje się podobną wiarę, które łączy wspólna historia i warunki kulturowe. Z tych samych względów kraje te cechują podobne, choć nie jednakowe systemy finansowe, oraz systemy bankowe. Nadzór i koordynację nad nimi sprawują w poszczególnych regionach nadrzędne instytucje finansowe. W Europie jest to Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, w Afryce – Afrykański Bank Rozwoju, a w Azji – Azjatycki Bank Rozwoju.

Państwa Południowo-Wschodniej Azji cechuje Konfucjanizm, jako główna filozofia życiowa, podobna kultura, która wywarła wielki wpływ na mentalność i sposób zachowania się ludzi, oraz autorytarność, jako podstawowy sposób sprawowania władzy państwowej. Między innymi te właśnie czynniki zdeterminowały strukturę finansową poszczególnych krajów azjatyckich. Bankowość azjatycka różni się znacznie od bankowości europejskiej czy też szeroko opisywanej – amerykańskiej. Wykształciła inne rozwiązania instytucjonalne, inne prawo. I mimo, że w XXI wieku nadszedł czas na globalizację światowych gospodarek, na ujednolicanie światowych rynków finansowych, Azja Południowo-Wschodnia nadal szczyci się swą odrębnością. Azjaci wciąż powtarzają, że „w przypadku Azji jest inaczej”.

¹ Autorka pragnie złożyć podziękowania Panu Prof. dr hab. Alfredowi Jancowi z Katedry Bankowości Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, pod kierownictwem którego powstała niniejsza praca oraz Panu Henrykowi Bilskiemu - Doradcy Prezesa w Departamencie Zagranicznym Narodowego Banku Polskiego za pomoc w trakcie pisania pracy.

Celem tej pracy jest analiza systemów bankowych wybranych krajów z regionu Południowo-Wschodniej Azji. Dokładne zbadanie najważniejszych przyczyn, które sprawiły, iż bankowość krajów azjatyckich jest tak inna od bankowości w krajach o kulturze europejskiej. Badanie, którego rezultaty są zawarte w tej pracy, obejmuje także charakterystyczne dla Azji konglomeraty rodzinne. Celem autorki jest przedstawienie ich znaczenia w poszczególnych krajach oraz drogi, jaką muszą przebyć aby dostosować się do konkurencyjnego działania w gospodarce rynkowej w XXI wieku. Praca zawiera również analizę wielkiego kryzysu bankowego, jaki miał miejsce w Azji w latach 1997-1998. Autorka chciała znaleźć przyczyny, które spowodowały aż tak wielką skalę kryzysu finansowego, a także ukazać konieczność przeprowadzenia określonych reform strukturalnych w azjatyckich systemach bankowych. Zawarta w tej pracy analiza dotyczy również konsekwencji, jakie dla poszczególnych krajów wynikają z ich położenia geograficznego, oraz wyznawanej w nich religii. Malezja i Indonezja – muzułmańskie kraje Azji Południowo-Wschodniej muszą się liczyć ze zmianą swojej sytuacji po atakach terrorystycznych Al-Kaidy na Stany Zjednoczone 11 września 2001 roku. Celem autorki było zbadanie w jakim stopniu konsekwencje wojny, jaką Amerykanie prowadzą z Talibami i organizacją Osamy bin Ladena dotkną wszystkie kraje regionu azjatyckiego.

Rozdział 1. Czynniki determinujące kształt systemów bankowych krajów Dalekiego Wschodu

1.1. Historia, warunki społeczne i kulturowe

Historia, poziom rozwoju, język, przyzwyczajenia, położenie geograficzne a także warunki klimatyczne i struktury społeczne, wszystkie te czynniki wpływają na kształt szeroko pojętej „kultury kraju”. Na pojęcie to składają się w szczególności: szacunek dla autorytetów, relacje między jednostką a społeczeństwem i sposób reagowania na problemy i konflikty, co ukazuje jednocześnie kontrolę nad agresywnym zachowaniem oraz ekspresję w wyrażaniu uczuć.² Integralną częścią kultury kraju w społeczeństwach dwudziestego wieku jest „kultura organizacji”. Zawiera ona sposób myślenia oraz szereg norm i wartości, które wpływają na zachowania pracowników firmy i tym samym na jej wizerunek.³

² L. Schuster [red], *Banking cultures of the world*, Fritz Knopp Verlag, Frankfurt nad Menem 1996, s. 4.

³ *Ibidem*

W przypadku determinantów kształtu sektora finansowego, oprócz warunków kulturowych i ich wpływu na kulturę organizacji czy zarządzania, należy brać pod uwagę także „normy ponadgraniczne”, charakteryzujące większą liczbę społeczeństw danego regionu geograficznego. Dotyczy to w szczególności krajów Południowo-Wschodniej Azji. W państwach takich jak Japonia, Chiny, Korea Południowa, Tajwan, Singapur czy Hongkong do dziś obowiązują wartości wywodzące się z filozofii Konfucjusza. W każdej dziedzinie życia podkreślana jest wartość dobrego wychowania, ciężkiej pracy, oszczędności, wytrwałości i przede wszystkim lojalności wobec rodziny.

W żadnej innej części świata szeroko pojęte znajomości i kontakty nie odgrywają tak wielkiej roli jak w państwach azjatyckich. Jedno z popularnych przysłów tych społeczności mówi, że „to, kogo znasz jest dużo ważniejsze od tego, co wiesz”. Pierwsza część tego powiedzenia odnosi się do powiązań osobistych z odpowiednio ważnymi osobami i powszechnie uznanymi autorytetami. Takie znajomości Chińczycy określają mianem *guanxi*, dla Japończyków są to *kankei*, a w Korei mówi się o nich *kwankye*.⁴ Druga część przysłowia dotyczy doświadczenia, specjalistycznej wiedzy i umiejętności.

Takie *guanxi* znacznie różnią się od tego, co na Zachodzie rozumie się jako znajomości. *Guanxi* to pojęcie nieco szersze. Jest to zawiązywanie bliskich kontaktów i powiązań pomiędzy dwiema, niezależnymi osobami, w celu uzyskania wzajemności w realizowaniu osobistych, społecznych, oraz zawodowych transakcji.⁵ Trochę inne są też motywy wchodzenia w takie zależności. Jeden z podstawowych dogmatów Konfucjanizmu podkreśla miejsce jednostki w strukturze społecznej. Jednostka jest częścią systemu wzajemnych powiązań, nie indywidualną osobą. System ten zawiera pięć typów zależności:

1. podwładny – przełożony,
2. ojciec – syn,
3. mąż – żona,
4. stosunki między braćmi, oraz
5. relacje między przyjaciółmi.

Właściwe wypełnianie obowiązków wynikających z nadanej roli zapewnia prawidłowe i bezkonfliktowe funkcjonowanie społeczeństwa. Jakże inne są to motywy od tych, którymi kierują się ludzie na Zachodzie, gdzie podstawowy wpływ na zachowanie się

⁴ I. Y.M. Yeung, R. L. Tung, Achieving Business Success in Confucian Societies: The Importance of Guanxi (Connections), w: Organizational Dynamics, jesień 1996, s. 54.

⁵ Ibidem, s. 55.

człowieka ma osiąganie osobistych korzyści. Ta różnica pomiędzy dwiema kulturami doprowadziła do wykształcenia się zupełnie różnego rozumienia słowa „odwzajemnianie się”.

Konfucjanizm zachęca każdą jednostkę do stania się prawym, cnotliwym człowiekiem. Aby taki stan osiągnąć, należy odwzajemniać honory i zwiększać wartość dawanych w rewanżu podarunków. Wzajemne obdarowywanie się przez partnerów handlowych jest zjawiskiem powszechnie stosowanym i traktowanym jako podstawowy, najważniejszy czynnik utrzymywania dobrych stosunków. Innymi takimi czynnikami są: uczestnictwo w licznych, snobistycznych bankietach, nierzadko wydawanych właśnie na cześć wspólnika, wspólne wyjazdy wakacyjne do egzotycznych krajów, sponsorowanie nauki dzieci partnera w renomowanych szkołach i na uznanych uniwersytetach.⁶

Filozofia konfucjańska wpłynęła też w znacznym stopniu na azjatycki sposób postrzegania władzy i wynikających z niej powinności. Dla cieszącego się szacunkiem Azjaty, posiadającego uznaną pozycję w społeczeństwie, oczywistym jest obowiązek wspomagania biedniejszych, pokrzywdzonych osób, czy też finansowania ambitnych przedsięwzięć, nawet takich, które nie przyniosą mu osobistych korzyści ale przysłużą się ogółowi.

Ważną cechą społeczeństw konfucjańskich jest przewaga „zarządzania przez etykę” nad „zarządzaniem za pomocą prawa”. Wyraża się to awersją do prawa i wszelkich procesów sądowych w krajach Południowo-Wschodniej Azji. W regionie tym stosuje się zasadę, że władzę i wpływy posiada ten, kto zajmuje najwyższe stanowiska w społecznej hierarchii, ten, kto dysponuje największą ilością kapitału.

Podstawowym czynnikiem zapobiegającym wszelkim niemoralnym, czy też nielegalnym zachowaniom w społeczeństwach dalekowschodnich, jest obawa przed wstydem. W regionie tym „twarz znaczy więcej niż reputacja”. Jedno z chińskich przysłów głosi: „Twarz człowieka jest jak kora drzewa; drzewo bez swojej kory umiera”.⁷ W społeczeństwach konfucjańskich „utrata twarzy” to nie tylko automatyczne stanie się wyrzutkiem. Wstyd osiąga także całą rodzinę danej jednostki. Taka rodzina nie jest już w stanie prawidłowo funkcjonować w społeczeństwie.

Bardzo ważna jest w państwach azjatyckich przynależność do określonej grupy, rodziny. W Japonii zbiorowości takie jak mieszkańcy jednej okolicy, czy też znajomi z pracy odgrywają kluczową rolę w życiu każdego człowieka. Na Tajwanie, w Chinach i w Hongkongu, rodzina i przyjaciele stanowią najważniejsze źródło kontaktów społecznych.

⁶ Ibidem, s. 62.

⁷ Ibidem, s. 57.

Ludzie w Azji nie podkreślają swojej indywidualności. Wręcz przeciwnie, identyfikują siebie przez swoje powiązania z innymi. Azjaci nie znają pojęcia separowania życia osobistego od zawodowego. Stąd taki rozwój i waga chińskich *guanxi*. Powiązania między pojedynczymi ludźmi jak i całymi rodzinami wykorzystuje się powszechnie do rozpoczynania wspólnych przedsięwzięć finansowych.⁸

Wspólne dla azjatyckich społeczeństw zasady, filozofia i wzorce postępowania spowodowały wykształcenie się w poszczególnych krajach zbliżonych modeli zarządzania przedsiębiorstwami, prawie jednakowych, hierarchicznych struktur wewnątrz organizacji, a także podobnych systemów finansowych i bankowych.

W Korei Południowej za początek bankowości uważa się rok 1878, kiedy to założono w tym kraju filię banku japońskiego. Pierwszy, całkowicie koreański bank powstał w roku 1890.⁹ Od początku swego istnienia, bankowość w Korei pozostawała pod ścisłą kontrolą rządu. Banki przyjęły bardzo pasywną, konserwatywną rolę. Ich zadaniem było jedynie wspomaganie sektora realnego, który w przeciwieństwie do nich rozwijał się od początku bardzo dynamicznie, i który wykształcał agresywną „kulturę organizacji”. Koreański system bankowy od momentu swego powstania jest oparty na specjalizacji. W związku z tym, banki koreańskie nigdy nie zajmowały się kompleksową obsługą poszczególnych klientów. Doprowadziło to do wykształcenia się potężnych grup bankowych, w skład których wchodzi oprócz banków także instytucje ubezpieczeniowe, przedsiębiorstwa leasingowe, faktoringowe, a także firmy handlowe. Takie konglomeraty są w stanie zapewnić każdemu klientowi wszechstronną obsługę. Wiodącą rolę wewnątrz takiej organizacji mają przedsiębiorstwa produkcyjne. To one są dostawcami kapitału. Na konserwatywną politykę banków koreańskich wpływa zatem z jednej strony restrykcyjny wpływ interwencji agend rządowych, a z drugiej, wywodząca się z filozofii konfucjańskiej dominująca rola dawcy kapitału, czyli w tym przypadku władz przedsiębiorstw produkcyjnych wchodzących w skład grup bankowych.

Hierarchiczne, rodzinne struktury bankowe mają zarówno zalety jak i wady. Do tych pierwszych na pewno można zaliczyć szybkość w podejmowaniu decyzji. Pozwala to czasami na osiągnięcie znacznych korzyści finansowych. Następną zaletą jest perspektywiczne spojrzenie zarządzającego bankiem na jego działalność. Jest on skłonny zrezygnować z krótkoterminowych profitów, płynących z jakiegoś przedsięwzięcia, na rzecz bezpieczeństwa i zrównoważonego rozwoju w dłuższej perspektywie. Ma bowiem na uwadze

⁸ M.B. Yaruell, Fertile ground, a scholar tells why Asian MLM is booming, w: Success, czerwiec 1994, s. 18.

⁹ L. Schuster, op. cit., s. 214.

dobro i stabilność finansową całej rodziny, zarówno w bieżącym czasie jak i w przyszłości. Do wad takiego rozwiązania na pewno należy centralizacja decyzji, są one wszystkie podejmowane przez jedną osobę – głowę rodziny. Zarządzanie przedsiębiorstwem bankowym, które jest instytucją szczególną ponieważ po obu stronach jego bilansu znajduje się przede wszystkim ogromna ilość środków pieniężnych, staje się w strukturach patriarchalnych procesem zamglonym, niejasnym i często prowadzi do korupcji. Prawie niemożliwe staje się uzyskanie jakichkolwiek informacji o przepływach pieniężnych, lokatach, czy też udzielonych przez bank kredytach. Takie dane to „tajemnica rodzinna”. Znacznie utrudniona jest więc kontrola i nadzór bankowy.¹⁰

Singapur był kolonią brytyjską aż do 1963 roku więc system bankowy, który rozwijał się tam w XIX wieku nastawiony był na wspieranie angielskiego przemysłu i handlu. Pierwszym bankiem, który powstał w Singapurze był Union Bank of Calcutta, założono go w 1840 roku. Ze względu na swe położenie, Singapur stał się obszarem, na którym chętnie zakładały swoje oddziały banki zagraniczne. W 1861 roku powstał tam Chartered Bank, w 1883 Nederlandsche Handel-Maatschappij, w 1902 The First National City Bank of New York. Począwszy od 1900 roku, na terenie Singapuru zaczęły się pojawiać również banki chińskie. Obsługiwały one w szczególności klientów posługujących się chińskim dialektem. Pierwszym bankiem lokalnym był Kwong Yiki Bank, który powstał w roku 1903. Zlikwidowano go jednak w 1913 z powodu kłopotów finansowych.¹¹ W późniejszym czasie swoje banki założyły „grupy etniczne”. Były to w szczególności społeczności posługujące się dialektami Hokkien i Teochew. Instytucje te, albo w wyniku połączenia, albo fuzji tworzą dzisiaj trzy duże, niepaństwowe, wzajemnie powiązane banki. Właściciele z dumą podkreślają tradycję i długą historię ich działalności.

Po okresie japońskiej okupacji w czasie Drugiej Wojny Światowej, w Singapurze utworzono dużą ilość banków lokalnych. Pierwszy z nich, The Development Bank of Singapore powstał z inicjatywy rządu w 1968 roku.¹² Został on utworzony w celu dostarczania środków pieniężnych na potrzeby rozwijającej się gospodarki. Od zawsze, w Singapurze mile widziane były inwestycje obcego kapitału. Pomimo tego, to właśnie ten obszar postrzegany jest jako największy strażnik „wartości azjatyckich” w regionie. Od lat sukcesywnie opiera się on wpływowi kultury zachodniej. Pod powierzchnią bardzo nowoczesnego społeczeństwa wciąż tkwi silnie zakorzeniona tradycja konfucjańska. Jako, że

¹⁰ I. Y.M. Yeung, R. L. Tung, op. cit., s. 64.

¹¹ IBCA, The Singapore Banking System, lipiec 1996.

¹² L. Schuster, op. cit., s. 265.

większość banków jest zdominowana przez chiński personel i chińskie władze, „kultura organizacji” instytucji finansowych jest w Singapurze oparta na tych samych zasadach, które są priorytetami w Chinach.

Wpływ historii i kultury kraju na jego obecne struktury finansowe jest szczególnie widoczny w przypadku Japonii. Przez szereg lat była ona odizolowana politycznie i gospodarczo od reszty świata. Najważniejszą cechą systemu bankowego tego kraju jest ukierunkowanie na interes grupy, ogółu, a nie jednostki. Obecna forma japońskiego systemu bankowego wywodzi się z okresu Meiji, czasu w historii tego państwa, kiedy rządzący zdecydowali się na modernizację kraju aby oprzeć się ryzyku kolonizacji ze strony Zachodu, oraz aby zmienić pozostałości „Systemu Tokugawy” (XVII – XIX w), systemu feudalnego, który doprowadził Japonię do stanu nieodwracalnego kryzysu. Zmiany zdecydował się wprowadzić w 1880 roku Viscount Matsukata, Minister Finansów.¹³ Jego celem było stworzenie systemu bankowego, który stałby na straży „dobra narodowego”, nie przykładając nadmiernej wagi do interesów poszczególnych mieszkańców. Instytucje finansowe zostały powołane do zapewniania siły kraju, jego prestiżu i ekonomicznej wydajności. Struktura sektora bankowego odzwierciedlała autorytarną myśl polityczną tamtego okresu. Sektor ten był w wysokim stopniu zcentralizowany. Istniała tendencja do grupowania instytucji finansowych. Było to podstawą do wykształcenia się przedwojennych *zaibatsu*, grup, których przedsiębiorstwa kontrolowały kilka sektorów gospodarki pod przewodnictwem dużego banku. Centralna pozycja banków w gospodarce funkcjonuje w Japonii do dzisiaj. Nie są one jedynie instytucjami świadczącymi usługi finansowe, lecz również pełnią rolę głównego, wiodącego podmiotu w grupie, do której należą. Japońska bankowość działa na zasadach bardzo tradycyjnych. Stanowi najbardziej konserwatywny sektor krajowej gospodarki.¹⁴ Zwolnienia zdarzają się sporadycznie, tylko za szczególnie poważne przewinienia czy błędy. Równie rzadkie jest opuszczanie pracy przez zatrudnionego czy odchodzenie do konkurencyjnej instytucji. Lojalność wobec grupy jest tu czynnikiem decydującym. Kariera młodego bankowca w Japonii rozpoczyna się tuż po ukończeniu studiów. Banki podtrzymują tradycję utrzymywania przyjacielskich stosunków z wiodącymi uniwersytetami. Umowa o przyjęcie „świeżo upieczonych” absolwentów do pracy w bankach zostaje nawiązana już na kilka miesięcy przed uzyskaniem przez tych młodych ludzi dyplomu. Japońskie banki, podobnie jak i inne przedsiębiorstwa w tym kraju, nie są raczej skore do zatrudniania wysoko

¹³ Ibidem, s. 198.

¹⁴ Ibidem, s. 203.

wykwalifikowanych specjalistów. Wolą zdobywać pracowników, których można ukształtować w sposób pasujący do wizerunku uniwersalnego banku.

Bankowość w Tajlandii liczy sobie około stu lat. Przez pierwsze pięćdziesiąt lat swego istnienia, cały sektor pozostawał pod silnym wpływem „banków kolonialnych”. Były to w szczególności Hong Kong and Shanghai Banking Corp. Ltd., Standard Chartered Bank i Banque Indosuez. Mimo, że w tym samym czasie utworzono pierwszą tajlandzką instytucję finansową, (teraz jest to Siam Commercial Bank) była ona kontrolowana przez Deutsche Asiatische Bank, a jej działania były nastawione na „służbę koronie i arystokracji”. Silny wpływ historii kraju na struktury finansowe ma swe odbicie w tym, że w obecnych czasach w sektorze bankowym w Tajlandii widać mocne oddziaływanie brytyjskiej kultury bankowej z jednej strony, a z drugiej obecność tradycji konfucjańskiej, pochodzącej z Chin.

1.2. Autorytarność jako podstawowy sposób sprawowania władzy w krajach azjatyckich

Z autorytarnym ustrojem gospodarczym mamy do czynienia wtedy, gdy jedna osoba wie najlepiej co jest dobre a co złe dla całego kraju i jego mieszkańców. Taki człowiek ma w swoim posiadaniu władzę absolutną. System autorytarny może przybierać formy bardziej lub mniej restrykcyjne, w zależności od osobowości samego dyktatora. Rozwój wszelkich sektorów gospodarki, w tym również bankowego, jest w takich warunkach znacznie utrudniony.

Region Południowo-Wschodniej Azji to kraje, w których autorytarny sposób rządzenia państwem jest głęboko zapisany w historii, tradycji i kulturze. Azjatyccy przywódcy przez lata chętnie odwoływali się do „rdzennych, azjatyckich wartości”, takich jak przywiązanie do rodziny i miejsca pracy, szacunek dla dobra ogółu oraz poważanie dla autorytetów. Powołując się na nie tłumaczyli, że popularny na zachodzie liberalizm polityczny nie przystaje do warunków azjatyckich.¹⁵ Niemniej jednak, tendencja odchodzenia od autorytarnego sposobu rządzenia państwem jest widoczna nawet i tam, na Dalekim Wschodzie.

W Korei Południowej i na Tajwanie odbyły się już demokratyczne wybory do parlamentu. Chiny, najludniejszy kraj świata, przez większą część swej ponad

¹⁵ K. Tan Bhala, Twilight of the Despots, Asian Authoritarians and the Need for Enlightenment, w: Harvard International Review, wiosna 1999, s. 23.

pięciotysięcznej historii znajdowały się pod rządami autorytarnymi. Ostatnia chińska dynastia upadła na początku naszego wieku, osłabiona przez dekadentyzm i korupcję.

Japonia, najbogatszy kraj Azji, jest państwem demokratycznym, jeśliby patrzeć na powszechne wybory do parlamentu i prawnie zapewnione swobody obywatelskie. Jednak ta japońska demokracja zachowała pewne cechy właściwe dla autorytarnych ustrojów regionu. Wszelka współpraca odbywa się na zasadzie konsultacji, dochodzenia do wspólnych wniosków. Japończycy tylko w ostateczności przystąpiliby do konfrontacji poglądów. Takie postępowanie koliduje z ich filozofią życiową. System nagradzania i awansowania jest zaś w japońskich przedsiębiorstwach oparty na starszeństwie, nie stopniu zasłużenia dla firmy.

W Indonezji, Malezji i Singapurze wszelkie wybory odbywają się już w sposób demokratyczny, choć parlamenty w każdym z tych krajów są zdominowane przez jedną partię.¹⁶

Przez większą część powojennego czasu, od 1959 do 1990, w Singapurze rządy twardej ręki sprawował Lee Kuan Yew. Ostatecznie, mimo swej rezygnacji ze stanowiska Premiera na rzecz Goh Chok Tong'a, zachował tytuł Ministra-Seniora. To właśnie jego ugrupowanie, The People's Action Party od lat rządzi niepodzielnie na singapurskiej scenie politycznej. W latach 1963 - 1965 Singapur był częścią Malezji a uzyskanie przez niego niepodległości spowodowane było głównie nie dającymi się przewyciężyć różnicami w poglądach Lee Kuan Yew'a i Premiera Malezji Tanku Abdula Rahman'a.¹⁷ Powodem, dla którego autorytarny sposób sprawowania władzy jest w Singapurze wciąż obecny, jest obawa rządzących przed zagrożeniem zarówno wewnętrznym jak i zewnętrznym. Singapur był i jest małym obszarem, zamieszkałym głównie przez ludność chińską (78%), malajską (14%) i hinduską (7%).¹⁸ Rządy twardej ręki pozwalały tłumić w zarodku wszelkie konflikty na tle narodowościowym. Istniała też uzasadniona obawa przed atakami z zewnątrz, jako że Chińczycy, a tych jest w Singapurze zdecydowana większość, nie są narodem lubianym w regionie. Wszystkie te czynniki spowodowały potrzebę przynależenia przez Singapur do większej społeczności. To właśnie z takich przesłanek, kraj ten przystąpił do ASEAN (Association of South-East Asian Nations). Z tych samych powodów pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku, rządzący Singapurem zdecydowali się na stworzenie z tego obszaru międzynarodowego centrum finansowego.

¹⁶ Ibidem, s. 24.

¹⁷ L. Schuster, op. cit., s. 265.

¹⁸ Ibidem.

Także w Korei Południowej sektor bankowy rozwijał się pod czujnym okiem agend rządowych. Banki były nastawione na gromadzenie środków finansowych i lokowanie ich w przedsięwzięcia wspomagające wzrost gospodarczy kraju. Rząd kontrolował zakres usług oferowanych przez banki, wysokość stóp procentowych. W jego gestii pozostawał także wybór kredytobiorców. Władze kraju wybierały odpowiednich ludzi na kierownicze stanowiska w bankach, wskazywały preferowane sektory gospodarki, miały wreszcie decydujący wpływ na system płac i wynagrodzeń.¹⁹ Wizerunek poszczególnych banków zmieniał się wraz z celami polityki państwa. Najważniejszym kryterium działania była maksymalizacja przepływów pieniężnych, wspomagających realny sektor gospodarki. Z drugiej strony, takie podejście gwarantowało bankom pomoc rządu w razie jakichkolwiek kłopotów. Rząd kontrolował także system wypłacania dywidend. Dostarczał środki pieniężne bankom, które osiągały zbyt małe zyski, nie pozwalające na wypłatę akcjonariuszom odpowiednio wysokich sum.²⁰

Trochę inaczej kształtowała się sytuacja w Tajlandii. W przeszłości banki, podobnie jak i inne przedsiębiorstwa, zobligowane były do wspomagania władz rządowych w realizowaniu ich politycznych zamierzeń. Zmiana nastąpiła w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku, wraz z nadejściem ustroju demokratycznego. Zarówno sektor bankowy, jak i inne gałęzie gospodarki, stopniowo stawały się coraz bardziej niezależne. U progu XXI wieku politycy w Tajlandii traktują już banki jako samodzielnie kształtujące swoją działalność instytucje, które mogą przyczynić się do wzrostu gospodarczego kraju.

1.3. Banki centralne w systemach bankowych krajów Południowo-Wschodniej Azji

Nieodłącznym elementem każdego systemu bankowego jest bank centralny. Jest to instytucja nadzorująca i koordynująca cały system. Bank centralny jest organem państwowym, pełniącym wiele istotnych funkcji. Jedną z ważniejszych jest prowadzenie polityki pieniężnej. Dużo się mówi ostatnimi czasy o ujmowaniu działań różnych banków narodowych w jednolite ramy. Oczywiście, nie wszystkie banki zostały powołane do działania w ten sam sposób, różnią się też między sobą celami, stosowanymi instrumentami. Niejednakowe są przecież warunki, w których każdy z nich funkcjonuje. Poszczególne banki

¹⁹ L. Schuster, op. cit., s. 219.

²⁰ Ibidem, s. 226.

charakteryzują się różnym stopniem niezależności, swobody w podejmowaniu decyzji, odpowiedzialności za powodzenie polityki pieniężnej państwa.

W krajach Południowo-Wschodniej Azji mamy do czynienia ze zróżnicowanym rozwiązaniem wyżej wspomnianych kwestii. Wpłynęła na to zarówno historia, kultura jak i warunki polityczne.

W Japonii centralnym bankiem państwa jest Bank Japonii (Bank of Japan), powstały jako prywatna spółka z 55 % udziałem Skarbu Państwa w 1882 roku. Jego główny organ to Zarząd Banku, składający się z Prezesa, dwóch Wiceprezesów oraz sześciu innych członków. Kadencja Zarządu trwa pięć lat.²¹ Wprowadzona w kwietniu 1998 roku nowa Ustawa o Banku Japonii zapewniła bankowi centralnemu pełną niezależność od działań rządu. Polityka pieniężna pozostaje w wyłącznej gestii Zarządu Banku, mianowanego przez Radę Ministrów za zgodą Sejmu. Członkowie zarządu nie mogą zostać zdymisjonowani bez swojej zgody w czasie trwania kadencji. Ustawa o Banku Japonii tak formułuje jego funkcje: „Funkcją Banku Japonii jest emisja banknotów, kontrola nad systemem pieniężnym oraz zapewnianie obiegu środków pieniężnych pomiędzy bankami i innymi instytucjami finansowymi w celu utrzymania stabilności systemu finansowego państwa.”²² „Kontrola nad systemem pieniężnym ma na celu poprzez utrzymanie stabilności cen, wspomaganie zrównoważonego wzrostu gospodarczego państwa.”²³ Należy tutaj zaznaczyć, iż „stabilność cen” nie dotyczy wartości zewnętrznej jena, za którą odpowiedzialny jest rząd.

W Singapurze, aż do drugiej połowy XX wieku nie było banku centralnego, a instytucje finansowe nadzorowane były przez różne agencje rządowe.²⁴ The Monetary Authority of Singapore (MAS) – centralny bank kraju został powołany do życia w 1971, na mocy ustawy z 1970 roku i upoważniony do działania jako bankier i agent finansowy rządu. Ustawa przydzieliła mu również odpowiedzialność za „podtrzymywanie zrównoważonego, nie-inflacyjnego wzrostu gospodarczego oraz promowanie Singapuru jako progresywnego centrum finansowego”.²⁵ Uprawnienia MAS zostały rozszerzone dwukrotnie. Pierwszy raz wraz z wydaniem Aktu Uzupełniającego do ustawy w 1984 roku, gdy do funkcji banku dodano prowadzenie działalności doradczej organom rządowym i ponownie w lutym 1998, gdy promocja sektora finansowego została określona jako drugi główny cel banku, obok

²¹ Guide to Central Bank Watching, Morgan Guaranty Trust Company, New York marzec 2000, s. 27.

²² The Bank of Japan law, kwiecień 1998.

²³ Ibidem.

²⁴ IBCA, The Singapore Banking System, lipiec 1996.

²⁵ The Monetary Authority of Singapore Act, 1970.

funkcji nadzorczej.²⁶ Akt Uzupełniający do ustawy z 1998 roku rozszerzył również liczebność Zarządu Banku z 7 do 10 osób. Władzom banku przewodzi teraz Wicepremier, a współpracują z nim przedstawiciele Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Handlu i Przemysłu, Ministerstwa Rozwoju Gospodarczego oraz reprezentant Biura Prokuratora Generalnego. MAS nie jest formalnie niezależny od rządu. Na mocy funkcji, jakie pełni, współpracuje nieustannie z Ministerstwem Finansów oraz innymi organami rządowymi.

Centralnym bankiem Filipin jest Bangko Sentral ng Pilipinas (BSP). Został utworzony jako niezależna, narodowa instytucja finansowa, na mocy Konstytucji Filipin i Ustawy Nowe Prawo o Banku Centralnym z 1993 roku. Zastąpił w swej funkcji Centralny Bank Filipin, powołany do działania w 1949 roku.²⁷ Nowa ustawa nadała BSP administracyjną i fiskalną autonomię. Bank ten od 1993 roku nie może już angażować się w finansowanie deficytu państwowego. Głównym jego celem jest „utrzymanie stabilności cen w powiązaniu ze zrównoważonym wzrostem gospodarczym Filipin”.²⁸ Bangko Sentral ng Pilipinas działa też w celu promowania i ochrony stabilności pieniądza oraz wymienialności narodowej waluty.²⁹ Głównym organem banku jest Zarząd, składający się z siedmiu osób, w tym dwóch reprezentantów sektora rządowego. Są to: Prezes BSP i jeden z członków Rady Ministrów, wyznaczony przez Prezydenta Republiki. Pozostałych pięć osób wywodzi się z sektora prywatnego. Wszyscy członkowie Zarządu Banku są mianowani przez Prezydenta na okres sześciu lat.³⁰

W kwestii niezależności Bangko Sentral ng Pilipinas plasuje się wysoko wśród banków centralnych regionu. Konstytucja kraju wymaga, aby większość członków Zarządu Banku pochodziła z sektora prywatnego. Filipiny są obecnie objęte średnioterminowym programem naprawczym, prowadzonym przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Coroczne cele tego programu dotyczą wzrostu podaży pieniądza i różnych wskaźników ekonomicznych.

The Bank Negara Malaysia (BNM) – Centralny Bank Malezji został oficjalnie otwarty 24 stycznia 1959 roku. Utworzono go na mocy zarządzenia Central Bank of Malaya Ordinance z 1958, jako „instrument rozważnego zarządzania sytuacją monetarną i kredytową kraju”.³¹ Zarządzenie tak określa funkcje banku: „Bank Negara Malaysia został powołany aby

²⁶ Guide to Central Bank..., op. cit., s. 43.

²⁷ http://www.bsp.gov.ph/About%20BSP/about_creation.htm, 28.06.2000.

²⁸ The New Central Bank Act, 1993.

²⁹ Guide to Central Bank..., op. cit., s. 42.

³⁰ Ibidem, s. 41.

³¹ <http://www.bnm.gov.my/about/history.htm>, 28.06.2000.

emitować znaki pieniężne i gwarantować wartość krajowej waluty, aby działać jako bankier i doradca finansowy rządu, aby zapewniać stabilność monetarną i silną strukturę finansową, oraz aby oddziaływać na sytuację kredytową zgodnie z dobrem kraju”.³² Polityką pieniężną kieruje Zarząd Banku, konsultując się z Ministerstwem Finansów. Zarząd tworzy ośmiu członków mianowanych przez głowę państwa na okres trzech lat. Wszyscy mogą jednak zostać wybrani na następną kadencję. W skład zarządu wchodzi Prezes Banku, Wiceprezes, Sekretarz Generalny Skarbu i pięć osób wybranych spośród specjalistów z zakresu bankowości i finansów. Prezes jest przewodniczącym Zarządu, który jest zobligowany w swoim statusie do gromadzenia się co najmniej raz w miesiącu.³³

Ze względu na to, że w Malezji rola banku centralnego jest postrzegana jako uzupełniająca względem rządowych celów wzrostu gospodarczego, bank ten pozostaje niezależny w bardzo niewielkim zakresie. Najważniejsze decyzje podejmowane są wspólnie z Ministrem Finansów. Rząd Malezji bardzo obawia się wysokiej inflacji więc dużą uwagę przywiązuje do tego, by brak niezależności banku centralnego nie stał się czynnikiem inflacyjnym.

Chińska Republika Ludowa może poszczycić się bardzo specyficzną strukturą systemu bankowego. W kraju tym funkcjonują obok banków komercyjnych także banki państwowe (The State Development Bank, The Export – Import Bank of China i The Agricultural Development Bank of China), realizujące założenia polityki państwa, nie będące jednak bankami centralnymi. Udzielają one na przykład kredyty na wsparcie funkcjonowania przedsiębiorstw państwowych, czy też finansowanie projektów rolnych. Istnieją też cztery państwowe banki komercyjne. Są to: Bank of China, The Industrial and Commercial Bank of China, The China Construction Bank i The China Agricultural Bank.

The People’s Bank of China został przekształcony w bank centralny na początku lat pięćdziesiątych XX wieku, na skutek wprowadzenia reform sektora finansowego i monetarnego. Aktualnie zajmuje on w Chinach taką samą pozycję jak Ministerstwo Finansów. Jest odpowiedzialny m. in. za oprocentowanie i wprowadzanie w życie założeń polityki pieniężnej oraz ustalanie wysokości stóp procentowych, prowadzenie kontroli finansowej banków, instytucji poza-bankowych oraz firm ubezpieczeniowych, kontrolowanie

³² Central Bank of Malaya Ordinance, 1958.

³³ Guide to Central Bank..., op. cit., s. 39.

i wydawanie zgody na tworzenie, łączenie się lub likwidowanie instytucji finansowych itp.³⁴ The People's Bank of China aktywnie działa na rzecz podniesienia poziomu elastyczności i wiarygodności realizowanej polityki monetarnej. Jednocześnie przywiązuje on dużą wagę do zapobiegania i łagodzenia wszystkich problemów, które mogą się pojawić w chińskim systemie finansowym.³⁵ Ustawa The People's Bank of China Act z 1995 roku tak określa cele banku: „Głównym celem PBOC jest utrzymywanie stabilności krajowej waluty i tym samym przyczynianie się do ekonomicznego wzrostu.”³⁶

Jednym z najbardziej istotnych problemów, które pojawiły się w Chinach w ostatnich latach było zapewnienie bankowi centralnemu całkowitej niezależności. W praktyce PBOC znajduje się pod określonymi wpływami rządu chińskiego, który w szeregu przypadkach decyduje się raczej na realizację programów zapewniających szybki wzrost gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy, niż na zwalczanie inflacji.³⁷

Ze względu na historię Hongkongu i jego szczególny status polityczny, terytorium to wykształciło specyficzny system bankowy. Najważniejszą jego cechą jest słaba pozycja banków lokalnych i dominacja banków zagranicznych. Przez szereg lat pewne funkcje banku centralnego pełnił The Hong Kong and Shanghai Banking Corporation Ltd. (HSBC). W pewnym okresie odezwały się głosy sprzeciwu przeciwko koncentracji wpływu na cały system bankowy przez tę właśnie instytucję. Przycichły one jednak, jako że HSBC przyczyniała się w dużym stopniu do rozkwitu gospodarczego Hongkongu. Sytuacja ta sprawiła jednak, że dostrzeżono potrzebę wprowadzenia pewnych zmian w systemie regulacyjnym sektora bankowego. Zmiany te wprowadzano konsekwentnie przez całą minioną dekadę. Rezultatem było połączenie Biura Pełnomocnika rządowego do spraw Bankowości z Biurem Funduszu Wymiany Walutowej, i utworzenie w ten sposób 1 kwietnia 1993 roku „prawdziwego” banku centralnego – The Hong Kong Monetary Authority (HKMA).³⁸ Każdy z trzech zastępców Dyrektora Wykonawczego jest odpowiedzialny za dwa departamenty banku. Odpowiadają oni razem z Konsulem Generalnym przed Dyrektorem Wykonawczym HKMA. Bank jest niezależny od władz regionu oraz rządu centralnego w Chinach kontynentalnych ponieważ ze względu na powiązanie waluty Hongkongu

³⁴ H. Bilski, Problemy reformy sektora finansowego ChRL, Departament Analiz i Badań NBP, Warszawa, kwiecień 2000, s. 38-39.

³⁵ Ibidem, s. 72.

³⁶ The People's Bank of China Act, 1995.

³⁷ H. Bilski, Problemy..., op. cit., s. 35.

³⁸ IBCA, The Hong Kong Banking System, sierpień 1995.

z dolarem amerykańskim, jego sytuacja finansowa jest uzależniona od polityki monetarnej USA i sytuacji na rynku pieniężnym.³⁹

Tajlandia jest uważana za kraj, który ma jeden z najlepszych banków centralnych na świecie. Jego konserwatywna, a jednak progresywna polityka ma na celu powolne otwarcie sektora bankowego, aby zapewnić bankom dostateczną ilość czasu na modernizację i reorganizację ich operacji. Polityka taka umożliwiła tajlandzkim bankom powodzenie w konkurencji z bankami zagranicznymi, które zaczęły się pojawiać w Tajlandii w drugiej połowie lat osiemdziesiątych naszego wieku.⁴⁰

Bank of Thailand (BoT) jest aktualnie poddawany restrukturyzacji zapoczątkowanej 1 listopada 1999 roku. Głównym organem banku jest zarząd, składający się z Dyrektora Naczelnego mianowanego przez króla Tajlandii za zgodą rządu, trzech jego zastępców w randze wiceministrów, oraz przynajmniej pięciu innych członków, spoza banku. Nowo sformułowanym celem działania The Bank of Thailand jest „zapewnianie stabilności systemu finansowego, a co za tym idzie podtrzymywanie zrównoważonego wzrostu ekonomicznego, który ma przynieść poprawę standardu życia obywateli Tajlandii”.⁴¹ Po zakończeniu programu modernizacyjnego pracownicy będą działali zgodnie z nową wizją banku – „The Bank of Thailand - dynamiczna organizacja, aktywnie funkcjonująca i odpowiadająca na wszelkie zmiany otoczenia.” Zgodnie z Ustawą The Bank of Thailand Act z 1942 roku, Minister Finansów jest upoważniony do nadzorowania wszelkich decyzji podejmowanych przez władze banku. To też się zmieni po zakończeniu restrukturyzacji. Modernizowana obecnie ustawa zapewni BoT większą niezależność. Uniemożliwi członkom Rady Ministrów wpływanie na postanowienia władz banku. Pożyczki dla rządu mają być udzielane jedynie w wyjątkowych sytuacjach, a decyzje dotyczące polityki pieniężnej przestaną być podstawą do dymisjonowania poszczególnych urzędników banku, jak to było do tej pory.⁴²

Na czele centralnego banku Korei Południowej stoi Prezes. Aktualnie jest nim Cheon Cheol-whan. Został on mianowany w 1998 na czteroletnią kadencję. Aż do czasu ostatniego kryzysu walutowego, który rozpoczął się w Korei w 1997 roku, Bank of Korea pozostawał pod kontrolą Ministerstwa Finansów, a jego decyzje dotyczące polityki pieniężnej uzależnione były od celów rządu. W kwietniu 1998 zmieniono ustawę o banku centralnym aby wyposażać BoK w większą niezależność. Bank ten jest teraz odpowiedzialny za

³⁹ Guide to Central Bank..., op. cit., s. 31.

⁴⁰ L. Schuster, op. cit., s. 285.

⁴¹ http://www.bot.or.th/bothomepage/BankAtWork/AboutBOT/Organize/Cu.../Culture_E.ht, 28.07.2000.

⁴² Guide to Central Bank..., op. cit., s. 47.

utrzymanie stabilności cen, a agendy rządowe nie mają wpływu na decyzje, jakie podejmuje w tym zakresie. Nowo uzyskana niezależność przejawia się również w tym, że Ministerstwo Finansów straciło swą większość w postaci 2/3 członków Rady Polityki Pieniężnej i obecnie może jedynie rekomendować jedną osobę na stanowisko.⁴³ Przed rokiem 1997 niepisane prawo kazało kłaść nacisk działaniom BoK na ekspansję kredytową w celu wspomaganie inwestycji w sektorze realnym. Tolerowano nawet dość wysoką inflację. W latach osiemdziesiątych celem pośrednim prowadzonej przez bank polityki pieniężnej była podaż pieniądza rozumiana jako M2. W kwietniu 1998 roku wraz z rozszerzeniem niezależności banku wprowadzono bezpośredni cel inflacyjny. Ze względu na krótki czas, jaki upłynął od tego okresu, niemożliwe jest jeszcze stwierdzenie czy działania te okazały się w Korei skuteczne.

1.4. Nadzór i koordynacja w regionie – Azjatycki Bank Rozwoju

Azjatycki Bank Rozwoju (ADB) powstał w okresie niezwykłych przemian na Dalekim Wschodzie. Powojenne lata rehabilitacji i rekonstrukcji zapoczątkowały nową erę niosącą ze sobą obietnicę pomyślności. Pomimo ogólnego optymizmu, realia pokazywały powszechną biedę i ubóstwo większości ludzi zamieszkujących azjatyckie kraje. Na początku lat sześćdziesiątych naszego wieku specjaliści Economic Commission for Asia and the Far East (ECAFE), umiejscowionej w Bangkoku organizacji Narodów Zjednoczonych oszacowali, że terytorium Azji boryka się corocznie z deficytem sięgającym 1 mld. USD w zagranicznych pożyczkach.⁴⁴ Azjatycki Bank Rozwoju został powołany do życia aby uzdrowić tę sytuację. Inauguracja jego powstania odbyła się w Tokio w listopadzie 1966 roku. Centralę banku umiejscowiono w Manili na Filipinach, zaś główne oddziały w Bangladeszu, Indiach, Nepalu, Pakistanie i Vanuatu.⁴⁵

Do banku mogą należeć członkowie oraz członkowie stowarzyszeni The Economic and Social Commission for Asia and Pacific (ESCAP), a także regionalne i pozaregionalne kraje będące członkami ONZ lub jej wyspecjalizowanych agencji. Aktualnie należy do niego 56 państw. (Tabela 1)

⁴³ Ibidem, s. 37.

⁴⁴ <http://www.adb.org/About/History/hist01.asp>, 28.06.2000.

⁴⁵ H. Bilski, Informacja dotycząca Azjatyckiego Banku Rozwoju, Pekin 11.03.1997.

Tabela 1 Państwa – członkowie Azjatyckiego Banku Rozwoju

Lp.	Państwo	Data wstąpienia
1	2	3
1.	Afganistan	1966
2.	Australia	1966
3.	Austria	1966
4.	Bangladesz	1973
5.	Belgia	1966
6.	Bhutan	1982
7.	Chińska Republika Ludowa	1986
8.	Dania	1966
9.	Fiji	1970
10.	Filipiny	1966
11.	Finlandia	1966
12.	Francja	1970
13.	Hiszpania	1986
14.	Holandia	1966
15.	Hongkong	1969
16.	Indie	1966
17.	Indonezja	1966
18.	Japonia	1966
19.	Kambodża	1966
20.	Kanada	1966
21.	Kazachstan	1994
22.	Kirgizja	1994
23.	Kiribati	1974
24.	Korea Południowa	1966
25.	Laos	1966
26.	Malediwy	1978
27.	Malezja	1966
28.	Micronesia	1990
29.	Mongolia	1991
30.	Myanmar	1973
31.	Nepal	1966
32.	Niemcy	1966
33.	Norwegia	1966
34.	Nowa Zelandia	1966
35.	Pakistan	1966
36.	Papua Nowa Gwinea	1971
37.	Republika Nauru	1991
38.	Singapur	1966
39.	Sri Lanka	1966
40.	Szwajcaria	1967
41.	Szwecja	1966
42.	Tajlandia	1966
43.	Tajwan	1966
44.	Tonga	1972
45.	Turcja	1991

46.	Tuvalu	1993
47.	USA	1966
48.	Uzbekistan	1995
49.	Vanuatu	1981
50.	Wielka Brytania	1966
51.	Wietnam	1966
52.	Włochy	1966
53.	Wyspy Cook'a	1976
54.	Wyspy Marshalla	1990
55.	Wyspy Solomon	1973
56.	Zachodnie Samoa	1966

Źródło: opracowanie własne na podstawie: H. Bilski, Informacja dotycząca Azjatyckiego Banku Rozwoju, Pekin 11.03.1997.

Zgodnie z postanowieniami Statutu Banku jest on upoważniony do tworzenia i zarządzania Specjalnymi Funduszami. Są to: Azjatycki Fundusz Rozwoju, Specjalny Fundusz Pomocy Technicznej oraz Specjalny Fundusz Japoński.

Bank posiada 21 departamentów i biur w Centrali, Regionalne Biuro Południowego Pacyfiku w Port Vila (Vanuatu) oraz 5 stałych biur (Dhaka, New Delhi, Jakarta, Kathmandu i Islamabad).

W skład struktury organizacyjnej Azjatyckiego Banku Rozwoju wchodzi:⁴⁶

1. Rada Gubernatorów,
2. Rada Dyrektorów,
3. Prezydent,
4. Trzech Wiceprezydentów,
5. Dyrektorzy Departamentów,
6. Urzędnicy.

Każdy kraj członkowski mianuje jednego gubernatora i jego zastępcę. Rada Gubernatorów odbywa regularne, coroczne spotkania. Do jej zadań należy wybieranie Rady Dyrektorów, która składa się z 12 członków, z których każdy posiada zastępcę. Ośmiu dyrektorów reprezentuje kraje regionalne a czterech pozaregionalne. Kadencja dyrektora trwa 2 lata, przy czym może on być powtórnie wybrany na to stanowisko. Prezydent jest wybierany przez Radę Gubernatorów na okres 5 lat, z możliwością ponownego wyboru. Prezydent jest jednocześnie Przewodniczącym Rady Dyrektorów. Wiceprezydenci są wybierani przez Radę Dyrektorów z rekomendacji Prezydenta. Odpowiadają za pracę Departamentów Operacji, Projektów oraz Finansów i Administracji.

⁴⁶ Ibidem

Prezydent Watabene, pierwszy przywódca ADB sprawujący swe rządy w latach 1966-1972, łączył idealizm z pragmatyzmem, rządy twardej ręki z wielkim współczuciem. Przyrównał on Azjatycki Bank Rozwoju do lekarza rodzinnego, który próbuje dowiedzieć się jak najwięcej o stanie zdrowia swoich pacjentów, aby w razie potrzeby móc im skutecznie pomóc. Za rządów Watabene sformułowano cele i politykę banku, podejmowano wiele działań pozwalających na poznanie warunków socjalnych i ekonomicznych krajów w Azji. Pierwszą pożyczkę w wysokości 5 mln USD Azjatycki Bank Rozwoju udzielił 23 stycznia 1968 roku na rzecz The Industrial Finance Corporation of Thailand.⁴⁷

W roku 1972 na drugiego Prezydenta ADB mianowany został Shiro Inoue. W czasie jego panowania suma udzielonych pożyczek wzrosła z 316 mln USD w 1972 do 776 mln USD w 1976. W odpowiedzi na pierwszy kryzys naftowy, który dotknął rozwijające się kraje regionu, bank wspomagał projekty poszukiwania innych źródeł energii. Wzrosła też liczba krajów członkowskich. W 1973 do ADB dołączyły Bangladesz i Myanmar. W 1974 ustanowiono Azjatycki Fundusz Rozwoju (ADF), w celu usprawnienia udzielanej przez bank pomocy finansowej.⁴⁸

Taroichi Yoshida mianowany na Prezydenta Banku w 1976 był człowiekiem przywiązującym dużą wagę do spraw rolnictwa. Jego administracja rozwinęła działania redukujące ubóstwo w regionie i zreformowała swe operacje w celu większego skoncentrowania się na problemach gospodarczych poszczególnych państw. W roku 1980 bank zapoczątkował udzielanie „pożyczek sektorowych”. Były to pożyczki udzielane na finansowanie projektów związanych z określonym sektorem gospodarki. W ten sposób ADB wspomógł program dostarczania wody w Indonezji i budowę autostrady w Tajlandii.⁴⁹

Masao Fujioka, następny Prezydent Azjatyckiego Banku Rozwoju, sprawował tę funkcję w latach 1981-1989. Reprezentował on instrumentalne podejście do koordynacji działań banku oraz współfinansowania inwestycji podejmowanych przez prywatne przedsiębiorstwa. W czasie jego rządów do ADB przystąpiła Chińska Republika Ludowa a Indie otrzymały pierwszą pożyczkę w wysokości 100 mln USD. W tym samym czasie utworzono Specjalny Fundusz Japoński, oraz powiększono po raz trzeci kapitał banku. Wzrósł on w 1983 o 105%.⁵⁰

⁴⁷ <http://www.adb.org/About/History/hist02.asp>, 28.06.2000.

⁴⁸ <http://www.adb.org/About/History/hist03.asp>, 28.06.2000.

⁴⁹ <http://www.adb.org/About/History/hist04.asp>, 28.06.2000.

⁵⁰ <http://www.adb.org/About/History/hist05.asp>, 28.06.2000.

Piąty Prezydent ADB – urzędujący w latach 1989-1993 Kimimasa Tarumizu przyczynił się do wzrostu rocznej sumy pożyczek banku do prawie 5 mld USD. W czasie jego rządów Azjatycki Bank Rozwoju zajął się promocją rynków kapitałowych w Hongkongu, Singapurze i Taipei emitując tzw. „Dragon Bonds”, obligacje o łącznej wartości 300 mln USD i umieszczając je konsekwentnie na tych właśnie rynkach.⁵¹

W okresie 1993-1999 władzę nad bankiem sprawował Mitsuo Sato. Będąc Prezydentem Azjatyckiego Banku Rozwoju kładł nacisk na realizację programów pomocy społecznej. Nadzorował on szereg reform wewnątrz banku, które podjęto aby zwiększyć możliwości ADB w zakresie odpowiadania na rosnące potrzeby rozwijających się państw członkowskich. Za jego rządów przeprowadzono reorganizację banku aby zapewnić lepszą jakość realizowanych projektów.⁵²

16 stycznia 1999 roku na Prezydenta Banku został mianowany Tadao Chino, były japoński Wiceminister Finansów do Spraw Międzynarodowych. Od wielu lat był on głęboko zaangażowany w tworzenie ADB. Sprawował funkcję członka ECAFE i był odpowiedzialny za planowanie i przygotowanie projektu powołującego do życia regionalny bank rozwoju.⁵³

Azjatycki Bank Rozwoju w ramach swej działalności udziela, uczestniczy lub gwarantuje pożyczki dla rozwijającego się kraju członkowskiego lub jego rządu, agencji, organizacji, a także przedsiębiorstw państwowych lub prywatnych, działających na terenie tego kraju. Dotyczy to także międzynarodowych lub regionalnych jednostek zaangażowanych w działania na rzecz rozwoju ekonomicznego regionu. Ponadto bank zapewnia pomoc techniczną przy opracowywaniu i realizacji projektów oraz programów rozwojowych, promuje inwestycje z udziałem kapitału państwowego i prywatnego, a także asystuje przy koordynowaniu programów gospodarczych i planów rozwoju państw członkowskich.

Pożyczki są udzielane przede wszystkim na projekty mające priorytetowe znaczenie dla rozwoju gospodarczego danego obszaru. Bank zapewnia swoim pożyczkobiorcom pokrywanie wydatków dewizowych związanych z realizacją konkretnego projektu, jak również w określonych przypadkach wydatków ponoszonych na ten cel w walucie krajowej. Jako generalną zasadę przyjmuje się fakt, że kraje członkowskie mające niższy poziom rozwoju gospodarczego otrzymują pożyczki z Azjatyckiego Funduszu Rozwoju, zaś pozostałe mogą korzystać ze środków kapitałowych Banku.⁵⁴

⁵¹ <http://www.adb.org/About/History/hist06.asp>, 28.06.2000.

⁵² <http://www.adb.org/About/History/hist07.asp>, 28.06.2000.

⁵³ <http://www.adb.org/About/History/hist08.asp>, 28.06.2000.

⁵⁴ H. Bilski, Informacja..., op. cit.

Rozdział 2. Bankowość azjatycka w drugiej połowie XX wieku

2.1. Umocowanie prawne funkcjonowania azjatyckich banków

Działanie każdego systemu bankowego, obojętnie z jakiego rejonu świata mógłby on pochodzić, jest regulowane przez przynajmniej dwa akty prawne najwyższej wagi. Są to: Prawo bankowe i Ustawa o Banku Centralnym. Często zdarza się, że są one uzupełniane przez ustawy dodatkowe, dotyczące poszczególnych gałęzi bankowości danego kraju. Nie może być natomiast takiej sytuacji, w której system bankowy nie byłby obramowany przez akt prawny opisujący działanie całego systemu z jednej strony, a z drugiej przez ustawową regulację działalności centralnego banku państwa. Reguły te obowiązują także w krajach Azji Południowo-Wschodniej.

Ustawa o Banku Japonii (The Bank of Japan Law) w swym obecnym kształcie została uchwalona 11 czerwca 1997 roku a wprowadzona w życie 1 kwietnia 1998 roku. Wprowadzono do niej już cztery poprawki, 22 czerwca 1998, 15 grudnia 1998, 1 kwietnia 2000 i 1 lipca 2000. Ustawa ta zawiera 10 rozdziałów. Rozdział pierwszy poświęcony jest postanowieniom ogólnym. Zawarty jest w nim m.in. cel banku, opisane zasady kontroli monetarnej, niezależności banku, stosunków z rządem. Rozdział pierwszy zawiera też status banku oraz warunki używania jego nazwy. Drugi rozdział Ustawy o Banku Japonii dotyczy w całości zarządu banku. Opisuje jego organizację, uprawnienia, tryb zwoływania obrad, udział reprezentantów rządowych w tych obradach, procedury działalności. W kolejnym rozdziale zawarte są postanowienia dotyczące relacji kierownictwa banku z pracownikami, zasady wypłacania wynagrodzeń, prawa i obowiązki wszystkich pracowników banku oraz zasady ustanawiania pełnomocnictwa. Rozdział czwarty zatytułowany jest „kompetencje i zadania”. Opisuje on szeroko wszystkie zadania banku, takie jak udzielanie pożyczek dla rządu, zarządzanie funduszami państwa, kredytowanie określonych instytucji finansowych, skupowanie i sprzedaż obcych walut itd. W piątym rozdziale tej ustawy uregulowano kwestię emitowania banknotów i innych znaków pieniężnych. Kolejny rozdział opisuje rozrachunki banku z innymi instytucjami. Znajduje się tu na przykład informacja o tym, że rok budżetowy Banku Japonii zaczyna się 1 kwietnia a kończy 31 marca następnego roku. Ta część ustawy obejmuje też zasady sporządzania budżetu i dysponowania ewentualnymi nadwyżkami. Rozdziały siódmy i ósmy mówią o składaniu raportów z działalności banku przed Sejmem, o wprowadzaniu w życie wymaganych poprawek Ministerstwa Finansów. W rozdziale dziewiątym zawarto pozostałe postanowienia, a ostatnia część Ustawy o Banku Japonii

opisuje zasady i tryb karania poszczególnych pracowników za określone przewinienia i niedociągnięcia.⁵⁵

Ustawę Prawo bankowe po raz pierwszy wydano w Japonii w 1890 roku. Miała ona obowiązywać przez pięćdziesiąt lat. Przemiany w japońskiej bankowości, mające miejsce na przełomie XIX i XX wieku sprawiły jednak, że już w 1927 roku uchwalono i wprowadzono w życie nowe Prawo bankowe, które określało ostre przepisy dotyczące minimum kapitałowego banków. Kolejną zmianę przyniósł rok 1970, kiedy to Rada Badań nad Systemem finansowym przy Ministrze Finansów opracowała zalecenia dotyczące reformy tej ustawy. W 1981 roku, Nowe Prawo bankowe zezwoliło na przyjmowanie depozytów oszczędnościowych od ludności także innym niż oszczędnościowe bankom.⁵⁶ Była to poważna zmiana w regulacji systemu bankowego Japonii.

W singapurskim systemie bankowym obowiązującymi teraz ustawami najwyższej rangi są:⁵⁷

1. Banking Act (Prawo bankowe) z 1970 roku,
2. Monetary Authority of Singapore Act z 1970 roku.

Dodatkowo, prawne ramy dla działalności banków i innych instytucji finansowych na terenie Singapuru tworzą:⁵⁸

1. Insurance Act (Ustawa o ubezpieczeniach) z 1966 roku,
2. Currency Act (Ustawa o walucie krajowej) z 1967 roku,
3. Finance Companies Act (Ustawa o instytucjach finansowych) z 1997 roku,
4. Securities Industry Act (Ustawa o obrocie papierami wartościowymi) z 1986 roku,
oraz
5. Futures Trading Act (Ustawa o instrumentach pochodnych) z 1986 roku.

Działanie banków jest regulowane przez Prawo bankowe i tzw. „Wiadomości dla banków” („Notices to Banks”), emitowane przez MAS funkcjonujący jako bank centralny, zgodnie z przysługującymi mu uprawnieniami według Prawa bankowego. Według tych aktów prawnych, bank w Singapurze jest zdefiniowany jako firma, która zajmuje się interesami bankowymi i która do tego celu uzyskała wiążącą licencję. Interesy bankowe zaś to pozyskiwanie pieniędzy na rachunkach bieżących bądź depozytowych, skupowanie i emitowanie czeków, udzielanie swoim klientom kredytów i pożyczek oraz inne czynności

⁵⁵ The Bank of Japan Law, 1997.

⁵⁶ J. K. Solarz, Rozwój systemów bankowych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997, s. 78.

⁵⁷ IBCA, The Singapore Banking System, lipiec 1996.

⁵⁸ Ibidem.

przewidziane dla banków przez bank centralny. Prawo bankowe Singapuru wyraźnie zaznacza, że interesami bankowymi mogą trudnić się jedynie te instytucje, które uzyskały na swą działalność licencję. Również tylko one mogą używać w swojej nazwie słowa „bank”.⁵⁹

Prawo bankowe Singapuru ma swoje źródło w Malayan Federal Banking Ordinance (Malajskie Zarządzenie Federalne dotyczące Bankowości) z 1958 roku. Akt ten dał podstawy pod obecną strukturę całego systemu bankowego. Zarządzenie to oraz jego rozszerzenie – Banking (Amendment and Extension) Act z 1965 roku zastąpiono w 1970 roku Prawem bankowym, które funkcjonuje w Singapurze do dzisiaj.⁶⁰ Ustawa Prawo bankowe podtrzymała strukturę sektora, uformowaną poprzednimi ustawami ale w istotny sposób zacieśniła zakres regulacji. Do ustawy tej wprowadzono, jak na razie pięć istotnych poprawek. Miały one miejsce w latach 1983, 1984, 1993, 1996 i 1998. Najistotniejszą zmianą jaką wprowadziły, było stopniowe zwiększanie wymaganego minimum kapitałowego dla banków.

„Wiadomości dla banków” dotyczą wielu kwestii, np. tajemnicy bankowej, wymagań kapitałowych, łączenia się i przejmowania singapurskich banków, zakazów rewaluacji aktywów i internacjonalizacji singapurskiego dolara.⁶¹

Oprócz oficjalnych, prawnych ram wpływających na kształt systemu bankowego w Singapurze, bankowość jest tam poddawana tzw. „Kodeksom postępowania” („Codes of Conduct”), emitowanym przez Związek Banków Singapurskich. Kodeksy te zawierają w znacznej mierze sposoby „moral suasion”, które mają zapewnić prawidłowe działanie instytucji bankowych, zgodnie z nakazanym modelem praktyki bankowej.

The Monetary Authority of Singapore Act – czyli Ustawa o Banku Centralnym Singapuru – z 1970 roku zawiera między innymi definicję, funkcje i prawa banku centralnego. Prawa te rozszerzyły w dużym stopniu poprawka uzupełniająca do ustawy z 1984 roku oraz poprawka z roku 1998, która dodała również do głównych zadań banku promocję sektora finansowego Singapuru na arenie międzynarodowej.⁶²

Aby umożliwić Bankowi Negara Malaysia działanie banku centralnego, nadano mu obszerne prawa regulowania i sprawowania nadzoru nad całym systemem bankowym Malezji. Prawa te są zapisane w następujących aktach:⁶³

⁵⁹ The Banking Act, 1970.

⁶⁰ IBCA, The Singapore..., op. cit.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Guide to Central Bank..., op. cit., s. 43.

⁶³ <http://www.bnm.gov.my/about/legislations.htm>, 28.07.2000.

1. Central Bank of Malaysia Act 1958 (Ustawa o Centralnym Banku Malezji) – poprawiona i rozszerzona w 1994 roku,
2. The Banking and Financial Institutions Act 1989 – BAFIA (Ustawa o Instytucjach Bankowych i Finansowych),
3. Exchange Control Act 1953 (Ustawa o wymianie walutowej z zagranicą),
4. Islamic Banking Act 1983 (Ustawa o Bankach Islamskich),
5. Insurance Act 1996 (Ustawa o Ubezpieczeniach),
6. Takaful Act 1984⁶⁴,
7. Emergency (Essential) Powers Act 1979 (Zasady działania w krytycznych sytuacjach),
8. Essential (Protection of Depositors) Regulations 1986 (Podstawowe regulacje ochrony deponentów),
9. Loan (Local) Ordinance 1959 (Zasady udzielania pożyczek),
10. Treasury Bills (Local) Act 1946 (Ustawa o Bonach Skarbowych) – rozszerzona w 1977 roku, oraz
11. Government Investment Act 1983 (Ustawa o inwestycjach rządowych).

Pierwsze dwa spośród tych aktów, prawnie znajdują się w pozycji nadrzędnej w stosunku do pozostałych. Są tymi najważniejszymi ustawami, regulującymi funkcjonowanie całego sektora bankowego w kraju.

Ustawa o Banku Centralnym Malezji z 1958 roku, poprawiona w roku 1994, dostarcza informacji o kierowaniu i celach banku. Wymienia prawa i obowiązki centralnej instytucji finansowej kraju, umieszczając między nimi emisję waluty krajowej, utrzymywanie zewnętrznych rezerw, udzielanie pozwoleń na działalność bankową. Reguluje też sposób postępowania banku z instytucjami finansowymi, borykającymi się z kłopotami w trakcie prowadzenia działalności, relacje banku z rządem. Ustawa ta zawiera także ogólne zalecenia dotyczące rachunków banku centralnego i jego angażowania się w przedsięwzięcia bankowe.⁶⁵

Ustawa o instytucjach bankowych i finansowych weszła w życie w Malezji z dniem 1 października 1989 roku. Zawiera ona instrukcje dotyczące licencjonowania i regulowania działalności banków, instytucji finansowych, banków handlowych, domów dyskontowych

⁶⁴ Ustawa regulująca rejestrację i regulację tzw. „systemu Takaful”. Jest to system współpracy, oparty na braterstwie, solidarności i obustronnej pomocy. Zapewnia on uczestnikom wzajemną pomoc finansową w przypadku wystąpienia takiej potrzeby. Uczestnicy systemu wspólnie wyrażają zgodę na taką właśnie współpracę.

⁶⁵ <http://www.bnm.gov.my/about/legislations.htm>, 28.07.2000.

i firm brokerskich. Reguluje także działalność instytucji zajmujących się dostarczaniem finansowania z niebankowych źródeł. Chodzi tutaj o firmy faktoringowe, leasingowe czy też tzw. stowarzyszenia budowlane.⁶⁶

Bankowość w Hongkongu jest regulowana przez różne zarządzenia Rady Ministrów. Aż do roku 1960, kiedy to poważny kryzys finansowy doprowadził do upadku wielu banków, system finansowy był tam bardzo słabo obramowany aktami prawnymi. W 1964 roku w Hongkongu wprowadzono rozporządzenie, które po raz pierwszy wspomniało o minimum kapitałowym banków oraz o konieczności sporządzania rocznych raportów z działalności. Znaczącą poprawkę wprowadzono do tego rozporządzenia w roku 1986, po kolejnym kryzysie powodującym upadek dużej liczby banków. Na mocy prawa rozszerzono działalność nadzoru bankowego, wprowadzono nowe, zastrzone wymogi w stosunku do współczynników wypłacalności i płynności oraz poddano pod nadzór bankowy również instytucje depozytowe.⁶⁷

Jeżeli chodzi o ustawę o banku centralnym, to w Hongkongu można za takową uznać Zarządzenie o Funduszu Wymiany Walutowej (poprawione) z grudnia 1992. Na podstawie tego zarządzenia połączono Biuro Pełnomocnika rządowego do spraw Bankowości z Biurem Funduszu Wymiany Walutowej i utworzono „prawdziwy” bank centralny – The Hong Kong Monetary Authority.⁶⁸ Do dnia dzisiejszego jest to obowiązujący akt prawny o centralnej instytucji finansowej Hongkongu.

Działanie banków komercyjnych na Filipinach poddane jest przepisom zawartym w „Akcje zawierającym regulacje dotyczące organizacji i operacji wykonywanych przez banki, quasi-banki, instytucje powiernicze oraz innych czynności bankowych”. Nazwą skrótową tej ustawy jest: Ogólne Prawo bankowe. Zaczęła ona obowiązywać w 2000 roku. Zawiera osiem rozdziałów i reguluje takie sprawy jak nazwa i klasyfikacja instytucji bankowych w rozdziale pierwszym, rola banku centralnego w rozdziale drugim, w trzecim – organizacja, zarządzanie i administrowanie instytucjami finansowymi, zasady udzielania pożyczek i przyjmowania wkładów w czwartym rozdziale, ochrona szeroko pojętych „interesów bankowych” w piątym, a w szóstym zaprzestanie działalności bankowej. W rozdziale siódmym tej ustawy wymienione i opisane są akty prawne regulujące działalność

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ IBCA, The Hong Kong ..., op. cit.

⁶⁸ Ibidem.

instytucji niebankowych na Filipinach, natomiast rozdział ósmy, ostatni poświęcono sprawom banków zagranicznych.

Bank centralny Filipin – Bangko Sentral ng Pilipinas funkcjonuje na mocy Nowego Prawa o Banku Centralnym z 1993 roku oraz Ogólnego Prawa bankowego 2000.

Zasady działalności banku centralnego, banków komercyjnych i innych instytucji finansowych w Korei Południowej zawarte są przede wszystkim w dwóch ustawach – The Bank of Korea Act (Ustawa o Banku Koreańskim) i The General Banking Act (Ogólna Ustawa bankowa).

Po raz pierwszy Ustawę o Banku Centralnym uchwalono i wprowadzono w życie w Korei w roku 1950. W 1962 roku ustawę tę poprawiono, by rok później uchwalić całkowicie nowe prawo, które i tak wielokrotnie zmieniano. Obecnie obowiązującą ustawę ogłoszono w roku 1997, 31 grudnia.⁶⁹ Zawiera ona osiem rozdziałów. Pierwszy z nich dotyczy postanowień ogólnych – nazwy, celu banku, jego neutralności politycznej, drugi w całości mówi o Radzie Polityki Pieniężnej. Rozdział trzeci ustawy to prawa i obowiązki organów wykonawczych banku oraz wszelkiego rodzaju audytorów. W kolejnym, czwartym rozdziale zawarto informacje dotyczące funkcji, operacji i działań banku na koreańskim rynku finansowym. Rozdział piąty w całości jest poświęcony wymogom, jakie bank centralny stawia bankom komercyjnym w związku z prowadzeniem działalności oraz zasadom nadzoru bankowego. Kolejna część ustawy poświęcona jest stosunkom banku z rządem i parlamentem. Rozdział siódmy to rozrachunki bankowe, a ósmy – prowizje i opłaty pobierane przez koreański bank centralny.⁷⁰

2.2. Problem kontroli i nadzoru bankowego

Bankowość krajów azjatyckich, mimo podlegania takim samym zasadom, które wskazują kierunki rozwoju tego sektora gospodarki na całym świecie boryka się z problemami, które gdzie indziej praktycznie nie występują. Niezależnie od tego, że w każdym z krajów Azji Południowo-Wschodniej funkcjonuje nowoczesne Prawo bankowe, zgodne ze światowymi standardami, że banki centralne na mocy najwyższych aktów prawnych są wyposażone w instrumenty sprawnego oddziaływania na systemy finansowe, skuteczna kontrola instytucji bankowych jest w tym regionie znacznie utrudniona,

⁶⁹ The Bank of Korea Act, 1997.

⁷⁰ Ibidem.

a w niektórych przypadkach nawet niemożliwa do wykonania. Można zaryzykować stwierdzenie, że jest to jedna z głównych przyczyn częstych problemów finansowych całego sektora bankowego krajów azjatyckich. Wywodząca się z długowiekowej tradycji, historii i kultury krajów regionu, jakże innych od europejskich struktura bankowa a także wychowanie w Konfucjanizmie sprawiają, iż nadzór zewnętrzny nad różnymi formami przedsiębiorstw jest przez ich właścicieli nawet dzisiaj traktowana jako próba bezpodstawnej ingerencji oraz pogwałcenia praw osobistych.

W Singapurze temu kierunkowi myślenia przeciwstawiają się cztery instytucje nadzoru bankowego. Są to:⁷¹

1. Monetary Authority of Singapore,
2. Stock Exchange of Singapore Ltd,
3. Singapore International Monetary Exchange Ltd,
4. The Board of Commissioners of Currency.

Duży wpływ na realizację założeń nadzoru bankowego ma w Singapurze Ministerstwo Finansów, zarówno bezpośrednio jak i pośrednio – Minister Finansów zasiada w zarządzie banku centralnego. Nie jest to rozwiązanie korzystne dla efektywnego sprawowania nadzoru nad działalnością systemu bankowego. Tę nie do końca dobrą sytuację mają szansę zmienić reformy podjęte przez MAS w 2000 roku. Z powodu aspiracji Singapuru, który chce być głównym centrum finansowym na kontynencie i na świecie, bank centralny opracował nowe ramy dla sprawnego i skutecznego nadzoru bankowego. Standardy, jakie obowiązują od 2000 roku mają wspomóc liberalizację rynku finansowego, lecz także zapewnić bezpieczeństwo jego uczestnikom. Podstawowa zmiana dokonana przez te reformy to przestawienie nacisku z regulacji na dosłowne „sprawowanie nadzoru” nad działalnością instytucji finansowych. Nadzór bankowy ma teraz czuwać bardziej nad maksymalną efektywnością w sektorze niż nad jego bezpieczeństwem.⁷² Nie da się ukryć, że jest to dość ryzykowne podejście. Opracowano też szereg norm zewnętrznego i wewnętrznego audytu oraz zasady współpracy audytorów z MAS. Podtrzymano także istotną rolę Związku Banków Singapurskich w nadzorowaniu działalności instytucji finansowych poprzez emisję „Kodeksów Postępowania”. Na efekty tych wszystkich zmian trzeba jednak w Singapurze jeszcze poczekać. Dopiero za parę lat okaże się, czy rozluźnienie poprzednich surowych regulacji będzie dla tego terytorium właściwe.

⁷¹ IBCA, The Singapore..., op. cit.

⁷² http://www.mas.gov.sg/sigfinsec/sigfinsec_supervisionoffininst-c.html, 28.06.2000.

Głównym organem sprawującym nadzór bankowy w Hongkongu jest HKMA. W banku istnieje specjalnie wyodrębniony Departament Nadzoru Bankowego, odpowiedzialny za bieżącą kontrolę sytuacji w sektorze. Nadzór nad bankami w Hongkongu to kombinacja okresowych badań wewnętrznych banków oraz inspekcji dokonywanych przez urzędników HKMA. Prawo bankowe wyposażyło bank centralny w prawa żądania w dowolnym momencie wszelkich danych, dokumentów i informacji od banków komercyjnych. Zazwyczaj taki przegląd danych odbywa się w trybie miesięcznym bądź kwartalnym. HKMA korzysta także z opinii audytorów, którzy kontrolują adekwatność kapitałową instytucji finansowych. Zgodnie z prawem, bank centralny Hongkongu może przejąć kontrolę nad bankiem, który stał się niewypłacalny, który nie jest w stanie uregulować swoich należności, który nie spełnia warunków prowadzenia działalności. Aby zapobiec upadaniu banków planuje się zaostrenie uprawnień HKMA do sprawowania nadzoru bankowego. Wciąż trwają prace nad odpowiednią poprawką do Prawa bankowego.⁷³

W Korei Południowej sprawa nadzoru bankowego jest uregulowana w ustawie o banku centralnym, w jej piątym rozdziale zatytułowanym „Potrzeba kontroli instytucji bankowych.”⁷⁴ Art. 87 powyższej ustawy mówi, że Bank of Korea może, na wniosek Komisji Polityki Pieniężnej żądać od wszelkich instytucji finansowych udostępnienia potrzebnych mu materiałów oraz danych dokumentujących utrzymywanie przez te instytucje wymaganego minimum kapitałowego. Zgodnie z Art. 88, Bank of Korea może, na wniosek Komisji Polityki Pieniężnej żądać od Urzędu Nadzoru Finansowego (powstałego na mocy Ustawy o Ustanowieniu Instytucji Nadzoru Finansowego) przeprowadzenia kontroli przedsiębiorstw bankowych a pracownik określonej komórki banku może w tej kontroli uczestniczyć. Wyniki takiej kontroli muszą być bankowi przedłożone i na ich podstawie bank podejmuje określone kroki i dokonuje korekty działań instytucji, w której wykryto nieprawidłowości. W Art. 89 zapisano, że Komitet Polityki Pieniężnej, w razie odmiennego od Urzędu Nadzoru Finansowego stanowiska w sprawie jakiegoś przypadku, może go poprosić o powtórne rozpatrzenie sprawy, gdy ma ona bezpośredni związek z polityką monetarną i kredytową. Obok banku centralnego i Urzędu Nadzoru Finansowego ważnym organem kontroli jest w Korei także Ministerstwo Finansów i Ekonomii.

Trzy powyższe przykłady potwierdzają, iż sprawa nadzoru nad działalnością instytucji finansowych jest teoretycznie w krajach azjatyckich dobrze uregulowana. Odpowiednie przepisy znajdują się w ustawach zawierających normy dotyczące funkcjonowania całego

⁷³ IBCA, The Hong Kong ..., op. cit.

⁷⁴ The Bank of Korea Act, 1997.

sektora. Istnieją odpowiednie urzędy, instytucje i organy, które nadzór sprawują. Problemem jest jednak egzekwowanie prawa. Władze banków centralnych i innych instytucji odpowiedzialnych za nadzór bankowy w krajach regionu od paru lat debatuje nad sposobami zmiany tej sytuacji. Prezes Bangko Sentral ng Pilipinas na Wschodnioazjatyckim Szczycie Ekonomicznym, który odbył się 20 października 1999 roku w Singapurze mówił, że efektywność nadzoru bankowego powinna zostać wzmożona poprzez ścisłą współpracę organów nadzorczych poszczególnych krajów. Powinna ona prowadzić do wypracowania jak najlepszych standardów opartych na indywidualnych doświadczeniach. Wspólne inicjatywy w tym zakresie zredukowałyby ryzyko systemowe na globalnym i regionalnym rynku finansowym i doprowadziłyby do zmniejszenia prawdopodobieństwa, że kryzys mający miejsce w jednym państwie mógłby doprowadzić do efektu domina i przenieść się do sąsiednich krajów. Współpraca polegałaby także na wzmacnianiu i zaostrzeniu nadzoru sprawowanego przez regionalne instytucje międzynarodowe, takie jak Azjatycki Bank Rozwoju. Prezes centralnego banku Filipin twierdzi, że największy wysiłek powinien być włożony w wykształcenie i upowszechnianie tzw. „dobrych praktyk”, dzięki którym instytucje monetarne bez stwarzania problemów udostępniałyby wszelkie informacje finansowe potrzebującym ich organom nadzorczym. Należy rozwinąć system wiarygodnych, przejrzystych i porównywalnych standardów składania raportów oraz stworzyć łatwo dostępny Bank Danych Finansowych dla Azji. Rozwiązania takie powinny w długim okresie pomóc we wzroście konkurencyjności na rynkach poprzez stworzenie na nich atmosfery jawności i ogólnego zaufania.

Ponadto, bardzo ważne jest zminimalizowanie elementu tzw. ryzyka moralnego ("moral hazard" - zjawisko to przejawia się w tworzeniu zachęty do nadmiernego udzielania kredytów przez prywatnych kredytodawców, którzy oczekują, że otrzymają spłaty od instytucji oficjalnych typu np. Międzynarodowy Fundusz Walutowy), niestety powszechnego w krajach azjatyckich. Powoduje on osłabienie dyscypliny bankowej oraz skłania banki do udzielania złych kredytów i angażowania środków w wątpliwe inwestycje. Aby zlikwidować te działania potrzebny jest skuteczny i efektywny nadzór nad wszystkimi instytucjami finansowymi w regionie.⁷⁵

⁷⁵ Promocja monetarnej i finansowej stabilności w Azji – przemówienie R. B. Buenaventury na Wschodnioazjatyckim Szczycie Ekonomicznym w Singapurze, 20 październik 1999.

2.3. Formy i rola konglomeratów rodzinnych w strukturze azjatyckich rynków finansowych

Podstawowym czynnikiem, którego wpływ na zawsze ukształtował bardzo specyficzną strukturę organizacyjną uczestników azjatyckich rynków, zarówno handlowych, jak i finansowych jest historia i religia krajów Dalekiego Wschodu. Nie do przecenienia jest rola Konfucjanizmu w budowie i sposobie funkcjonowania azjatyckich przedsiębiorstw, w tym również banków. Filozofia ta w sposób bezpośredni i pośredni determinuje nawet dzisiaj, w XXI wieku, zasady prowadzenia interesów w Azji.

W większości krajów azjatyckich przedsiębiorstwa są zorganizowane w formie wielkich konglomeratów, głównie rodzinnych. Firmy takie koncentrują w swojej strukturze jednostki, które razem zapewniają zupełną niezależność danego przedsiębiorstwa. W skład takiego konglomeratu wchodzi firmy będące dostawcami niezbędnych do produkcji surowców, firmy – dystrybutorzy finalnego produktu, przedsiębiorstwa produkcyjne, instytucje ubezpieczeniowe, firmy leasingowe i banki – dostawcy niezbędnego kapitału. Wszystkie te jednostki są powiązane między sobą w sposób pozwalający na ominięcie coraz ostrzejszych przepisów antymonopolowych, które rządy krajów azjatyckich w ostatnich latach wprowadzają w życie pod naciskiem instytucji międzynarodowych a także ze względów efektywnościowych. Każdy z tych krajów ma zapisane w konstytucji, a także w ustawach regulujących systemy finansowe surowe normy dotyczące koncentracji wierzycielności, konsolidacji kapitałów, udostępniania bilansów i innych sprawozdań finansowych do celów kontroli. Niestety, mimo zmieniających się warunków na światowych rynkach, mimo procesów globalizacji i liberalizacji, wydaje się, że korupcjogenne azjatyckie kartele, w których władzę całkowitą i absolutną ma głowa rodziny – dawcy kapitału są niezniszczalne. Najmocniejszą pozycję takie konglomeraty mają w Korei – są tam zwane *czebolami*, w Japonii holdingi podobnego typu to *keiretsu*, a na Filipinach – *sari sari stores*.

W ostatnim czasie tzw. „gorącym tematem” w całej Azji jest zreformowanie rodzinnych konglomeratów, uczynienie ich bardziej przejrzystymi, przystosowanie ich do działania na liberalnych rynkach. Zrezygnowano już z całkowitej likwidacji tego typu przedsiębiorstw na kontynencie – a były takie postulaty w azjatyckich środowiskach akademickich. Mimo niepodważalnych wad takich holdingów, które hamują rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, powstrzymują racjonalną alokację bogactwa, a przede wszystkim sprzyjają korupcji, wielką szkodą dla azjatyckich gospodarek byłoby obecnie całkowite zlikwidowanie tego typu przedsiębiorstw gdyż charakteryzują się one także pewnymi

zaletami. Najważniejszą z nich jest rola karteli w budowaniu wzrostu ekonomicznego, technologicznego i pozyskiwanie światowego uznania dla państw Południowo-Wschodniej Azji.⁷⁶ Zwolennicy likwidacji konglomeratów rodzinnych argumentowali, że przedsiębiorstwa tego typu działają na szkodę polityki społecznej, a przede wszystkim nie spełniają wymogów międzynarodowych. Ich przeciwnicy zaś twierdzili, że kartele pełnią bardzo ważne, specyficzne funkcje w gospodarce i że od ich przyszłości zależy stopniowy rozwój ekonomiczny, efektywność i konkurencyjność państw azjatyckich. W wyniku tego typu debat na łamach prasy, w środowiskach finansowych, rządowych i akademickich umocniło się przekonanie, że potrzeba reorganizacji azjatyckich konglomeratów rodzinnych nie podlega dyskusji. Za podstawowy cel reform uznaje się zwiększenie konkurencyjności na azjatyckich rynkach. Należy też stworzyć warunki, w których konkurencja między przedsiębiorstwami odbywać się będzie na zasadach wolnorynkowych, w atmosferze kreatywności i autonomii. Reformy w żadnym wypadku nie mogą ominąć instytucji finansowych, które powinny rozluźnić swe stosunki i powiązania z holdingami produkcyjnymi oraz zaopatrzyć się w procedury przejrzystości działań i większej niezależności.

Koreańskie czebole, będące najbardziej hermetycznymi azjatyckimi kartelami, uzyskały swą mocną pozycję w latach sześćdziesiątych XX wieku. Wtedy to zaczął się proces intensywnego wzrostu gospodarczego Korei Południowej. Rząd prowadził politykę zmierzającą do promowania rozwoju znaczących i ważnych dla państwa gałęzi ekonomicznych pożyczając fundusze publiczne konkretnym przedsiębiorstwom. W społeczności, w której infrastruktura wolnego rynku była niekompletna i niedoskonała wszelkie transakcje stały się bardzo kosztowne. W takich warunkach przedsiębiorstwa aby ograniczać te wysokie koszty podporządkowywały sobie zarówno dostawców surowców, kapitału jak i odbiorców swoich produktów. Było to dla nich znacznie tańsze od przeprowadzania odpowiednich transakcji na rynku.⁷⁷ Obecnie rodzinne czebole, mimo kłopotów z jakimi się borykają, wciąż odgrywają ważną rolę. Ich znaczenie w gospodarce Korei obrazuje Tabela 2.

⁷⁶ Chaebol – the solution or the problem, w: Business Korea, grudzień 1999, s. 24-26.

⁷⁷ Gong Byeong-Ho, Dismantling Chaebols is not answer, w: Business Korea, maj 1999, s. 13.

Tabela 2 Udział czeboli w koreańskiej gospodarce – stan na rok 1998

Kategoria	Ogólnie – kraj	Pierwsze 5 czeboli – udział w %	Pierwsze 30 czeboli – udział w %
Aktywa (mln wonów)	910 044 115	29,22	46,25
Zobowiązania (mln wonów)	736 583 716	29,79	47,94
Dochody (mln wonów)	875 155 509	32,29	45,94
Liczba zatrudnionych	21 048 000	2,7	45,86

Źródło: Koreańskie Centrum Wolnej Przedsiębiorczości: Największe koreańskie korporacje w 1998 roku.

Aktywa pierwszej trzydziestki wśród koreańskich karteli w 1998 roku to prawie połowa wszystkich aktywów w gospodarce, podobnie jest z ich zobowiązaniami. Pierwsza piątka konglomeratów posiada prawie 30% udział w pozycjach bilansowych gospodarki Korei. Podobne proporcje odzwierciedlają wytwarzanie dochodu narodowego, w pierwszej trzydziestce czeboli jest zatrudnionych prawie 46% pracowników w Korei. Aktualne dane nie różnią się zapewne od tych sprzed trzech lat, śmiało więc można stwierdzić, że koreańska gospodarka jest w dużej mierze oparta na istnieniu tych wielkich przedsiębiorstw, i że ich całkowita likwidacja nie jest praktycznie możliwa ponieważ wiązałaby się z upadkiem gospodarczym tego kraju. Jedynym wyjściem jest ich reorganizacja.

Obietnicę zreformowania karteli dał koreański rząd już dawno. Podstawowym celem reform ma być odcięcie zarządu firmy od właścicieli kapitału – od rodziny, oraz zwiększenie konkurencyjności, przystosowanie czeboli do zasad rynkowych. Aby to uzyskać, opracowano wiele środków, które mają być po kolei realizowane. Należą do nich:⁷⁸

1. poprawa struktury finansowej karteli,
2. uzyskanie przejrzystości działań,
3. modyfikacja struktury właścicielskiej,
4. zniwelowanie wzajemności w udzielaniu gwarancji finansowych w obrębie czeboli,
5. położenie nacisku na zyskowności przedsięwzięć,

⁷⁸ Ibidem.

6. przywrócenie surowych przepisów dotyczących inwestycji,
7. kontrola nad zasadami dziedziczenia udziałów.

Koreańskie konglomeraty bardzo długo cieszyły się nieograniczoną swobodą w prowadzeniu interesów i podejmowaniu decyzji, które często dotyczyły swoimi skutkami całą gospodarkę narodową. Do dziś w Korei pamięta się skandal, jaki wybuchł w 1997 roku po bankructwie Hanbo Group, czternastego co do wielkości krajowego konglomeratu. Upadek tego kartelu przyczynił się do wielkich kłopotów prawie wszystkich koreańskich banków komercyjnych, które miały w nim ulokowane ponad 6 mld USD. Najpoważniej to bankructwo uderzyło w Korea First Bank, który pożyczył holdingowi Hanbo 1,3 mld USD oraz w państwowy Korea Development Bank, którego zaangażowanie w Hanbo Group przekroczyło 1 mld USD. Poważne luki w regulacji nadzoru bankowego w Korei nie pozwoliły na wystarczająco szybką reakcję banku centralnego. The Office of Bank Supervision – odpowiednik polskiej Komisji Nadzoru Bankowego – teoretycznie kontrolował rachunki banków komercyjnych poprzez ustanawianie limitów zaangażowania ale nie miał kontroli nad rachunkami powierniczymi prowadzonymi przez te banki. Za główną przyczynę kłopotów banków w związku z upadkiem Hanbo Group uważa się brak skutecznego wewnętrznego systemu ratingowego kredytów w bankach. Nie jest wiadomo, dlaczego koreańskie banki nie zaprzestały kredytowania przedsiębiorstwa, którego długi ponad dwudziestokrotnie przewyższały jego kapitał. Śledztwo, jakie przeprowadzono w tej sprawie, doprowadziło jak na razie do skazania dwóch bankierów, dwóch pracowników Hanbo Group, pięciu polityków i jednego urzędującego ministra, ale nie udzieliło jeszcze odpowiedzi na to pytanie.⁷⁹

Sytuacja taka jak ta mogła się przydarzyć w każdym z krajów Dalekiego Wschodu. Jest to powszechnie wiadome i dlatego od jakiegoś czasu w krajach azjatyckich podejmowane są mniej lub bardziej stanowcze kroki zapobiegające tego typu sytuacjom. Independent Commission Against Corruption (Niezależna Komisja do Walki z Korupcją) w Hongkongu od szeregu lat bezkompromisowo walczy z łapówkarstwem, które ma miejsce głównie w sektorze finansowym. W Tajlandii nasilają się naciski niezależnych ekspertów ekonomicznych i finansowych przeciwko protekcyjnym traktowaniu karteli przez władze państwowe, na czym tracą przede wszystkim klienci.⁸⁰

Cała ta sytuacja ma jeszcze jeden aspekt. W dobie globalizacji azjatyckie konglomeraty przekroczyły granice państwowe. Powiązania pomiędzy rodzinami rządzącymi

⁷⁹ Scandal hits the banks, w: The Banker, marzec 1997, s. 64.

⁸⁰ L. Lucas, Keeping it all in the family, w: Asian Business, lipiec 1995, s. 38-42.

grupami przedsiębiorstw to już obecnie powiązania międzynarodowe, tworzone poprzez wspólne studia na amerykańskich uniwersytetach albo zawieranie korzystnych małżeństw. Wielu ludzi nadal uważa, że rodzinne holdingi są „silnikami napędzającymi rozwój gospodarczy”. Należą do nich na pewno członkowie rodziny Sophonpanich, do których należy m.in. Bangkok Bank. Rodzina ta jest uważana za mającą największe kontakty w całej Azji Południowo-Wschodniej. Silną pozycję posiada też rodzina Riady z Hongkongu – właściciele Lippo Group, która do sektora finansowego weszła przejmując udziały banku Hong Kong Chinese Bank. Mówi się, że jest to „pierwsza rodzina finansów”. Jej członkowie zasiadają w Radach Nadzorczych The Bank Central Asia – wchodzącego z kolei w skład grupy Salim, kolejnej potężnej rodziny, oraz The Lippo Bank in Indonesia. Wartość ich majątku ocenia się na ponad 752 mln USD. Rodzina Pao wywodząca się z Szanghaju jest bardzo dobrze znana na terenie całego kontynentu. Dzięki swoim bliskim powiązaniom z japońskimi przedsiębiorstwami, patriarcha klanu – Yu-Kong Pao stał się potęgą w przemyśle okrętowym. Pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku rodzina ta uzyskała znaczące udziały w Standard Chartered Bank. Wartość ich majątku prywatnego to ponad 1 mld USD. W indonezyjskim sektorze bankowym silną pozycję zajmuje rodzina Widjaja. Zaczynali oni od przemysłu papierniczego a teraz kontrolują najbardziej rentowny i trzeci pod względem aktywów netto bank – Bank Internasional Indonesia. Nie ukrywają swoich powiązań z rodziną Suharto. W sektorze finansowym Azji ważna jest także rodzina Nursalim. Posiadają oni większość udziałów Bank Dagang National Indonesia a ich wpływy sięgają Hongkongu, Tajwanu, Malezji, Singapuru, Japonii i USA. Nie można także nie wspomnieć o rodzinach Chung – właściciele Hyundai Group, Koo – do których należy Lucky Goldstar, czy też Kim – patriarchów Daewoo.⁸¹

Rodzinne przedsiębiorstwa i konglomeraty to zjawisko powszechne w całym regionie. Największe ich nasilenie ma miejsce w bankowości. Przedsiębiorstwa z tej samej grupy prowadzą wspólne interesy, wzajemne zaufanie opierając na powiązaniach rodzinnych i stosunkach właścicielskich. Nawet w Japonii, gdzie własność wielkich korporacji nie leży w rękach rodzinnych, długoterminowe stosunki ekonomiczne i krzyżowe posiadanie akcji i udziałów determinują kształt struktury gospodarczej państwa. Keiretsu to silne grupy przemysłowo-finansowe, powiązane kapitałowo z wiodącą rolą silnego japońskiego banku. W Japonii istnieje osiem takich ugrupowań gospodarczych, tworzących silną konkurencję

⁸¹ Asia's ruling families, w: Asiamoney, październik 1994, s. 26-39.

wewnętrzną i konkurujących w skali globalnej na rynku międzynarodowym.⁸² Przykładem typowego japońskiego holdingu jest Mitsubishi, w skład którego wchodzi:⁸³

1. największy japoński dom handlowy,
2. pięć banków, z których Bank Tokyo Mitsubishi oraz Mitsubishi Trust and Banking Corporation tworzą obecnie ósmy pod względem aktywów holding finansowy świata (Mitsubishi Tokyo Financial Group Incorporation),
3. dwa biura maklerskie,
4. cztery towarzystwa ubezpieczeniowe,
5. instytucja finansowa wyspecjalizowana w udzielaniu kredytu konsumpcyjnego,
6. firma leasingowa,
7. firma obracająca nieruchomościami,
8. Nippon Yusen Kaisha, wielka firma transportu morskiego,
9. Mitsubishi Electric, znana z produkcji elektroniki gospodarstwa domowego oraz wielkich generatorów i turbin,
10. Mitsubishi Heavy Industries, produkująca broń, samoloty i statki.

Na holding składa się 11 jednostek gospodarczych. Nikt nie może stwierdzić, że dana, konkretna spółka jest matką innych. Osiągnięto tę sytuację poprzez krzyżowanie udziału wyższej kadry kierowniczej w zarządach i radach nadzorczych spółek. Zostało to wymuszone przez coraz ostrzejsze przepisy antymonopolowe w Japonii.

2.4. Singapur i Hongkong jako międzynarodowe centra finansowe

Centrum finansowe tworzą wysoko skoncentrowane instytucje finansowe i fundamentalne rynki, które pozwalają na przeprowadzanie wszystkich transakcji bardziej efektywnie niż gdziekolwiek indziej. Koncentracja usług finansowych i instytucji jest napędzana przez szereg czynników – wpływających zarówno na stronę popytu jak i podaży – takich jak otwarcie rynków, niski koszt funduszy, położenie geograficzne, rozwinięta infrastruktura czy też duży zasób wykwalifikowanej siły roboczej, który może być szybko wchłonięty przez rynek finansowy w fazie jego cyklicznej ekspansji. Działalność finansowa ma tendencję do lokowania się w miejscach o swobodnym przepływie informacji z przedsiębiorstw handlowych i usługowych. Poziom zaufania i rozmiar gospodarki są

⁸² J. Zaręba, System bankowy w Japonii, w: Bank, nr 5/1995, s. 27.

⁸³ J. K. Solarz, Rozwój..., s. 69.

postrzegane jako główne determinanty, które pozwalają centrom finansowym „o niewielkim stażu” przetrwać i rozwijać się w przyszłości. Takie centra przyciągają przedstawicieli powiązanych ze sobą usług, takich jak biegli księgowi, prawnicy i specjaliści komputerowi. Im bardziej rozwija się rynek, tym większa pojawia się na nim efektywność, płynność i przepływ informacji. To z kolei przyciąga większą ilość uczestników rynkowych i powoduje jeszcze większą płynność.

Jak na terytorium o tak skromnych własnych zasobach, Singapur wykazał się ogromną zdolnością rozwoju. Podczas trzech dekad od uzyskania niepodległości Singapur przekształcił się z małego terytorium handlowego w wiodący międzynarodowy rynek finansowy, ustępujący jedynie rynkom w Londynie, Nowym Jorku i Tokio. Teraz pełni kluczową rolę pośrednika w przepływie kapitału międzynarodowego do Azji, przede wszystkim przez Azjatycki Rynek Dolarowy – odpowiednik Eurorynku. Konserwatywna polityka bankowa, wolny rynek i solidne podstawy gospodarcze stworzyły prężny i pełen perspektyw sektor finansowy. Biorąc pod uwagę stan bilansowy, singapurskie banki zostały umieszczone na siódmej pozycji na świecie i pierwszej w Azji w rankingu przeprowadzonym przez Agencję Moody's w 1999 roku.⁸⁴

Pomimo niezaprzeczalnych zalet, pozycja Singapuru jako wiodącego centrum finansowego jest wciąż w dużej mierze determinowana przez zmiany w światowych finansach. Specjalistyczne innowacje finansowe przekształcają struktury wszystkich rynków a inwestorzy instytucjonalni i mechanizm rynków kapitałowych stają się głównymi „ośrodkami” gromadzenia funduszy i przepływu oszczędności. Mocnymi stronami Singapuru są jego centrum wymiany międzynarodowej i system bankowy. Słabiej rozwinięty jest rynek kapitałowy i ma on niewielki udział we wzroście finansowym. Postęp technologiczny uwypukla jeszcze zalety położenia geograficznego Singapuru – korzystna strefa czasowa i lokalizacja w najszybciej rozwijającym się regionie na świecie. Jak i wszystkie centra finansowe, także i Singapur musi zmierzyć się w najbliższym czasie z wejściem w wiek rynków globalnych i upadkiem granic, z zupełnie swobodnym i błyskawicznym przepływem kapitałów międzynarodowych. The Monetary Authority of Singapore od dawna zdaje sobie sprawę z tej sytuacji. Już na początku 1997 roku, jeszcze przed kryzysem finansowym, zabrano się za opracowywanie odpowiednich reform strukturalnych singapurskiego systemu bankowego, które ułatwiłyby szybki rozwój rynków i umocnienie pozycji tego terytorium

⁸⁴ R. Cardarelli, J. Gobat, J. Lee, Singapore – Selected Issues, International Monetary Found, Approved by the Asia and Pacific Department, maj 2000, s. 26.

jako stabilnego centrum finansowego. Pierwsze z nich zostały wprowadzone w życie już na początku następnego roku.

Singapur boryka się z wieloma przeciwnościami. Po pierwsze, terytorium to posiada bardzo małą bazę ekonomiczną a mimo to chce rozwijać płynność i zakres swego rynku kapitałowego aby przyciągnąć zagranicznych inwestorów i pośredników finansowych. Po drugie, tuż obok ma poważnego konkurenta – Hongkong, który także zabiega o kapitał inwestycyjny spoza regionu i też chce zostać międzynarodowym centrum finansowym.

Rozwój sektora finansowego był w Singapurze kontrolowany, przeprowadzany za pomocą ostrożnych, konserwatywnych metod i surowych wskazówek rządu. Poczynając od lat sześćdziesiątych XX wieku, władze rządowe prowadziły rozważną politykę kształtowania sektora finansowego jako globalnego centrum posługując się szeregiem fiskalnych i regulacyjnych instrumentów połączonych z ostrożną polityką makroekonomiczną. Miało to skłonić krajowe instytucje finansowe do prowadzenia działalności także poza terytorium Singapuru. Taktyka ta okazała się skuteczna. Zaowocowała postrzeganiem terytorium jako jednego z międzynarodowych centrów finansowych. Jednak miało to także swoje słabe strony. Ostrożna polityka, powodująca wzrost zaufania do rynku pieniężnego i jego integrację spowodowała jednocześnie spowolnienie rozwoju rynku kapitałowego i ostudziła innowacje finansowe w Singapurze.⁸⁵

Singapur osiągnął swoją obecną strukturę dzięki unikatowemu zbiegowi czynników geograficznych, historycznych i ekonomicznych. W okresie kolonialnym centralne położenie i obecność sporego portu morskiego tworzyło z niego centrum handlowe i transportowe dla pełnej towarów Południowo-Wschodniej Azji. Rozwój handlu i usług przyciągnął zagranicznych bankowców, kapitały i operacje zagraniczne. Przed Drugą Wojną Światową w Singapurze funkcjonowały przede wszystkim oddziały banków zagranicznych. Singapurska strefa czasowa pozwalała na przeprowadzanie tego samego dnia transakcji z centrami finansowymi z USA, innych krajów azjatyckich oraz europejskich. W późniejszych latach przyczyniła się do rozwoju rynku wymiany zagranicznej w Singapurze.⁸⁶ Terytorium to szczyliło się także nowoczesną infrastrukturą komunikacji i transportu jak również wykwalifikowaną siłą roboczą. Podobnie jak i Hongkong, Singapur odziedziczył z okresu kolonizacji brytyjskiej stabilne instytucje polityczne i system prawny, który przyciągał europejskie i amerykańskie instytucje finansowe, dobrze zaznajomione z zasadami

⁸⁵ Ibidem, s. 27.

⁸⁶ Ibidem, s. 28.

angielskiego prawa. W latach sześćdziesiątych XX wieku skoncentrowany system finansowy w Singapurze był już dużo bardziej rozwinięty i otwarty niż w krajach sąsiednich.

Nadal jednak przyszłość Singapuru nie była stabilna. Kilka politycznych i ekonomicznych wydarzeń zagroziło jego dalszemu rozwojowi. W 1965 roku Singapur oddzielił się od Federacji Malezji i uzyskał niepodległość. Z powodu tej separacji stracił duży rynek zbytu i źródło przychodu. Dodatkowo, w 1967 Wielka Brytania zaczęła wycofywać z terytorium swoje siły militarne, które tworzyły w Singapurze prawie 15% PKB. Oba te wydarzenia zmniejszyły rozmiary rynkowe Singapuru, który i tak dysponował przecież ograniczoną ilością własnych zasobów. Większość energii, surowców i żywności była importowana. Rosło także niebezpieczeństwo polityczne ze strony większych krajów sąsiedzkich, które nie kryły swego wrogiego nastawienia do Singapuru.⁸⁷

Zdając sobie sprawę z tych ekonomicznych i politycznych niedogodnień, władze terytorium postawiły na agresywną, zorientowaną na zewnątrz strategię. Dla sektora finansowego oznaczało to sięganie po fundusze daleko poza granicami. Odpowiedzią Singapuru na braki zasobów, małe terytorium i relatywnie dużą ilość wysoko wykwalifikowanych pracowników było rozwijanie nowoczesnego i wyspecjalizowanego centrum finansowego, które obsługiwałoby zarówno własną gospodarkę jak i cały region azjatycki. Silny sektor pieniężny mógłby także wspierać finansowo proces industrializacji prowadzony przez rząd.⁸⁸

Podczas kolejnych trzech dziesięcioleci, wprowadzono w Singapurze szereg reform sektorowych, stworzono nowe rynki, zastosowano bodźce fiskalne i regulacyjne. Wszystko po to, aby przyciągnąć zagraniczne instytucje finansowe na lokalny rynek. Wyprzedzając wiele krajów azjatyckich, zgodnie ze swoją zorientowaną na rozwój eksportu strategią władze Singapuru konsekwentnie prowadziły liberalizację rachunków kapitałowych, deregulację większości narodowego sektora finansowego, a pod koniec lat siedemdziesiątych zniosły wszelkie ograniczenia wymiany. Pomogło to singapurskiemu centrum finansowemu wyprzedzić swych konkurentów w regionie i zwiększyć jego rentowność. Od początku lat osiemdziesiątych wysiłki rządu zostały skierowane na rozszerzanie systemu finansowego i promocję wewnętrznych rynków kapitałowych. Strategia rządu Singapuru w tym czasie oparta była o trzy podstawowe zasady:⁸⁹

⁸⁷ Ibidem, s. 29.

⁸⁸ Ibidem, s. 30.

⁸⁹ Ibidem, s. 31.

1. Wprowadzanie bodźców fiskalnych i regulacyjnych, aby przyciągnąć międzynarodową działalność finansową do Singapuru i stworzyć nowego typu działalności – np. na Azjatyckim Rynku Walutowym,
2. Prowadzenie działań ochronnych, mających na celu odizolowanie wewnętrznego pośrednictwa finansowego od międzynarodowych inicjatyw bankowych,
3. Stawianie dużego nacisku na kontrolę i regulację rozwoju sektora finansowego.

Głównym rywalem Singapuru w Azji jest Hongkong. Oba te terytoria mają wiele wspólnego. Są miastami stanowymi, choć PNB i populacja Hongkongu są przynajmniej dwa razy większe niż w Singapurze. Ich infrastruktura fizyczna i ekonomiczna (telekomunikacja, transport, system osadniczy) charakteryzuje się najwyższą jakością. Oba funkcjonują jako „przystanie transportowe” w regionie. Chodzi tu o transport powietrzny i morski. Zarówno Hongkong jak i Singapur są umiejscowione w tej samej strefie czasowej. Oba terytoria są angielskojęzyczne, oba odziedziczyły brytyjską strukturę instytucji prawnych i politycznych. Oba też odczuwają silną potrzebę wykształcenia bądź pozyskania bazy przemysłowej do wykorzystania swoich możliwości finansowych. Z powodu braku takiej bazy skupiają się na pozyskiwaniu zewnętrznych funduszy i przekazywaniu ich regionalnym użytkownikom. Chiny kontynentalne postrzegają Hongkong jako najważniejsze (obok Tokio) centrum finansowe Azji, natomiast reszta regionu widzi raczej na tym miejscu Singapur. To, co odróżnia je od innych krajów azjatyckich to zdrowe i otwarte systemy finansowe, charakteryzujące się wysokimi wskaźnikami kredytów i adekwatności kapitałowej, solidne praktyki rachunkowe, uzdolniona kadra kierownicza, brak zabezpieczenia depozytów, wyraźna obecność obcych instytucji i surowe regulacje.⁹⁰

Mimo wielu wspólnych cech, Hongkong i Singapur pod pewnymi względami różnią się od siebie. Różnice te spowodowane są przede wszystkim odmiennymi drogami politycznymi, które obrały po roku 1960. W celu podtrzymania niezależności, władze w Singapurze przyjęły pozycję aktywną, nakierowaną na rozwój gospodarki i wprowadziły silną kontrolę oraz konserwatywne, ostrożne standardy. Dla kontrastu, Hongkong pod protekcją brytyjską kontynuował swe podejście „laissez-faire” (polityka nieinterwencji), z minimum kontroli i ingerencji rządowej. Inaczej niż w Singapurze, bankowość wewnętrzna i ta z zewnątrz są w pełni zintegrowane a waluta krajowa i waluty obce oraz banki rezydenci i nierezydenci traktowane na tych samych zasadach.⁹¹

⁹⁰ IBCA, The Hong Kong..., op.cit.

⁹¹ R. Cardarelli, J. Gobat, J. Lee, Singapore..., op. cit., s. 29.

Jeżeli chodzi o zakres regulacji, to należy wspomnieć o tym, że banki w Hongkongu nie są poddane obowiązkowi utrzymywania obowiązkowych rezerw. Przez wiele lat Hongkong nie posiadał banku centralnego, niechętnie też wprowadzano tam jakiegokolwiek normy ostrożnościowe dla systemu finansowego. Jednak problemy sektora bankowego w latach osiemdziesiątych, krach na rynku papierów wartościowych w 1987 oraz wiele skandali finansowych poważnie naruszyło reputację Hongkongu i doprowadziło do ustanowienia ostrych norm regulacyjnych i stworzenia The Hong Kong Monetary Authority – banku centralnego. Nastąpiło to w 1993 roku. Inaczej było w przypadku Singapuru, gdzie stopniowo łagodzone bardzo restrykcyjne na początku standardy aby stworzyć przyjazne warunki dla działalności banków.

Aby nie odstawać od konkurencji HKMA, podobnie jak MAS podejmuje różnorodne wysiłki, by udoskonalić funkcjonowanie lokalnego rynku kapitałowego. Utworzono w tym celu w Hongkongu specjalny ranking na Giełdzie Papierów Wartościowych, aby zwiększyć jej płynność. Pod koniec 2000 roku powołano do życia Mandatowy Fundusz Oszczędnościowy, który ma przyciągnąć więcej długoterminowych środków finansowych na rynek kapitałowy i zachęcić do rozwoju zarządzania takimi środkami. Stworzono także rynek zabezpieczeń kredytów hipotecznych, oparty na aktywach finansowych.

Mimo ogromnego wzrostu znaczenia w ostatnich latach zarówno Singapuru jak i Hongkongu jako międzynarodowych centrów finansowych, prym na kontynencie od lat wiodzie Tokio. Potwierdziły to badania azjatyckich centrów finansowych przeprowadzone przez Japońskie Centrum Finansów Międzynarodowych. Podział wpływów tych trzech ośrodków obrazuje Tabela 3.

Tabela 3. Porównanie znaczenia Singapuru, Hongkongu i Tokio jako międzynarodowych centrów finansowych

		Singapur	Hongkong	Tokio
Badanie z 1995	w momencie pomiaru	31%	28%	41%
	prognoza na 5 lat od momentu pomiaru	39%	27%	34%
Badanie z 1999	w momencie pomiaru	30%	30%	40%
	prognoza na 5 lat od momentu pomiaru	31%	23%	46%

Źródło: Opinions and Strategies of Foreign Financial Institutions Regarding the Tokyo Money and Capital Markets, Japan Center for International Finance, 1999.

Według pomiarów przeprowadzonych w 1995 roku, w perspektywie pięcioletniej Tokio wyprzedzało Hongkong ale ustępowało w znaczeniu rynku Singapurowi. Badania, które odbyły się cztery lata później dały już jednak pierwszeństwo rynkowi tokijskiemu. Osłabienia pozycji Hongkongu upatruje się we wzroście niestabilności jego sytuacji ekonomicznej.

Mocne strony zarówno Singapuru jak i Hongkongu to sprzyjające okoliczności dla zagranicznych instytucji finansowych, relatywnie dla nich mała ilość limitów transakcyjnych, deregulacja jeżeli chodzi o transakcje wymiany zagranicznej i transfer kapitałowy oraz niskie podatki korporacyjne. W przypadku Hongkongu podkreśla się ponad to brak większego przymusu do składania raportów z działalności przed odpowiednimi organami nadzoru a w przypadku Singapuru godną zaufania administrację rządową i system nadzoru nad instytucjami finansowymi oraz polityczną stabilność.

Problemem obu tych terytoriów jest znaczna dysproporcja między rozmiarami rynku pieniężnego i kapitałowego oraz stabilność źródeł dla pożyczkobiorców, korzystających z funduszy na rynku. Hongkong ma ponadto kłopot z administracją rządową i słabym nadzorem bankowym, oraz ze stabilnością ekonomiczną i polityczną.⁹²

Oprócz Tokio, Hongkongu i Singapuru na kontynencie azjatyckim ważnymi ośrodkami finansowymi są także Szanghaj, Taipei, Bangkok i Kuala Lumpur. Mimo, że daleko im do zaszczytnego miana centrum finansowego, także przeprowadzają na swych rynkach miliony ważnych operacji dziennie.

2.5. Współpraca między bankami centralnymi poszczególnych państw azjatyckich – rola EMEAP

The Executives' Meeting of East Asia-Pacific Central Banks (Zgromadzenie Organów Wykonawczych Banków Centralnych Azji i Pacyfiku) – w skrócie EMEAP, to organizacja skupiająca banki centralne krajów Azji Wschodniej i Pacyfiku. Jej podstawowym celem jest umacnianie współpracy pomiędzy jej członkami. Zrzesza 11 banków centralnych:

1. Reserve Bank of Australia,
2. People's Bank of China,
3. Hong Kong Monetary Authority,

⁹² Opinions and Strategies of Foreign Financial and Institutions Regarding the Tokyo Money and Capital Markets, Japan Center for International Finance 1999, s. 20-22.

4. Bank Indonesia,
5. Bank of Japan,
6. The Bank of Korea,
7. Bank Negara Malaysia,
8. Reserve Bank of New Zealand,
9. Bangko Sentral ng Pilipinas,
10. Monetary Authority of Singapore oraz
11. Bank of Thailand.

EMEAP powstał w 1991 roku. Jego istnienie i funkcjonowanie można podzielić na dwa okresy. Pierwszy – od momentu powstania do roku 1996. W tym czasie organizacja ta nieformalnie i niejako w zaufaniu odbywała spotkania dwa razy w roku. Dyskutowano o możliwościach bliskiej współpracy finansowej i gospodarczej między państwami regionu oraz o ich rozwoju.⁹³

Rok 1996 był rokiem przełomowym dla EMEAP. 19 lipca w Tokio prezesi banków centralnych krajów stowarzyszonych podjęli decyzję o umocnieniu struktury organizacji w celu jeszcze większej koncentracji współpracy bankowej. Uchwalono, że od tego roku EMEAP będzie się zbierać corocznie oraz powołano do życia trzy specjalistyczne grupy zrzeszające ekspertów z banków centralnych w poszczególnych dziedzinach. Pierwsza z nich miała zajmować się rozwojem rynków finansowych, druga operacjami banków centralnych a trzecia usprawnianiem nadzoru bankowego.⁹⁴ Aby zwiększyć efektywność spotkań podjęto decyzję o ustalaniu tematów dla każdego z nich. I tak tematem pierwszego oficjalnego spotkania Prezesów Banków Centralnych w Tokio 19 lipca 1996 roku było „Znaczenie wzmocnienia współpracy między bankami centralnymi w celu poprawy stabilności finansowej i rozwoju rynków w regionie.”

Drugie spotkanie EMEAP, zatytułowane „Koszt aktywów i jego wpływ na politykę monetarną” miało miejsce 25 lipca 1997 roku w Szanghaju. Spotkaniu przewodził Prezes People’s Bank of China. Członkowie spotkania dyskutowali o warunkach ekonomicznych i finansowych w Azji, skupiając się na kosztach pozyskania międzynarodowych aktywów pieniężnych. Ich turbulencje przecież w poważny sposób determinują aktywność ekonomiczną, zdrowie systemów finansowych i inflację. Podczas tego spotkania, funkcjonujące od roku trzy specjalistyczne grupy złożyły raporty ze swej działalności. Aby jeszcze bardziej wzmóc współpracę między członkami EMEAP porozumiano się, przy

⁹³ <http://www.emeap.org:8084/Whats.htm>, 28.06.2000.

⁹⁴ <http://www.emeap.org:8084/Press/19Jul96.htm>, 29.06.2000.

zgodzie MFW co do przystąpienia poszczególnych krajów do NAB – New Agreement to Borrow.⁹⁵

Następne spotkanie, pod tytułem „Zależność między inwestycjami międzynarodowymi a stabilnością pieniężną” odbyło się ponownie w Tokio, 14 lipca 1998 roku. Jego przewodniczącym był Prezes Banku Japonii. Dyskutowano na temat korzyści, jakie przynoszą międzynarodowe inwestycje w regionie. Zgromadzeni uznali je za jedną z przyczyn wzrostu gospodarczego. Oprócz wymiany poglądów na ten właśnie temat dużo czasu poświęcono analizowaniu przyczyn kryzysu finansowego, jaki dotknął kraje azjatyckie w 1997 roku. Próbowano ustalić jakiś plan działania mający na celu szybkie uzdrowienie finansów poszczególnych krajów. Przeanalizowano także sprawozdania grup specjalistycznych i zdecydowano przekształceniu dwóch z nich. Grupa zajmująca się rozwojem rynków finansowych została przeorganizowana w grupę pracującą nad systemami płatniczymi, a grupa, która uprzednio zajmowała się operacjami banków centralnych od tego roku skieruje swe działania na badanie rynków pieniężnych. Postanowiono, że do grupy zajmującej się nadzorem bankowym zostaną przyjęci także specjaliści spoza banków centralnych. Stało się tak z powodu kształtującej się na Dalekim Wschodzie tendencji do odbierania bankom centralnym funkcji nadzorczych i przekazywaniu ich specjalnie utworzonym do tego instytucjom. Podczas obrad w 1998 roku miało miejsce uroczyste otwarcie oficjalnej strony internetowej EMEAP oraz „wirtualnego sekretariatu”, dzięki któremu instytucje członkowskie mogą na bieżąco przekazywać sobie wszelkiego rodzaju informacje.⁹⁶

Rok później, w roku 1999, spotkanie Prezesów Banków Centralnych Azji i Pacyfiku odbyło się 9 lipca w Hongkongu. Tematem spotkania prowadzonego przez szefa HKMA była „Międzynarodowa Struktura Finansowa”. Tradycyjnie już, na początku przeanalizowano sytuację finansową i gospodarczą w regionie, omówiono zasady jeszcze bliższej współpracy ekonomicznej, pieniężnej i w zakresie nadzoru bankowego między krajami członkowskimi. Przyjęto i przedyskutowano złożone przez specjalistyczne grupy raporty z rocznej działalności. Powołano do życia Forum Stabilności Finansowej, aby wspomagało wysiłki organów narodowych do osiągnięcia jak największej stabilizacji w regionie. Podsumowując to spotkanie Prezesi podkreślili potrzebę aktywnego zaangażowania EMEAP w proces reformowania międzynarodowej architektury finansowej.⁹⁷

⁹⁵ <http://www.emeap.org:8084/Press/25Jul97.htm>, 29.06.2000.

⁹⁶ <http://www.emeap.org:8084/Press/14Jul98.htm>, 29.06.2000.

⁹⁷ <http://www.emeap.org:8084/Press/09July99.htm>, 29.06.2000.

Piąte spotkanie EMEAP odbyło się 7 lipca 2000 w Seulu. Na miejsce spotkania wybrano Koreę Południową ponieważ właśnie w tym czasie koreański bank centralny obchodził pięćdziesiątą rocznicę swego istnienia. Spotkaniu przewodniczył Prezes Banku Korei Południowej. Uczestnicy otrzymali raporty z dwóch ostatnich spotkań w latach 1999 i 1998 oraz raporty z działalności trzech grup roboczych. Jeszcze raz potwierdzono, że banki centralne powinny uczestniczyć w procesie kształtowania rynków kapitałowych w regionie. Rynki te przyczyniałyby się do ekonomicznej i finansowej stabilności w Azji. Podkreślono istotność wzmacniania monitoringu rynku finansowego, w szczególności przepływów kapitałowych między krajami regionu. Uczestnicy spotkania dyskutowali na temat ustanowienia grupy G-20 i funkcjonowania Forum Stabilności Finansowej. Uzgodniono, iż celem dla krajów azjatyckich jest przede wszystkim staranie, aby ich opinie stały się bardziej istotne na forum międzynarodowym. Zwrócono uwagę na konieczność jeszcze bliższej współpracy w uzdrawianiu gospodarek krajów regionu. Prezesi azjatyckich banków centralnych zgodzili się, że konieczne jest dalsze przeprowadzanie reform strukturalnych w poszczególnych krajach. Na koniec spotkania postanowiono, iż następne zgromadzenie odbędzie się w 2001 roku w Sydney, w Australii.⁹⁸

Jak wynika z tej krótkiej historii EMEAP, stowarzyszenie to pełni ważną funkcję koordynatora w zakresie ekonomii, rynków finansowych i wymiany międzynarodowej w krajach Azji i Pacyfiku. Jest organizacją, która pozwala na wymianę doświadczeń poszczególnych krajów, wzajemną współpracę i pomoc w pokonywaniu przejściowych trudności gospodarczych. Oprócz corocznych spotkań Prezesów Banków Centralnych, organizowane są różne seminaria, spotkania tzw. grup roboczych, konferencje, np. zorganizowane w Bali, w dniach 27-28 marca 2000 roku spotkanie na temat „Implikacje podstawowych zasad moralnych na system płatniczy”, czy też promowane przez Bank Japonii seminarium o „Interesach Banku Centralnego”, które odbyło się w Tokio, w dniach 14-19 lutego 2000. Trzy specjalistyczne grupy prowadzą z ramienia EMEAP bieżące badania nad systemami bankowymi poszczególnych krajów regionu, sporządzają raporty, wydają publikacje. EMEAP jest istotnym elementem struktury bankowej krajów Azji Południowo-Wschodniej, elementem, który ewoluuje i dostosowuje się do bieżących potrzeb gospodarczych. Coroczne spotkania organów wykonawczych banków centralnych są poświęcone najbardziej aktualnym, „najgorętszym” tematom z zakresu ekonomii i finansów. Na forum EMEAP omawia się przecież sprawy bezpośrednio dotyczące jego uczestników.

⁹⁸ <http://www.emeap.org:8084/Press/07July00.htm>, 16.11.2001.

Rozdział 3. Kryzysy finansowe na rynkach azjatyckich

3.1. Przyczyny częstych kłopotów w regionie azjatyckim

Kraje Azji Południowo-Wschodniej często borykają się z problemami związanymi z funkcjonowaniem systemów bankowych. Turbulencje na rynkach finansowych nie są tam zjawiskiem rzadkim. Związane jest to bezpośrednio z wielką dynamiką rozwoju tych rynków (co oznacza nacisk na wzrost efektywności działania kosztem bezpieczeństwa), postępującą liberalizacją i globalizacją w skali światowej ale przede wszystkim ze słabością systemów bankowych poszczególnych krajów azjatyckich.⁹⁹ Czynniki, które w największym stopniu osłabiają prawidłowe funkcjonowanie tamtejszych instytucji finansowych, to:¹⁰⁰

1. niedostatecznie rozwinięta regulacja i nadzór bankowy,
2. brak kontroli nad jakością i strukturą udzielanych kredytów,
3. ryzyko moralne ("moral hazard"),
4. silne powiązania między bankami i siłami politycznymi.

W ostatnich latach azjatyckie korporacje były silniej narażone na ryzyko niż przedsiębiorstwa w innych krajach. Wysoki stopień zadłużenia szedł tam w parze z niską rentownością, sugerując iż banki oraz inni inwestorzy nie przyłożyli się należycie do monitoringu przedsiębiorstw. Instytucje kredytowe rzeczywiście nie stosowały nowoczesnych metod analizy ryzyka przedsięwzięć, które finansowały. W krajach azjatyckich zjawiskiem powszechnym było i jest udzielanie pożyczek w oparciu o bliskie kontakty osobiste, znajomości, nie na podstawie wskaźników ekonomicznych, takich jak przewidywane przepływy pieniężne, czy też zabezpieczenie kredytu. Powiązania pomiędzy bankami, przedsiębiorstwami i rządem są rozprzestrzenione w całej Wschodniej Azji. W Korei i innych krajach, prawie że tradycją jest, iż państwo bierze udział w ustalaniu stóp procentowych i alokacji zasobów. W Indonezji i Tajlandii te same rodziny, które kontrolują banki, mają także w swym posiadaniu większość korporacji. Powoduje to nieprawidłowości w procesie rozdzielania zasobów i niebezpieczną koncentrację ryzyka.¹⁰¹

Niebankowe instytucje finansowe, tak popularne w całej Azji są z natury poddane słabszej regulacji niż banki. Gwałtowny wzrost ich ilości znacznie osłabia system finansowy.

⁹⁹ M. Gruszczyński, ABC kryzysu walutowego, Bankowe ABC, w: Bank i Kredyt nr 52, maj 1999, s. 1.

¹⁰⁰ Ibidem, s. 7.

¹⁰¹ W. Małecki, A. Sławiński, R. Piasecki, U. Żuławska, Kryzysy walutowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 114.

Rzeczywiste dane z Azji potwierdzają tę zależność. Zwiększenie się liczby instytucji finansowych w Tajlandii i banków handlowych w Korei spowodowało bezpośredni wzrost zadłużenia zagranicznego gdyż instytucje te korzystają głównie z funduszy zagranicznych.¹⁰² Strukturę systemu bankowego krajów azjatyckich w latach dziewięćdziesiątych przedstawia Tabela 4.

Tabela 4 Systemy bankowe wybranych krajów Azji Południowo-Wschodniej (stan na rok 1996)

	Banki komercyjne	Banki państwowe	Banki handlowe	Inne instytucje finansowe	Zagraniczne instytucje finansowe	Ogółem
Indonezja	144	34	0	0	44	222
Korea Południowa	26	8	30	53	52	169
Malezja	23	1	12	40	14	90
Filipiny	40	2	0	0	14	56
Tajlandia	15	5	0	108	14	142

Źródło: za East Asia. The Road to Recovery, The World Bank, Washington DC 1998, s. 36.

W Hongkongu bardzo poważny kryzys bankowy miał miejsce już w latach 1983–1986. Jego przyczyną była gwałtowna ekspansja kredytowa, która wystąpiła w warunkach niedostatecznego nadzoru bankowego. Dodatkowym czynnikiem, który spowodował kłopoty na tym terytorium było stanowisko Chin dotyczące przejęcia Hongkongu przed lipcem 1997. Także inne kraje azjatyckie – Malezja, Filipiny, Singapur – borykały się w przeszłości z poważnymi kłopotami finansowymi. Były to przeważnie problemy natury strukturalnej. Poważnie dotknęły one też Japonię, Koreę Południową, Tajlandię, Indonezję. Jak dotąd udawało się jednak dość szybko pokonać takie kłopoty. Nie powodowały one bowiem kryzysów o wielkim zasięgu. Wprowadzenie odpowiedniej polityki gospodarczej wystarczało aby niebezpieczeństwo zostało zażegnane.

¹⁰² East Asia. The Road to Recovery, The World Bank, Washington DC 1998, s. 34.

3.2. Ogólnoregionalny kryzys bankowy – lata 1997-1998

Najbardziej dotkliwy i bolesny w skutkach kryzys finansowy ogarnął Azję w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku. Początkowe kłopoty tajlandzkiego bahta przeobraziły się w załamanie prawie wszystkich gałęzi gospodarki i rozprzestrzeniły na zasadzie „efektu domina” na cały region. Apogeum azjatyckiego kryzysu bankowego, jak się go nazywa, nastąpiło w latach 1997 i 1998. Przyczynami tak poważnych kłopotów w regionie były:

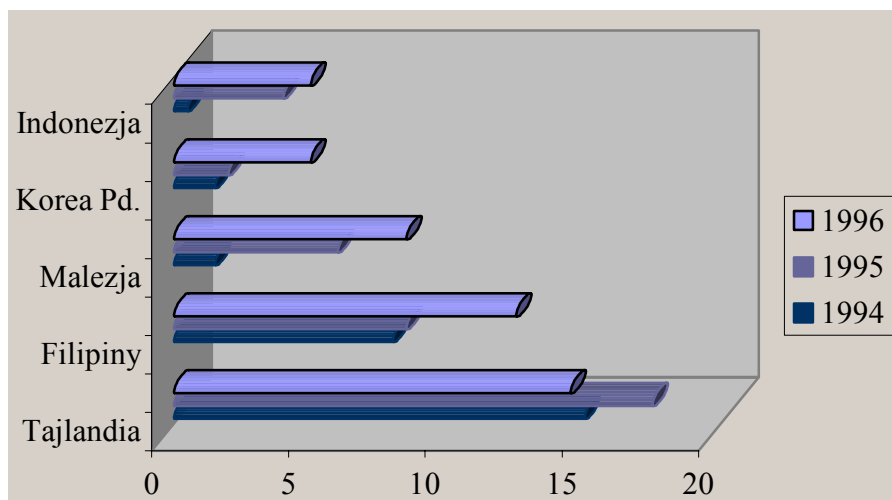
1. zbyt szybki proces liberalizacji sektora finansowego,
2. słabość systemu bankowego, brak odpowiedniego zaplecza instytucjonalnego,
3. słaba regulacja i nadzór bankowy,
4. nadmierny napływ kapitału zagranicznego, który spowodował znaczną nadpłynność w sektorze bankowym,
5. nadmierny wzrost akcji kredytowej banków, powstanie wielu złych kredytów,
6. ścisłe związki między sektorem finansowym a światem polityki.

W latach dziewięćdziesiątych większość krajów azjatyckich zdecydowała się na liberalizację rynków i otworzyła się na napływ kapitałów zagranicznych. Jednak funkcjonowanie w warunkach globalizacji rynków finansowych wymaga odpowiedniego zaplecza instytucjonalnego a jak się później okazało, banki w wielu krajach nie były przygotowane do sprostania nowym wyzwaniom. Szybkiej liberalizacji i deregulacji rynków nie towarzyszyły reformy instytucjonalne, zabezpieczenia prawne ani odpowiednie regulacje w systemie bankowym.¹⁰³ Polityka makroekonomiczna sprawowana we Wschodniej Azji nierozważnie zachęcała przedsiębiorców do korzystania z kapitałów międzynarodowych. W Indonezji, Korei, Malezji i Tajlandii nastąpił ogromny wzrost krajowego popytu. Aby mu sprostać, stosowano różne środki przyciągające międzynarodowe kapitały krótkoterminowe, głównie niezabezpieczone. Rządy krajów azjatyckich utrzymywały stałe kursy walutowe oparte wyłącznie na dolarze. Było to najważniejszym impulsem dla inwestorów spowodowało bowiem, że przekonani o braku ryzyka kursowego nie żądali zabezpieczeń pod udzielane krajom azjatyckim kredyty. Do wzrostu zainteresowania tym regionem przyczynił się także malejący trend długoterminowych stóp procentowych w krajach rozwiniętych.¹⁰⁴ Skutkiem takiej polityki był gwałtowny napływ kapitałów zagranicznych do Azji, który nastąpił w latach 1994-1996. (Wykres 1)

¹⁰³ B. Liberska, Sektor bankowy a kryzys azjatycki, Bankowe abc, w: Bank i Kredyt nr 51, kwiecień 1999, s. 2.

¹⁰⁴ C. Wójcik, Finansowe rykoszety w: Gazeta Bankowa nr 12, marzec 1998, s. 12-13.

Wykres 1 Napływ kapitału zagranicznego do krajów azjatyckich w latach 1994 - 1996 (% PKB)

Źródło: za East Asia. The Road to Recovery, The World Bank, Washington DC 1998, s. 6.

Wschodnia Azja przyciągnęła w tym czasie około 60% całości krótkoterminowych kapitałów napływających do krajów rozwijających się. Spowodowało to ogromny wzrost akcji kredytowej banków wśród prawie wszystkich krajów regionu. Boom kredytowy z kolei doprowadził do wzrostu ceny aktywów. Zjawisko to było korzystne z punktu widzenia poszczególnych banków gdyż droższe aktywa były dla nich lepszym zabezpieczeniem. Instytucje finansowe rozszerzały więc jeszcze bardziej swoją akcję kredytową. Właściciele aktywów zwiększali swój popyt, co doprowadziło do jeszcze większego zadłużenia zagranicą.¹⁰⁵

Kraje Południowo-Wschodniej Azji pozyskiwały kapitał zagraniczny głównie za pośrednictwem krajowych banków lub poprzez bezpośrednie pożyczki przedsiębiorstw na rynku międzynarodowym. W Tajlandii instytucje finansowe i banki posługując się bardzo niskimi oprocentowanymi pożyczkami w jenach zadłużały się poprzez kanały rządowe aby inwestować na rynku nieruchomości. Dług zagraniczny instytucji finansowych wzrósł tam z 6% ogólnego zadłużenia w 1990 do ponad 34% w 1996. Także banki koreańskie zwiększały swój udział w pożyczkach zagranicznych. W Indonezji głównymi podmiotami zadłużającymi się zagranicą zostały duże korporacje finansowe. Było tak dlatego, że banki były tam prawnie ograniczone co do ilości dewiz, jakie mogły zgromadzić ale sektor korporacyjny miał pod tym względem pełną swobodę.¹⁰⁶

¹⁰⁵ East Asia. The Road..., op. cit., s. 6-8.

¹⁰⁶ Ibidem.

Napływ kapitałów zagranicznych i gwałtowny boom kredytowy przyniosły duże niebezpieczeństwo. Stosunek długu krótkoterminowego do poziomu rezerw walutowych, który jest miarą zdolności kraju do regulowania bieżących zobowiązań za pomocą płynnych aktywów gwałtownie wzrastał w latach 1994-1997. W krajach najbardziej zagrożonych – w Korei, Indonezji i Tajlandii – w lipcu 1997 roku współczynnik ten przekroczył 150%. W Malezji i na Filipinach ukształtował się na poziomie 100%.¹⁰⁷

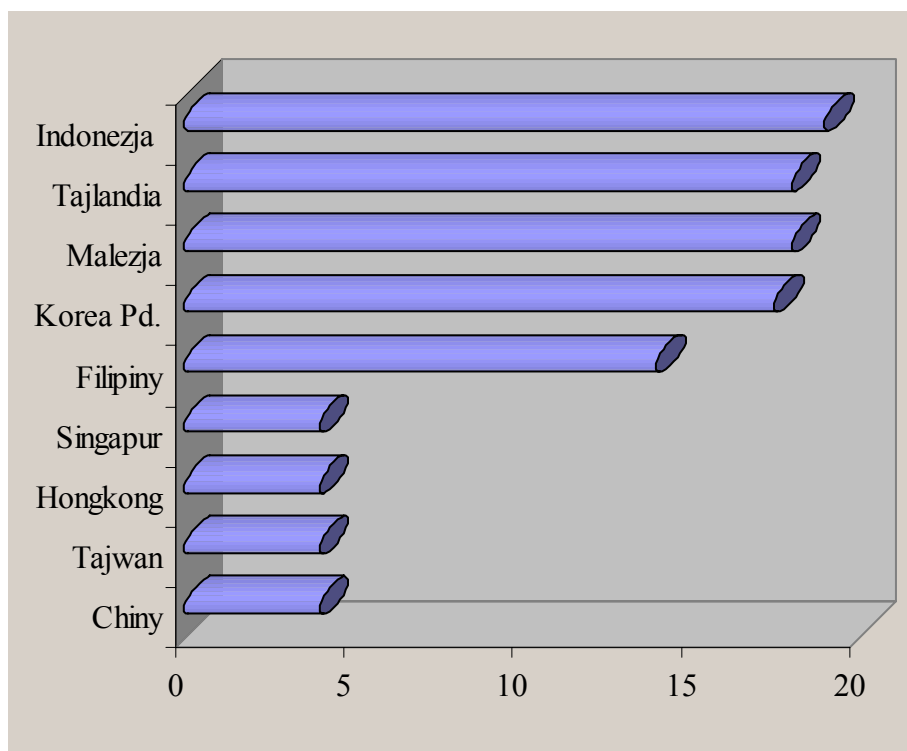
Działalność banków i innych azjatyckich instytucji finansowych w warunkach liberalizacji i deregulacji światowych rynków była prowadzona bez odpowiednich regulacji ostrożnościowych w całym systemie bankowym. Niewłaściwe próby reform spowodowały jedynie wzrost zagrożenia. W Korei wprowadzono w tym czasie regulacje dotyczące licencjonowania i nadzoru nad bankami, które zezwalały czebolom kontrolować i zawierać w swojej strukturze zarówno banki jak i przedsiębiorstwa, które się w tych bankach zadłużały. W Indonezji liczba działających banków wzrastała tak szybko, iż władze nadzorcze nie były w stanie skutecznie kontrolować i monitorować stosunków między właścicielami kapitału i kierownictwem banków, co doprowadziło oczywiście do licznych nadużyć i defraudacji. Także w Tajlandii w latach dziewięćdziesiątych rozszerzył się zakres działalności instytucji finansowych ale nie pociągnęło to za sobą wzrostu kompetencji nadzorczych.¹⁰⁸

Ogromny napływ kapitałów powodował nadpłynność w systemie bankowym, zwiększoną akcję kredytu i popytu wewnętrznego. W połączeniu ze stałym kursem walutowym w stosunku do dolara oraz wyższym tempem inflacji w tych krajach w porównaniu z inflacją w USA, zaowocowało to realną aprecjacją walut azjatyckich i pogorszeniem konkurencyjności ich gospodarek. Roczne tempo wzrostu eksportu spadło z 20% w roku 1995 do 1% w 1996. Deficyt rachunku bieżącego powiększał się systematycznie. W Tajlandii w 1996 roku osiągnął 8% PKB. Problemem był również sposób finansowania powstałego deficytu. Był on przecież pokrywany krótkoterminowymi, niezabezpieczonymi kapitałami zagranicznymi, przede wszystkim w postaci kredytów bankowych. Najgorzej sytuacja prezentowała się właśnie w Tajlandii. Spadek eksportu spowodowany był tam głównie przez zmniejszenie się konkurencyjności tego kraju na światowych rynkach oraz deprecjację globalnego popytu na produkty elektroniczne. Wzrost akcji kredytowej banków azjatyckich przy braku sprawnego i skutecznego nadzoru doprowadził do pogorszenia się jakości udzielanych kredytów. (Wykres 2)

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Ibidem, s. 9.

Wykres 2 Procentowy udział złych kredytów w całości akcji kredytowej banków azjatyckich w 1996 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Liberska, Sektor bankowy..., op. cit., s. 7, East Asia. The Road...op. cit., s. 10.

Wiele prywatnych firm nieodpowiedzialnie zaciągało dużej wielkości pożyczki bankowe. Największe zainteresowanie takimi pożyczkami wykazywał sektor nieruchomości przeznaczanych na cele konsumpcyjne. W Tajlandii pożyczki te stanowiły 25% ogółu akcji kredytowej. Podstawową przyczyną szybkiego wzrostu zadłużenia sektora prywatnego były ścisłe związki między światem biznesu i światem polityki, wzajemnie świadczących sobie usługi. Brakowało przejrzystości w tych powiązaniach i często naciski polityczne prowadziły do pokus nadużycia i negatywnej selekcji inwestorów. Podejmowali się oni inwestycji wątpliwych z ekonomicznego punktu widzenia. Wysoko zadłużone prywatne firmy były bez zastrzeżeń finansowane przez banki tak długo, dopóki pożyczający miał koneksje rządowe. Zarówno kredytodawcy jak i kredytobiorcy liczyli, że w razie jakiegokolwiek zagrożenia rząd wybawi ich z kłopotów.¹⁰⁹ Skutki były takie, że w połowie 1998 roku złe długi stanowiły w Indonezji już 75% a w Tajlandii 50% portfela kredytowego banków.

Trzeba przyznać, że jakość regulacji w sektorze bankowym w poszczególnych krajach azjatyckich była dość zróżnicowana. Singapur, Hongkong i Chiny miały stosunkowo dobrze

¹⁰⁹ B. Liberska, Sektor bankowy..., op. cit., s. 8.

rozwinęty system finansowy i odpowiedni poziom kapitalizacji banków oraz zabezpieczenia przed ryzykiem. W krajach tych występował więc relatywnie niski udział złych kredytów. W Tajlandii, Indonezji, Korei i na Filipinach sytuacja była odwrotna.

Wraz z początkiem 1997 roku zagraniczni inwestorzy w krajach azjatyckich, a zwłaszcza w Tajlandii zaczęli wycofywać swe środki finansowe. Dostrzegli oni słabości systemów bankowych i grożące ich pieniądzom niebezpieczeństwo. Rozpoczęła się masowa ucieczka kapitałów. Skala zjawiska była na tyle duża, że władze Tajlandii zaczęły pospiesznie ratować pozycję bahta. Bank centralny wprowadził do obiegu 23 mld USD w walutach obcych (rezerwy BoT wynosiły wtedy około 25 mld USD). Operacja ta nie przyniosła jednak oczekiwanych korzyści. Zarówno zagraniczni jak i krajowi inwestorzy stracili zaufanie do instytucji finansowych, które popadały w coraz większe kłopoty. Doszło do tego, że 2 lipca 1997 roku rząd Tajlandii ustąpił siłom rynkowym i uwolnił kurs bahta. Spowodowało to przelanie się fali spekulacji przez prawie cały region. Baht stracił około 20% w stosunku do dolara, indonezyjska rupia 12%, filipińskie peso spadło do najniższego poziomu. Następne były malezyjski ringgit i dolar singapurski. Z miesiąca na miesiąc skala problemu rosła, kursy spadały a wraz z nimi rezerwy walutowe poszczególnych krajów.¹¹⁰ Kryzys walutowy pogłębiał się w całym regionie, malała wartość aktywów i ciągle zwiększał się odpływ kapitałów. W przeciągu 6 miesięcy przewyższył on o 12 mld USD napływ funduszy z poprzedniego półrocza.

Jedną z ważnych przyczyn pogłębiającego się efektu domina były ściśle związki gospodarcze między krajami regionu azjatyckiego. Silna dewaluacja waluty tajlandzkiej zrodziła obawę o znaczne pogorszenie konkurencyjności pozostałych krajów i możliwość pogorszenia ich bilansu handlowego. Spadło zaufanie do całego regionu a w efekcie odpływ kapitałów, presja na spadek kursów i faktyczne ich załamanie. Sytuację pogłębiło zachowanie przedsiębiorstw krajowych. Postępujące dewaluacje oraz możliwość jeszcze większego spadku kursów sprawiły, iż koszt obsługi kredytów zagranicznych znacznie się zwiększył. Aby zmniejszyć straty kursowe, zadłużone podmioty zaczęły masowo kupować waluty obce. Ogromna skala zjawiska wywołała panikę i jeszcze większe kłopoty.¹¹¹ Powiązania finansowe pomiędzy krajami regionu, tj. inwestycje bezpośrednie, pożyczki bankowe i związki na rynkach kapitałowych sprawiły, że wszelkie wydarzenia w jednym kraju wpływały negatywnie na inne państwa. Inwestorzy spoza Azji postrzegali cały region jako jedno terytorium i wycofywali swe aktywa z całego obszaru. Kryzys tajlandzki

¹¹⁰ C. Wójcik, *Finansowe...*, op. cit.

¹¹¹ *Ibidem*.

rozprzestrzenił się więc na całą Południową Azję, łącznie z Koreą Południową. Przesłał być kryzysem walutowym i stał się kryzysem finansowym, bankowym.

W całym regionie władze monetarne gwałtownie zacieśniły politykę pieniężną i fiskalną, aby poradzić sobie z paniką i masową „nagonką” na waluty narodowe. Wzrastające stopy procentowe miały podnieść wartość narodowych aktywów i uczynić je bardziej atrakcyjnymi dla posiadaczy funduszy w postaci walut obcych.¹¹² Niestety, wysokie oprocentowanie pogorszyło tylko sytuację ogromnie zadłużonego sektora korporacyjnego. Stopy procentowe wzrosły w tym samym czasie, w którym zyski przedsiębiorstw zaczęły maleć wskutek pogłębiającej się recesji. Wiele z tych korporacji nie było w stanie obsłużyć swoich długów. Ilość i wartość złych kredytów w bilansach banków systematycznie wzrastała, zmuszając je do zapożyczania się w celu utrzymania płynności finansowej. Ogółem zadłużenie zewnętrzne banków siedmiu krajów azjatyckich – Korei Południowej, Chin, Indonezji, Tajlandii, Tajwanu, Malezji i Filipin – w połowie 1997 roku przekroczyło 357 mln dolarów.

W Japonii to właśnie złe kredyty były najważniejszą przyczyną kryzysu. Podobnie jak w przypadku Tajlandii, także i w tym kraju największą część pożyczek bankowych stanowiły kredyty udzielane na inwestycje w nieruchomości. Było to rezultatem liberalizacji rynku finansowego Japonii, powstania giełdy. Duże nie-finansowe przedsiębiorstwa zaczęły rezygnować z pośrednictwa banków i lokować swe wolne środki bezpośrednio na rynku. Banki w takiej sytuacji aby utrzymać przychody na niezmiennym poziomie, musiały znaleźć sobie innych potencjalnych kredytobiorców. W miejsce to weszli momentalnie inwestorzy na rynku nieruchomości. Inną przyczyną tak dużej ilości złych kredytów w Japonii było nieefektywne i niedbałe zarządzanie bankami. Za tę sytuację wini się także powszechny w tym kraju ryzyko moralne ("moral hazard"). Konsekwencje były takie, że pod koniec marca 1998 roku rząd musiał dokapitalizować 15 głównych banków Japonii. Dwa z nich – the Long-Term Credit Bank of Japan i the Nippon Credit Bank ogłosiły niewypłacalność a kontrolę nad nimi przejęły władze.¹¹³

W Chinach w latach 1997-1998 zamknięto jeden niewypłacalny bank komercyjny i trzy fundusze powierniczo-inwestycyjne. Ich łączne zobowiązania przekroczyły 120 mld juanów. W styczniu 1999 roku jedna z ważniejszych chińskich instytucji finansowych –

¹¹² East Asia..., op. cit., s. 13.

¹¹³ K. Ueda, The Japanese banking crisis in the 1990s, w: Strengthening the banking system in China: Issues and experiences, BIS Policy Papers nr 7, październik 1999, s. 261.

Guangdong International Trust and Investment Company była zmuszona ogłosić bankructwo. Był to pierwszy taki przypadek w historii Chin.¹¹⁴

Skutki kryzysu azjatyckiego dotknęły wszystkie państwa regionu choć najpoważniejsza sytuacja zaistniała w Tajlandii, Korei i Indonezji – w państwach o najsłabiej rozwiniętych i najmniej uregulowanych systemach bankowych. W Tajlandii zamknięto w owych pechowych latach 58 z 98 istniejących instytucji finansowych. W Korei upadło 14 banków a w Indonezji 16.

Krajem istotnie wyróżniającym się w regionie w tym czasie był Tajwan. Mimo liberalizacji rynku kapitałowego, władze nie dopuściły do nadmiernego napływu kapitałów spekulacyjnych. Prawo zabraniało lokowania tam funduszy inwestorów instytucjonalnych. Bank centralny kontrolował kurs walutowy aby nie dopuścić do powstania deficytu rachunku obrotów bieżących lub przewartościowania lokalnej waluty. Polityka gospodarcza tego kraju dążyła do niższej dynamiki wzrostu niż w innych krajach ale wzrost gospodarczy był tam finansowany głównie z własnych oszczędności a nie z kapitałów zagranicznych. Rząd nie pozwalał na zaciąganie przez sektor prywatny tanich kredytów za granicą. Korporacje tajwańskie bardzo ostrożnie korzystały z pożyczek stąd banki miały najniższy w regionie wskaźnik złych kredytów (poniżej 3,5%).¹¹⁵

Ogólnie można powiedzieć, że skutki kryzysu azjatyckiego w mniejszym stopniu dotknęły kraje, które miały lepiej uregulowane sprawy nadzoru nad instytucjami finansowymi, lepszą strukturę systemu bankowego i które ostrożniej podchodziły do liberalizacji rynków. Tam gdzie regulacje były twarde, działania antykryzysowe banków centralnych były szybkie i skuteczne. Tam gdzie nie było dostatecznych regulacji, kryzys spowodował poważne problemy.

3.3. Proces uzdrawiania dalekowschodnich systemów bankowych po 1998 roku

3.3.1. Pomoc międzynarodowych instytucji finansowych

Dotknięte kryzysem kraje azjatyckie już na początku 1998 roku zwróciły się do międzynarodowych instytucji finansowych z prośbą o pomoc. Azjatycki Bank Rozwoju, Bank Światowy oraz Międzynarodowy Fundusz Walutowy uruchomiły swe środki aby nie dopuścić do jeszcze większych problemów, do upadku banków, innych instytucji oraz prywatnych

¹¹⁴ X. Ping, Bank restructuring in China, w: Bank restructuring in practice, BIS Policy Papers nr 6, sierpień 1999, s. 125-127.

¹¹⁵ B. Liberska, Sektor bankowy..., op. cit., s. 3.

przedsiębiorstw, które z powodu niewypłacalności i struktury zadłużenia nie miały szans na samodzielną odbudowę swych pozycji.

Niespotykane dużą skalę przybrała pomoc MFW. Tajlandia otrzymała na restrukturyzację i uzdrowienie swojej gospodarki 17,2 mld USD, z czego MFW wyłożył 3,9 mld USD. Dla Indonezji Fundusz przeznaczył 10,1 mld USD (ogółem kraj ten otrzymał 23 mld USD) a dla Korei Południowej 21 mld USD (57 mld USD). Warunkiem otrzymania tych funduszy była realizacja programów naprawczych opracowanych przez MFW.¹¹⁶ Programy te przewidywały:

1. prowadzenie restrykcyjnej polityki pieniężnej i fiskalnej,
2. poprawę funkcjonowania systemu bankowego,
3. wzmocnienie nadzoru bankowego, oraz
4. poprawienie bankowych regulacji prawnych.

Restrykcyjna polityka pieniężna polegać miała głównie na wprowadzeniu wysokich stóp procentowych. Polityka fiskalna została nakierowana na zmniejszenie wydatków publicznych, podwyższenie podatków i uzyskanie nadwyżek budżetowych. Wysokie oprocentowanie miało spowodować odzyskanie zaufania inwestorów do rynków azjatyckich i zapobiec odpływowi kapitałów. Ograniczenie wydatków publicznych i wzrost podatków było zdaniem MFW niezbędne aby ograniczyć deficyt na rachunku bieżącym oraz sfinansować naprawę systemu bankowego.¹¹⁷

Poprawa funkcjonowania systemu pieniężnego obejmować miała restrukturyzację banków i innych instytucji finansowych tak, aby w przyszłości były one zdolne do efektywnej transformacji oszczędności w inwestycje. Instytucje te wymagały dokapitalizowania, wzmocnienia struktury oraz zmiany sposobu zarządzania aktywami i pasywami.

Wymagane przez MFW ulepszenie nadzoru bankowego w powiązaniu z poprawą regulacji prawnych było niezbędne aby w przyszłości nie pojawiła się sytuacja podobna do tej z końca 1996 roku. Wtedy to banki poszczególnych krajów azjatyckich nie dały sobie rady z zarządzaniem ogromną ilością kapitałów zagranicznych, które masowo zaczęły napływać z krajów rozwiniętych. Brak odpowiednich norm w prawie spowodował hazard moralny i zdecydowany wzrost udziału wątpliwych pod względem ekonomicznym kredytów w ogólnej sumie pożyczek.¹¹⁸

¹¹⁶ C. Wójcik, *Finansowe...*, op. cit.

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Ibidem.

Azjatycki Bank Rozwoju także uzależnił udzielenie pomocy finansowej od spełnienia przez poszczególne kraje azjatyckie szeregu warunków. Państwa pragnące otrzymać fundusze od ADB musiały przystąpić do realizacji programów uzdrawiających gospodarkę. Bank wyróżnił trzy zasadnicze obszary wymagające natychmiastowych działań naprawczych. Były to:¹¹⁹

1. polityka makroekonomiczna,
2. sektor bankowy,
3. rozwój rynków kapitałowych.

W obszarze makroekonomicznym Azjatycki Bank Rozwoju wymagał od ogarniętych kryzysem krajów zaostrzenia polityki pieniężnej i fiskalnej. Argumentacja Banku była podobna do tej, którą przedstawił MFW. Mimo wątpliwości wielu krytyków, którzy twierdzili, że postępowanie takie może przynieść tylko pogorszenie sytuacji, jak dotąd wydaje się, że było to posunięcie trafne. Restrykcyjna polityka pieniężna zapobiegła deprecjacji waluty i spirali inflacyjnej. Przedstawiciele ADB tłumaczyli, że w warunkach przewagi długu zagranicznego rozluźnienie polityki monetarnej i pozwolenie na dalszą deprecjację waluty spowodowałoby jeszcze większy efekt zadłużeniowy. Z zalecenia ADB niektóre kraje dotknięte kryzysem zastosowały politykę kursów sterowanych, w której kurs walutowy był zasadniczo determinowany przez siły rynkowe.¹²⁰

Jeżeli chodzi o reformy sektora bankowego, to ADB poruszył pięć kwestii:

- właściwej roli sektora bankowego w pro-wzrostowej gospodarce,
- rozwiązania problemu złych kredytów i restrukturyzacji sektora bankowego,
- zastosowania ostrych regulacji i nadzoru bankowego,
- zmuszenia sektora bankowego do systematycznego utrzymywania płynności, oraz
- wzmocnienia infrastruktury i zasobów ludzkich w sektorze finansowym.

Opinia ADB była taka, że między rolą banków jako instytucji działających na rzecz wzrostu gospodarki narodowej a ich rolą jako komercyjnych instytucji nastawionych na osiągnięcie zysku z działalności musi być zachowana równowaga.¹²¹ Ze względu na szereg niesprzyjających okoliczności spowodowanych upadaniem banków, rząd powinien grać rolę marginalną w rozwoju i działalności sektora bankowego. Trzeba znaleźć sposób na osiągnięcie maksymalnych korzyści, jakie przynosi deregulacja i liberalizacja sektora finansowego, pomimo przewidywanych problemów jakie liberalizacja ze sobą niesie. Trzeba promować

¹¹⁹ <http://www.adbi.org/archive/es/ares990325.htm>, 29.06.2000.

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ Ibidem.

istnienie konkurencji między bankami i minimalizować ryzyko moralne. Najważniejszą jednak sprawą jest rozwiązanie problemu złych długów i restrukturyzacja sektora bankowego. Rządy poszczególnych państw powinny aktywnie wspomóc ten proces poprzez wprowadzanie operacyjnych, finansowych i strukturalnych reform. Jeżeli chodzi o problem nadzoru bankowego, to nie ulega wątpliwości, że powinien on być znacznie wzmocniony. W warunkach ogólnoświatowej globalizacji nadzór bankowy powinien być w szczególności nastawiony na zarządzanie ryzykiem bankowym. Powinien on być tak usytuowany aby sprawować swe funkcje skutecznie, nie naruszając przy tym mechanizmu wolnego rynku. Według programu naprawczego, opracowanego przez ADB struktura instytucjonalna sektora bankowego powinna zostać w każdym kraju znacznie wzmocniona. Struktura ta zawiera w sobie infrastrukturę sektora bankowego, system prawny, standardy wejścia i wyjścia z sektora, system płatniczy, zbieranie danych finansowych, zasoby ludzkie, system gwarantowania depozytów oraz standardy odpowiedniego zarządzania aktywami.¹²²

Zagadnienie rozwoju rynku kapitałowego nie może w krajach azjatyckich ulec generalizacji bowiem stopień rozwoju tego rynku w każdym z państw jest inny. Niemniej jednak Azjatycki Bank Rozwoju zdołał opracować kilka wspólnych dla wszystkich państw założeń. Po pierwsze zalecił nacisk na rozwój rynku długoterminowych obligacji, po drugie zwrócił uwagę na konieczność poprawienia sposobu zarządzania wielkimi korporacjami. Chodziło tutaj o stworzenie solidnej prawnej podstawy ochrony inwestorów, zdefiniowanie roli zagranicznych udziałowców i zachęcenie ich do lokowania swoich wolnych środków w Azji. Trzecią ważną kwestią w obszarze rozwoju rynku kapitałowego, było ustanowienie restrykcyjnych zarządzeń dotyczących nadzoru i regulacji tego rynku.¹²³

Bank Światowy od początku kryzysu aktywnie współpracował z rządami zakażonych państw, w celu uzdrowienia ich systemów finansowych. We wrześniu 1997 roku udzielił Tajlandii pożyczki w wysokości 15 mln USD. Nazwano ją Szybką Pożyczką Pomocową dla Sektora Finansowego. Miał ona na celu przywrócenie elastyczności i dobrej kondycji sektora bankowego. Zaraz potem, w grudniu 1997 roku Tajlandia otrzymała od Banku Światowego kolejną pożyczkę, tym razem w wysokości 350 mln USD. Te pieniądze były przeznaczone na restrukturyzację instytucji finansowych. W lutym 1998 roku Bank Światowy udostępnił 15 mln USD na pomoc we wprowadzaniu zgodnego ze światowymi standardami sposobu zarządzania do tajlandzkich firm. Ostatnia pożyczka od Banku Światowego miała miejsce w Tajlandii w czerwcu 1998 roku. BŚ przeznaczył wtedy kolejne 15 mln USD na

¹²² Ibidem

¹²³ Ibidem.

przystosowanie gospodarki i finansów do nowych warunków. Ponadto Bank Światowy pomógł ustanowić w Tajlandii Agencję Restrukturyzacji Finansowej oraz firmę zajmującą się wspomaganie zarządzania aktywami.¹²⁴

W Indonezji 20 mln USD otrzymane od Banku pomogło w powołaniu do życia Indonezyjskiej Agencji Restrukturyzacji Banków. BŚ wspierał też rząd Indonezji w restrukturyzacji długu prywatnych korporacji. W lipcu 1998 roku Indonezja otrzymała 1 mld USD tzw. Pożyczki wspomagającej Reformy Polityczne tego kraju. Celem tego kredytu była stabilizacja systemu bankowego, działania na rzecz odzyskania zaufania deponentów i zapewnienie silnej pozycji banków w indonezyjskiej gospodarce.¹²⁵

3 mld USD pożyczki na rekonstrukcję gospodarki otrzymała od Banku Światowego Korea Południowa w grudniu 1997 roku. Pieniądze te pomogły ustabilizować walutę i w pewnym stopniu poprawić kondycję systemu finansowego. Program rządowy zawieszający działalność niewypłacalnych instytucji finansowych pomógł odzyskać adekwatność kapitałową, ulepszył nadzór bankowy, uzdrowił system pożyczek bezpośrednich, system gwarantowania depozytów i polepszył efektywność jednostek finansowych. Kolejne 2 mld USD od Banku Światowego trafiło do Korei w marcu 1998 roku w postaci pożyczki na restrukturyzację finansów. Kwota ta została przeznaczona na sfinansowanie reform sektora korporacyjnego, rozwój rynku kapitałowego oraz na restrukturyzację i rozwój sektora finansowego. Bank Światowy podjął też współpracę z rządem Korei w celu stworzenia efektywnego, zdywersyfikowanego i konkurencyjnego, zawierającego pełną gamę ubezpieczeń systemu pieniężnego w tym kraju.¹²⁶

W Malezji głównym celem pożyczki na rozwój ekonomiczny i sektora socjalnego, otrzymanej od Banku Światowego w czerwcu 1998 roku było wzmocnienie sektora finansowego poprzez konsolidację instytucji finansowych. Proces ten przybrał postać wspomaganych fuzji, rekapitalizacji banków z prawem pierwokupu, wzmocnienia ochrony inwestorów i redukcji ryzyka, a także progresywnej liberalizacji stopnia zagranicznego właścicielstwa kapitału.¹²⁷

Bank Światowy założył w swych raportach, że wprowadzenie tych programów naprawczych w poszczególnych krajach azjatyckich doprowadzi do przywrócenia zaufania

¹²⁴ East Asia..., op. cit., s. 48.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Ibidem, s. 50.

tamtejszym rynkom kapitałowym. Poprawi też znacznie poziom przejrzystości tych rynków.¹²⁸

3.3.2. Konieczność przeprowadzenia reform strukturalnych w azjatyckich systemach finansowych

Nie ulega już teraz wątpliwości, że do przebiegu kryzysu finansowego w Azji i gwałtownej deprecjacji walut oraz do załamania gospodarczego w wielu krajach przyczyniła się przede wszystkim słabość systemów bankowych i brak odpowiednich regulacji w sektorze finansowym. Sytuacja w krajach azjatyckich pod koniec 1998 roku i stanowisko międzynarodowych instytucji finansowych wymusiły w pewnym stopniu na rządach poszczególnych krajów podjęcie decyzji o przeprowadzeniu głębokich reform strukturalnych w wyszczególnionych segmentach gospodarki, przede wszystkim w bankowości. Reformy te obejmowały między innymi: zamykanie niewypłacalnych banków i instytucji finansowych, dokapitalizowanie banków, konsolidację banków, przejęcia banków krajowych przez banki zagraniczne, ustanowienie ścisłego nadzoru słabych instytucji. Przyjęte plany prywatyzacji banków rozszerzyły udział zagranicznych inwestorów w krajowym systemie finansowym. W poszczególnych krajach powstały też specjalne agendy rządowe, które przejmowały słabe banki w celu ich restrukturyzacji. Rządy Tajlandii, Indonezji i Korei Południowej ogłosiły gwarancje dla wszystkich depozytów. W 1998 roku BIS ogłosił szacunkowe koszty całego procesu restrukturyzacji sektora bankowego krajów azjatyckich. Wyniki tych badań przedstawia Tabela 5.

Modernizacja systemów bankowych wymaga wielu lat uważnej pracy i obejmuje szereg zagadnień, poczynając od modernizacji infrastruktury bankowej, a na szkoleniu pracowników kończąc. Najważniejszym zagadnieniem wciąż pozostaje wzmocnienie systemu nadzorczego i regulacyjnego nad grupami firm, konglomeratami – strukturami typowymi dla Azji. Konieczna jest także redukcja wpływów rządowych na komercyjne sektory gospodarcze.¹²⁹

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ S. Claessens, T. Glaessner, Are Financial Sector Weaknesses Undermining the East Asian Miracle?, The World Bank, Washington DC, 1997, s. 13-14.

Tabela 5 Szacunkowe koszty restrukturyzacji banków wybranych krajów azjatyckich

	Kwota w USD	% PKB
Indonezja	40 mld	29,0
Korea Południowa	60 mld	17,5
Tajlandia	43 mld	32,0
Malezja	13 mld	18,0
Filipiny	3 mld	4,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Liberska, Sektor bankowy..., op. cit.

Zgodnie z zaleceniami MFW w Tajlandii w październiku 1997 roku powołano do życia Agencję Restrukturyzacji Finansowej. Przejmuje ona do tej pory portfele złych długów, wystawia na sprzedaż aktywa restrukturyzowanych banków. Instytucja ta zajmuje się koordynacją procesu restrukturyzacji tajlandzkiego sektora finansowego. Przewodzi jej przewodniczący Ministerstwa Finansów. Rolę podobnej instytucji koordynującej w Malezji gra Bank Negara Malaysia, w Indonezji Indonezyjska Agencja Restrukturyzacji Banków (IBRA) a w Korei Południowej Komisja Nadzoru Finansowego. Instytucje te czuwają nad odpowiednim przebiegiem wprowadzania zalecanych reform strukturalnych, wydają odpowiednie zarządzenia i odpowiadają przed Azjatyckim Bankiem Rozwoju, Bankiem Światowym oraz Międzynarodowym Funduszem Walutowym. Indonezyjska instytucja w porozumieniu z ADB wyodrębniła trzy kategorie krajowych banków:¹³⁰

1. banki „zdrowe” – 74 banki posiadające współczynnik kapitałowy wyższy niż 4%,
2. banki „w niezłej kondycji” – 9 banków o współczynniku między –25 a 4%,
3. banki „chore” – 24 banki o współczynniku poniżej –25%. 21 z nich przeznaczono wyłącznie do zamknięcia.

Uzdrawianie finansów obejmuje także wprowadzanie istotnych zmian do prawa bankowego. W Malezji od czasów kryzysu stopniowo ustanawia się odpowiednie poprawki. Podniesiono wymagany współczynnik wypłacalności, prowizje pobierane przez banki od każdego udzielonego kredytu, ograniczono kwotę możliwej pojedynczej pożyczki. Instytucje finansowe zostały zmuszone do składania dokładnych kwartalnych sprawozdań z działalności. W Tajlandii główny nacisk położono na uregulowanie kwestii nadzoru

¹³⁰ Ibidem, s. 17.

bankowego. Szczegółową ustawę na ten temat uchwalono w roku 1999. Dodatkowo wzmocniono regulacje dotyczące adekwatności kapitałowej banków i instytucji niebankowych. Poprawki wniesione do Prawa bankowego w Indonezji dały bankowi centralnemu szerokie uprawnienia dotyczące licencjonowania, nadzorowania i okresowego sprawdzania działalności banków. Bank Indonesia (BI) uchwalił nowe regulacje dotyczące klasyfikacji kredytów i prowizji, wprowadził ograniczenia w dostępie zagranicznych kapitałów na rodzimym rynku oraz zredukował maksymalną kwotę pożyczki dostępnej dla korporacyjnych kredytobiorców. Uchwalone w kwietniu 1999 roku nowe Prawo o Banku Centralnym nadało BI więcej niezależności, ale ograniczyło rozmiar jego akcji kredytowej dla banków komercyjnych. Od roku 2000 nadzór bankowy jest umieszczony w niezależnej od banku centralnego, specjalnie do tego przeznaczonej instytucji¹³¹

W każdym z zakażonych krajów azjatyckich powołano do działania specjalistyczne instytucje zajmujące się zarządzaniem złymi aktywami. Agencja Restrukturyzacji Finansowej w Tajlandii już w marcu 1998 roku zdołała sprzedać wszystkie fizyczne aktywa (umeblowanie, samochody, sprzęt komputerowy), w lipcu wszelkie kredyty samochodowe a kredyty hipoteczne w sierpniu. Jej działania wspomagają Korporacja Zarządzania Aktywami i organizacja zajmująca się restrukturyzacją kredytów korporacyjnych. W Malezji w czerwcu 1998 roku powstała publiczna instytucja działająca przy Ministerstwie Finansów, nosząca nazwę Danaharta. Jej celem jest pozyskiwanie finansów oraz zarządzanie aktywami i pasywami sektora finansowego aby banki mogły skupić się wyłącznie na udzielaniu „zdrowych kredytów”. Działalność tej instytucji została przewidziana na dziesięć lat. W strukturze Indonezyjskiej Agencji Restrukturyzacji Banków wyodrębniono jednostkę zajmującą się zarządzaniem złymi aktywami. Działa ona od stycznia 1998 roku. W Korei powołano Koreańską Korporację Zarządzania Aktywami (Korea Asset Management Corporation – KAMCO). W ten sposób bilanse banków zostały oczyszczone z dziesiątków miliardów USD złych kredytów. Udział niepracujących aktywów w chińskich państwowych bankach komercyjnych był relatywnie wysoki. Złe kredyty stanowiły tam około 7% ogólnej sumy pożyczek bankowych (25% - według danych chińskich i około 40% według danych zagranicznych – ogólnego portfela kredytowego czterech głównych chińskich banków państwowych, dysponujących około 75% ogólnych aktywów chińskiego sektora

¹³¹ J. Hawkins, Bank restructuring in South-East Asia, w: Bank restructuring in practice, BIS Policy Papers nr 6, sierpień 1999, s. 201-203.

bankowego¹³²). Pierwsza instytucja zajmująca się restrukturyzacją zadłużenia powstała w Chinach w kwietniu 1999 roku. Była to Kompania Zarządzania Aktywami.

Ze względu na to, że prawie wszystkie banki komercyjne bardzo ucierpiały z powodu kryzysu, nie było takiej możliwości aby fuzje banków krajowych odegrały znaczącą rolę w procesie uzdrawiania systemu finansowego. We wrześniu 1998 w Indonezji cztery duże banki państwowe zostały połączone w jeden nowy bank – Bank Mandiri. Ich niepracujące aktywa przekazano do IBRA. Ogółem zamknięto tam z powodu niewypłacalności 16 instytucji finansowych a następnie 54 przekazano pod kontrolę IBRA. W Malezji wprowadzono plan połączenia banków krajowych i instytucji finansowych w sześć dużych grup we wrześniu 1999 roku. Znacznie większą skalę osiągnęły jednak przejęcia banków krajowych przez banki zagraniczne. Wprowadzenie odpowiednich poprawek do prawa bankowego umożliwiło tego typu rozwiązanie. W Indonezji jeden z większych banków komercyjnych dostał się do rąk Brytyjczyków. Zagraniczni właściciele kapitałów ostrożnie podchodzili jednak do lokowania swych środków w Malezji i Tajlandii z tego powodu, iż przepisy regulujące właścicielstwo banków są w tych krajach jedynie przejściowe.¹³³ Proces prywatyzacji jest skomplikowany w Korei, bowiem przeważająca liczba banków wchodzi tam w skład czeboli. Ponad rok trwało poszukiwanie inwestora strategicznego dla Korea First Bank. Ostatecznie bank ten został przejęty przez międzynarodowe konsorcjum po bardzo długich negocjacjach. Podobne problemy wystąpiły przy próbie sprzedaży drugiego banku koreańskiego – Seoul Bank. Najprawdopodobniej prywatyzacja sektora bankowego w Korei będzie trwała jeszcze bardzo długo. Do trzeciego kwartału 2001 roku zamknięto tam 16 z 30 istniejących banków handlowych.¹³⁴ W Chinach w latach 1995-1998 ponad 2 tysiące instytucji kredytowych zostało połączone w 88 miejskich banków komercyjnych. Ich kondycja pozostawia jednak wiele do życzenia i niektóre z nich są stopniowo zamykane. Aby zmniejszyć ryzyko działalności instytucji inwestycyjnych i powierniczych Chińczycy postanowili zmniejszyć ich liczbę z 239 do około 60 poprzez fuzje i przejęcia.¹³⁵

Kolejną istotną sprawą było dokapitalizowanie całego sektora bankowego. Rządy wszystkich krajów razem z międzynarodowymi instytucjami finansowymi, jak również z instytucjami krajowymi koordynującymi proces odbudowy gospodarek wyśtosowały duże kwoty pieniędzy i ulokowały je w sektorze bankowym. W marcu 1998 roku w Chinach

¹³² H. Bilski, Problemy reformy sektora finansowego ChRL, Departament Analiz i Badań NBP, Warszawa kwiecień 2000, s. 48.

¹³³ J. Hawkins, Bank restructuring..., op. cit., s. 208.

¹³⁴ C. Cockerill, Intervention, interference or encouragement?, w: Euromoney, luty 2001, s. 58-66.

¹³⁵ J. Hawkins, Bank restructuring..., op. cit., s. 210.

wyemitowano pakiet obligacji skarbowych opiewający na 270 mld yuanów. Celem tej emisji było wzmocnienie bazy kapitałowej czterech państwowych banków komercyjnych oraz podniesienie ich współczynnika kapitałowego do 8%. W Tajlandii dokapitalizowanie banków odbywało się pod egidą specjalnego Funduszu Rozwoju Instytucji Finansowych. Rząd przeznaczył na ten cel 300 mld bahtów, które trafiły do banków w postaci dziesięcioletnich obligacji rządowych oprocentowanych według rynkowych stóp procentowych, które potem zamieniono na dziesięcioletnie pożyczki bankowe o oprocentowaniu o jeden punkt wyższym. W Malezji na dokapitalizowanie sektora bankowego przeznaczono łącznie 18,5 mld ringgitów. Środki te przyjęły postać długoterminowych zero-kuponowych obligacji oraz bezpośrednich przelewów. Do indonezyjskich banków trafiły trzy rodzaje długoterminowych obligacji. 164 tryliony rupii w dwudziestoletnich papierach o oprocentowaniu 3%, 95 trylionów rupii w obligacjach o terminach wykupu od 3 do 10 lat, o oprocentowaniu powiązanych ze stopą procentową trzymiesięcznych bonów banku centralnego oraz 9 trylionów rupii w obligacjach o oprocentowaniu zmiennym (12 – 14%), o terminach wykupu od 5 do 10 lat.¹³⁶

W poszczególnych krajach powołano też specjalistyczne instytucje przeznaczone do walki z długiem korporacyjnym. W Tajlandii był to Komitet ds. Restrukturyzacji Długu Korporacyjnego. Przedstawiciele tej instytucji negocjowali porozumienia z bankami i przedsiębiorstwami. Monitorowano około 200 grup kapitałowych, których zadłużenie sięgało 700 mld bahtów - do końca maja 1999 roku zdołano zrestrukturyzować 430 mld. W Malezji też powołano taki komitet. Zajmował się on zbieraniem od banków informacji o zadłużonych firmach, negocjowaniem warunków konwersji długów, pośrednictwem między kredytobiorcami i kredytodawcami. Do lipca 1999 Komitet współpracował przy restrukturyzacji długu sięgającego 32,6 mld ringgitów od 52 firm. W Indonezji zawarto Porozumienie Jakarta, na mocy którego każdy z zadłużonych konglomeratów zobowiązał się do podpisania układu ze swoim głównym kredytodawcą. Ustanawiano obiektywnego pośrednika do negocjacji warunków i ustalania planu działania. W ten sposób do marca 1999 roku 15 konglomeratów rozwiązało problem swego zadłużenia.¹³⁷ W kraju tym działała także Indonezyjska Agencja Restrukturyzacji Długu (INDRA). Pomagała ona krajowym dłużnikom w spłacaniu zobowiązań zagranicznych.

Proces likwidowania długu korporacyjnego był w Azji wspomagany także przez rozwój równoległego rynku dla kredytów korporacyjnych. We wrześniu 1998 roku powstała

¹³⁶ Ibidem, s. 213.

¹³⁷ Ibidem, s. 215.

specjalistyczna organizacja – The Asia Pacific Loan Market Association. Ustanowiło ją 15 banków regionu. Podstawowym jej celem było stworzenie standardowych przepisów kredytowych, zawierających klauzule zabezpieczające obie strony takich umów.¹³⁸

Cały czas przed dotkniętymi kryzysem krajami stoi ogromne zadanie uporządkowania systemów bankowych pod kątem ich przejrzystości oraz rynkowego przeorientowania. Wprowadzane reformy są konieczne, choć w niektórych przypadkach na ich efekty trzeba będzie poczekać jeszcze kilka lat. Kryzys, który miał miejsce w latach 1997-1998 był bardzo głęboki, miał podłoże strukturalne a jego skutki będą jeszcze przez jakiś czas odczuwalne we wszystkich krajach Południowo-Wschodniej Azji.

3.4. Wnioski płynące z azjatyckiego kryzysu bankowego 1997-1998

Najważniejszą lekcją z kryzysu azjatyckiego jest dla władz monetarnych świadomość, że w razie powstania negatywnych symptomów w gospodarce, należy od razu podejmować odpowiednie kroki. Zwłoka zawsze tylko pogarsza sytuację. Tajlandia była przecież ostrzegana przez MFW od dłuższego czasu, nie dokonała jednak odpowiednich korekt w polityce gospodarczej. Specjaliści twierdzą, że właśnie ten fakt przyczynił się do tak dużej skali kryzysu.

Wniosek numer dwa to rozmiar niebezpieczeństwa nadmiernej sztywności kursu walutowego. W krajach azjatyckich polityka kursowa ograniczała autonomię polityki monetarnej, która była podporządkowana celowi stabilizacji kursu. Stopy procentowe w takich warunkach rzadko kiedy znajdowały się na poziomie odzwierciedlającym rzeczywiste potrzeby gospodarki a ich wysoki poziom w znacznej mierze przyczynił się do kłopotów systemu bankowego powodując nadmierny napływ kapitałów zagranicznych. Zbyt sztywne reżimy kursowe przyczyniały się także do lekceważenia ryzyka kursowego i nieubezpieczania zaciągniętych kredytów zagranicznych. Azjatycki kryzys pokazał, że elastyczne kursy są w stanie skuteczniej zapobiegać kryzysom. Jeżeli jednak władze zdecydują się na kursy sztywne, to lepiej aby były one powiązane z koszykiem walut a nie z jedną walutą, jak to było w tym przypadku.¹³⁹

Istotną kwestią jest również podporządkowanie polityki makroekonomicznej wymogowi zachowania długookresowej równowagi zewnętrznej poprzez:

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ C. Wójcik, *Finansowe...*, op. cit.

- utrzymywanie wewnętrznych stóp procentowych na poziomie nie zagrażającym gospodarce krajowej,
- dbanie o odpowiednią strukturę finansowania ewentualnego deficytu rachunku bieżącego, raczej w postaci długoterminowych inwestycji bezpośrednich,
- szeroko pojęte działania zmierzające do zwiększenia konkurencyjności kraju na rynkach międzynarodowych,
- zliberalizowanie przepływów kapitałowych, przede wszystkim długoterminowych, potem średnioterminowych i krótkoterminowych.

Bardzo ważna dla stabilności gospodarki, szczególnie w warunkach zliberalizowanych obrotów kapitałowych jest również kondycja sektora finansowego i reformy strukturalne. Niezbędne jest stworzenie skutecznego i efektywnego nadzoru bankowego oraz wdrożenie powszechnie przyjętych na całym świecie regulacji ostrożnościowych. Istotne jest również zerwanie z powszechną w krajach azjatyckich zasadą udzielania przez rządy jawnych bądź ukrytych gwarancji dla systemu bankowego. Zarządy banków mając świadomość możliwości otrzymania pomocy od państwa, często podejmują zbyt ryzykowne lub nie przemyślane decyzje. Przyczynia się to do nieefektywnej alokacji kapitału i problemu złych długów. Ponadto należy stworzyć warunki do sprawnego funkcjonowania mechanizmu wolnego rynku, eliminacji protekcjonizmu i monopolii, oddzielenia rządu od podmiotów prywatnych, ukrócenia korupcji.¹⁴⁰

Kolejną istotną lekcją z azjatyckiego kryzysu bankowego jest problem jakości i sposobu informowania przez władze uczestników rynku o swoich decyzjach, np. dotyczących operacji terminowych banków centralnych oraz rozwoju sytuacji gospodarczej. Powszechna jest opinia, że gdyby rynek był lepiej informowany nie postępowałby tak pochopnie i panika mogłaby nie wybuchnąć. Ponadto obowiązek publikowania danych przez władze mógłby sprawić, że podejmowane decyzje byłyby bardziej trafne gdyż podlegałyby automatycznej ocenie przez rynek. Być może wtedy bank centralny Tajlandii nie dokonałby operacji terminowych na tak ogromną skalę 12 mld USD, co sprawiło iż w chwili nadejścia kryzysu nie dysponował dostateczną ilością rezerw. Zagadnienie to jest tak ważne, że MFW stworzył Specjalny System Standardów Udostępniania Danych Statystycznych (Special Data Dissemination Standard).¹⁴¹

Globalizacja, czyli zwiększona zależność i otwartość poszczególnych rynków stawia też nowe wyzwania przed Międzynarodowym Funduszem Walutowym, główną instytucją

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ <http://www.emcap.org:8084/Review/0011/sg2109.htm>, 9.02.2001.

monetarną, nadzorującą funkcjonowanie światowego systemu pieniężnego. Szczególnie istotną kwestią w przypadku powstania sytuacji kryzysowej jest konieczność organizowania w coraz szybszy sposób coraz większych funduszy. Odpowiedzią na to stało się powstanie w MFW dodatkowego źródła finansowania dla jego członków (tzw. Supplement Reserve Facility). Pozwala ono na szybkie zorganizowanie wsparcia finansowego dla tych krajów, które z powodu nagłej utraty zaufania rynków finansowych doświadczają groźnych problemów płatniczych. Pomoc taka może być jednak udzielona tylko wtedy, gdy oczekuje się, że dzięki niej może nastąpić szybka poprawa oraz pod warunkiem, że będzie ona uzupełniona funduszami z innych, prywatnych lub oficjalnych źródeł.

Nowy charakter współczesnego systemu finansowego wymaga także zwiększonej współpracy między odpowiednimi władzami na płaszczyźnie międzynarodowej. Niezbędne są stałe i ścisłe kontakty między krajami, możliwość szerokich konsultacji oraz koordynacji działań. Ponadto władze gospodarcze poszczególnych krajów przy podejmowaniu swoich suwerennych decyzji muszą pamiętać, że mogą one mieć duży wpływ także na otoczenie zewnętrzne.¹⁴²

Rozdział 4. Przyszłość sektora finansowego krajów Azji Południowo-Wschodniej

4.1. Konsolidacja i globalizacja azjatyckich rynków finansowych

Pomimo, że azjatycki kryzys finansowy jest już historią a większość krajów regionu powróciło na ścieżkę wzrostu gospodarczego, obszar ten nie odzyskał jeszcze zaufania zagranicznych inwestorów. Nadal są oni bardzo sceptyczni sądząc, że zakażone kryzysem kraje zrobiły i wciąż robią zbyt mało aby uniknąć podobnych problemów w przyszłości. Na szczęście azjatyckie kraje uniknęły niebezpieczeństwa zamknięcia się w sobie po kryzysie. 10 listopada 2001 roku Chiny zakończyły proces przystąpienia do Światowej Organizacji Handlu. Powszechnie wiadomo, że członkostwo w tej organizacji pobudzi niekonkurencyjne gałęzie chińskiej gospodarki, a w dłuższej perspektywie również całą sferę ekonomiczną i socjalną. Rząd Korei Południowej zdecydowanie wprowadza w życie plan restrukturyzacji czeboli oraz sprzedaje banki i przedsiębiorstwa inwestorom zagranicznym pomimo sprzeciwu

¹⁴² Promocja monetarnej i finansowej stabilności w Azji – przemówienie R. B. Buenaventury na Wschodnioazjatyckim Szczycie Ekonomicznym w Singapurze, 20 październik 1999.

własnego społeczeństwa.¹⁴³ Wszystkie kraje azjatyckie nie ustają we wtapieniu się w międzynarodowe rynki finansowe i w przyciąganiu kapitału obcego. Robi tak nawet Malezja, która zachowała kontrolę nad własnym kapitałem w czasie kryzysu, i która wciąż pozostaje najbardziej obawiającym się globalizacji krajem regionu. Oczywiście nie oznacza to, że w innych azjatyckich krajach panuje entuzjastyczne nastawienie do tego procesu. Siłą rządzącą tamtejszymi społeczeństwami jest wciąż nacjonalizm. W warunkach globalnej konkurencji, szybko zmieniającego się otoczenia, powszechnej restrukturyzacji i częstych nieprzewidywalnych szoków, globalizacja powoduje dezorientację, poczucie zagrożenia i utraty kontroli pośród wszystkich Azjatów. Mimo to, powszechnie znane korzyści, jakie niesie za sobą oraz konieczność nadążania za zmianami w strukturze międzynarodowych finansów przeważają nad ludzkimi obawami.¹⁴⁴

Prawie wszystkie kraje Azji Południowo-Wschodniej przygotowują się do efektywnego funkcjonowania i konkurowania z instytucjami zagranicznymi. Banki singapurskie są zachęcane do zaprzestania prowadzenia działalności nie-finansowej oraz restrukturyzacji krzyżowego właścicielstwa akcji i udziałów. Liberalizacja tamtejszego sektora bankowego jest dość zaawansowana. MAS kładzie duży nacisk na „krajową konsolidację” i ekspansję regionalną singapurskich banków komercyjnych. Jednym z punktów wprowadzonego w 1999 roku planu modernizacji systemu bankowego i finansowego jest „Program Zagranicznych Talentów”, dzięki któremu krajowe instytucje finansowe uzyskują wyspecjalizowanych i doświadczonych pracowników i menagerów. Ten kontrowersyjny program spowodował, że niektórzy mieszkańcy Singapuru nabrali obaw, że rząd wyprzedaje ich miejsca pracy. Niemniej jednak, okazuje się on na razie sporym sukcesem. Pierwszy człowiek „z zewnątrz” na wysokim stanowisku to Amerykanin John Olds. W połowie 1998 roku został on Prezesem Development Bank of Singapore (DBS), największego banku na tym terytorium.¹⁴⁵ Inny punkt wspomnianego planu zakłada, że najważniejszym rozwiązaniem strukturalnym dla systemu bankowego Singapuru byłoby istnienie jedynie dwóch silnych, dużych banków. Jak na razie istnieje tam ich pięć i nic nie wskazuje na to, aby ta sytuacja miała się zmienić. Dwa z nich – DBS i Keppel TatLee są bankami państwowymi, powiązаныmi z rządem, a pozostałe trzy – United Overseas Bank (UOB), Overseas Union Bank (OUB) i Overseas Chinese Banking Corporation (OCBC) są instytucjami zarządzanymi przez azjatyckie rodziny. Nie jest to sytuacja sprzyjająca otwarciu

¹⁴³ C. Cockerill, *Intervention, interference or encouragement?*, w: *Euromoney*, luty 2001, s. 58-66.

¹⁴⁴ *Ibidem*.

¹⁴⁵ A. Currie, *Outwards and upwards*, w: *Euromoney*, luty 2001, s. 46-56.

i przejrzystości systemu bankowego. Żaden z tych trzech banków nie jest jednak zainteresowany jakąkolwiek fuzją czy przejęciem. Należy jednakże zauważyć, że OUB i OCBC są stopniowo poddawane określonym reformom. Oba są dowodzone przez profesjonalnych bankowców a nie przez członków rodziny. Rodzina nie podejmuje żadnych decyzji w sprawach bieżącego działania banków, ma jedynie swoich przedstawicieli w Radzie Nadzorczej. W OUB jest to jedna osoba, a w OCBC trzy.¹⁴⁶

Pomimo, że w Chinach w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych bardzo szybko wzrastała liczba wyspecjalizowanych banków i pozabankowych instytucji finansowych, to jednak cały system bankowy znajdował się pod ścisłą kontrolą rządu. Kredyty udzielane przez banki komercyjne były raczej transferem publicznych płatności.¹⁴⁷ W związku z przystąpieniem Chin do Światowej Organizacji Handlu i spodziewanego w związku z tym wzrostu zagranicznej konkurencji, szereg chińskich banków podjęło aktywne działania zmierzające do jak najszybszej zmiany struktury zarządzania i dostosowania sposobu funkcjonowania do warunków ogólnoświatowej globalizacji. Już w połowie grudnia 1998 roku nastąpiło połączenie działalności dwóch dużych banków: The State Development Bank (SDB - największy bank realizujący założenia polityki rządu) i The China Investment Bank (CIB).¹⁴⁸ Podstawową trudnością w Chinach, jeżeli chodzi o dostosowywanie gospodarki do nowych warunków panujących na światowych rynkach nie jest brak doświadczenia ludzi, czy też brak odpowiednich koncepcji i projektów, ale spuścizna historyczna pozostawiona przez wszechobecny sektor państwowy. Aby kraj ten mógł być konkurencyjny ekonomicznie i prawidłowo funkcjonować przez następne lata, musi zdecydowanie oddzielić sferę rządową, polityczną od sfery gospodarczej i finansowej.

Procesy konsolidacyjne nie ominęły także i Japonii. W myśl zasady, że „duży może więcej”, powstały w tym kraju cztery potężne grupy bankowe. Każda z nich znajduje się wśród 10 największych pod względem aktywów instytucji finansowych świata. (Tabela 6)

Pierwszy mega-bank, z aktywami 151 mld jenów – Mizuho Financial Group – powstał we wrześniu 2000 roku z połączenia Dai-Ichi Kangyo Bank, Industrial Bank of Japan i Fuji Bank. W kwietniu 2001 działalność rozpoczęły kolejne trzy mega-banki. Sumimoto Mitsui Banking Corporation powstał w wyniku przejęcia Sakura Bank przez Sumimoto Bank. Jego aktywa to 107 mld jenów. Kolejna grupa bankowa to Sanwa-Asahi-Tokai Bank Japan

¹⁴⁶ Ibidem.

¹⁴⁷ H. Bilski, Problemy reformy sektora finansowego ChRL, Departament Analiz i Badań NBP, Warszawa kwiecień 2000, s. 40.

¹⁴⁸ Ibidem, s. 44.

z aktywami wynoszącymi 115 mld jenów, którą utworzyły Sanwa Bank, Ashai Bank i Tokai Bank. Banki te zdecydowały, że formą ich współpracy będzie struktura holdingu. Taką samą decyzję podjęły Bank Tokyo Mitsubishi i Mitsubishi Trust and Banking Corporation. Utworzyły one spółkę holdingową Mitsubishi Tokyo Financial Group Incorporation z równorzędnym podwójnym kierownictwem, sprawowanym przez wyznaczonych przez oba banki dyrektorów. Jej aktywa wyniosły 80 mld jenów.¹⁴⁹

Tabela 6 Banki o największych aktywach świata (rok 2000)

Lp.	Megabanki	Aktywa w mld USD
1.	Mizuho Financial Group	1300
2.	Deutsche Bank – Dresdner Bank	1245
3.	Sanwa-Asahi-Tokai Bank	1019
4.	Sumimoto Mitsui Banking Corp.	943
5.	BNP – Paribas	721
6.	UBS Group	686
7.	Citigroup	667
8.	Mitsubishi Tokyo Financial Group	648
9.	Bank of America	619
10.	HypoVereinsbank	543

Źródło: S. Grzyski, Powstaje trzeci bank świata, w: Rzeczpospolita, 15.03.2000.

W ten sposób skończył się proces scalania dziewięciu wielkich banków miejskich Japonii w strukturę czterech grup finansowych. Wielu analityków odniosło się jednak sceptycznie do korzyści płynących z tych zmian w japońskim systemie bankowym. Zwracali oni uwagę na to, że dwa razy trzy duże banki japońskie opowiedziały się za lżejszą formą połączenia, wybierając utworzenie holdingu zamiast zwykłej fuzji. Takie podejście zmniejsza znacznie uciążliwość restrukturyzacji ale spowalnia zmiany w japońskim systemie bankowym, który wymaga terapii szokowej. Może to utrudnić japońskim bankom konkurowanie z gwałtownie łączącymi się bankami poza granicami kraju.¹⁵⁰

¹⁴⁹ S. Grzyski, Powstanie piąty bank świata, w: Rzeczpospolita, 20.04.2000., A. Myczkowska, Fuzja przyspieszona, w: Rzeczpospolita, 22.04.2000., A. Myczkowska, Ruszyły trzy megabanki, w: Rzeczpospolita, 3.04.2001.

¹⁵⁰ Ibidem.

Korea Południowa pierwszy etap restrukturyzacji systemu bankowego ma już za sobą. W kraju tym w ciągu trzech lat od kryzysu finansowego zamknięto ponad 50% nieefektywnych banków. Teraz przyszedł czas na proces konsolidacji pozostałych. W przypadku Korei jest to szczególnie trudne. Tamtejsi ekonomiści tłumaczą wolne tempo zmian w koreańskim systemie finansowym politycznymi i kulturalnymi przeszkodami. Kontrowersyjną kwestią jest udział rządu w przeobrażaniu instytucji bankowych. Jedni mówią, że ingerencji państwowej jest za dużo, inni twierdzą, że za mało. Inwestorzy zagraniczni nadal wątpią w niezależność koreańskich banków. Faktem jest, iż rząd koreański systematycznie wprowadza na rynek duże kwoty pieniędzy, które mają służyć dokapitalizowaniu instytucji bankowych. Po upadku Daewoo sektor bankowy otrzymał od rządu 2,34 mld USD.¹⁵¹ Początkowym pomysłem na kształt zrestrukturyzowanego koreańskiego systemu finansowego było włączenie czterech banków regionalnych w struktury największego banku komercyjnego – Hanvit Bank i prowadzenie w nich wyspecjalizowanych działalności – udzielanie pożyczek hipotecznych, bankowość detaliczna i korporacyjna. Tej koncepcji nie udało się wprowadzić w życie ale osiągnięto kolejny kompromis. Obecny plan mówi o utworzeniu grupy współpracujących ze sobą banków, bez żadnego cięcia kosztów.¹⁵² Kolejną fuzją, o której głośno w Korei, jest potencjalne połączenie Kookmin Bank (Goldman Sachs ma w nim 17% udziałów) i Housing and Commercial Bank (z 65% kapitału obcego). I w tym przypadku pełno jest spekulacji o tym, komu zależy na tej fuzji, kto za nią stoi i dlaczego jest przeprowadzana. Koreańscy ekonomiści nie zgadzają się z opinią, że w ich kraju istnieje zbyt duża liczba instytucji bankowych. Twierdzą, że niesłuszne jest łączenie „na siłę”, tylko dlatego, że robi się tak na całym świecie. Znowu pada hasło, że „w Azji jest inaczej”. W gospodarce takich rozmiarów jak koreańska, istnieje potrzeba funkcjonowania wielu instytucji finansowych. Trochę inaczej wygląda sytuacja Seoul Bank (SB). Odkąd w sierpniu 1999 roku HSBC Holding wycofał się z rozmów w sprawie zakupu tego banku rząd koreański szuka dla niego potencjalnego inwestora strategicznego. W roku 2000 podpisał umowę z Deutsche Bank w sprawie przejęcia pod zarząd SB. Bank niemiecki nie okazał się jednak chętnym do zakupu większościowego pakietu akcji banku koreańskiego. Rząd nadal poszukuje zagranicznego kupca dla SB.¹⁵³

¹⁵¹ C. Cockerill, *Intervention, interference or encouragement?*, w: *Euromoney*, luty 2001, s. 58-66.

¹⁵² *Ibidem*.

¹⁵³ *Seoul bank races to find a foreign buyer*, w: *Euromoney*, luty 2001, s. 65.

Były Premier Tajlandii – Supachai Panitchpakdi – za przyczyny problemów z restrukturyzacją systemu bankowego tego kraju oskarża działalność MFW. Twierdzi on, że fundusz tak naprawdę nie wiedział co robić z chorymi azjatyckimi instytucjami finansowymi. Próbował adoptować do warunków azjatyckich model amerykański, który polega na szybkiej likwidacji banków, mających kłopoty, w jak największym zakresie. Taka praktyka zdaniem Supachai nie przystaje do warunków azjatyckich i spotyka się w Tajlandii z ostrym sprzeciwem społeczeństwa.¹⁵⁴ Jednym z najpoważniejszych, negatywnych skutków kryzysu azjatyckiego jest dla tamtejszych gospodarek niechęć społeczeństw do liberalizacji i globalizacji. Mieszkańcy Tajlandii nie kryją wrogiego nastawienia do zagranicznych inwestycji i obcego handlu na swoim terenie. Na tym terytorium szczególnie intensywnie odżyły stare tradycje i sposób postrzegania świata. Ludzie pragną tam kompromisów, są ostrożni, nie chcą podejmować ryzyka, nie chcą „stracić twarzy”. Są skłonni utrzymywać na siłę instytucje, które stoją już na granicy bankructwa. Nie zależy im na szybkiej restrukturyzacji sektora finansowego. Tak naprawdę nie rozumieją koncepcji „globalnej wioski”, nie identyfikują się z nią.

Bank centralny Malezji 29 lipca 1999 roku ogłosił plan konsolidacyjny dla krajowego sektora bankowego. Dzięki niemu liczba funkcjonujących w Malezji instytucji finansowych ma ulec znacznemu zredukowaniu. W połowie roku 2000 w kraju tym funkcjonowało już tylko 75 instytucji bankowych. Było to:¹⁵⁵

1. 20 krajowych banków komercyjnych – planuje się pozostawienie 6,
2. 13 zagranicznych banków komercyjnych – docelowo ma ich być 15,
3. 23 firmy finansowe – po zakończeniu planu ma ich być 6,
4. 12 banków handlowych – pozostanie 6,
5. 7 domów dyskontowych.

W Malezji, która jest krajem muzułmańskim powszechnie wyznawaną religią jest Islam. W związku z tym, kraj ten wykształcił specyficzne instytucje, które działają pod nazwą banków islamskich i zgodnie z zasadami religijnymi obsługują finanse ludności. MAS wciąż systematycznie redukuje liczbę wszystkich instytucji finansowych. Jest główną instytucją przeprowadzającą procesy konsolidacyjne w Malezji.

Zachodni ekonomiści muszą sobie zdawać sprawę, że procesy konsolidacyjne i globalizacyjne w Azji należy przeprowadzać wolniej niż na innych kontynentach. Nie można z góry nastawiać się na niepowodzenie ale trzeba uszanować ogromne znaczenie

¹⁵⁴ K. Rafferty, Supachai's asian history lessons, w: Euromoney, luty 2001, s. 38-45.

¹⁵⁵ <http://www.bnm.gov.my/pa/1999/1020.htm>, 28.06.2000.

tradycji w azjatyckiej ekonomii. Świat się zmienia, Azja również lecz mimo stopniowego ujednolicania rynków dalekowschodni model gospodarki zawsze będzie bardzo się różnił od modelu europejskiego czy amerykańskiego.

4.2. Korporacjonistyczne instytucje finansowe – perspektywy funkcjonowania w XXI wieku

Czy to koreańskie gigantyczne czebole, czy też filipińskie sari sari stores, główną formą organizacji na terytorium Azji Południowo-Wschodniej do dziś pozostały rodzinne konglomeraty. Ujawniona w tle kryzysu azjatyckiego bezkarna, szkodliwa dla gospodarki działalność przedsiębiorców i powiązanych z nimi bankowców została poddana ogólnoswiatowej krytyce. Teraz już wiadomo, że czasy rodzinnej kontroli nad przedsiębiorstwami kończą się. Że należy oddać sprawy zarządzania firmą w ręce profesjonalnych menagerów, że o losach przedsiębiorstwa powinni decydować jego akcjonariusze.

Taka strukturalna przemiana na pewno będzie procesem długim i skomplikowanym. Pozycja wpływowych rodzin była w azjatyckich finansach jak dotąd niezachwiana. W Indonezji i na Filipinach prawie 20% krajowego kapitału znajdowało się do niedawna pod kontrolą pojedynczych rodzin.¹⁵⁶ Najnowsze badania Azjatyckiego Banku Rozwoju donoszą, iż możliwe jest zreformowanie rodzinnych karteli w relatywnie krótkim czasie. Nacisk należy położyć przede wszystkim na dokładny monitoring ich działalności.

W przeszłości konglomeraty rodzinne odnosiły w Azji ogromne sukcesy jako przedsiębiorstwa produkcyjne, firmy handlowe, instytucje finansowe. Były w stanie zapewnić sobie „od wewnątrz” źródła finansowania działalności, same decydowały, którą część firmy, kiedy i w jaki sposób poddać procesom monitoringu i kontroli. Funkcjonowały dzięki bystrości i przedsiębiorczości patriarchów rodu, wspomaganych siecią osobistych powiązań i *guanxi*. Tak ogromnego powodzenia rodzinnych konglomeratów w Azji Azjatycki Bank Rozwoju upatruje w sprzyjającej sytuacji w rozwijającej się gospodarce. W warunkach niskiego poziomu rozwoju, słabego prawa, instytucji i rynków, system oparty na powiązaniach rodzinnych czy przyjacielskich okazywał się bardzo elastyczny i efektywny. Dlatego też przybrał dominującą formę.¹⁵⁷ W Chinach królowały przedsiębiorstwa w całości

¹⁵⁶ Asia's Family Companies can survive with better bank monitoring, Asian Development Bank Institute Media Release, nr 5/99.

¹⁵⁷ Ibidem.

kontrolowane przez państwo, w Korei czebole. Nawet w Japonii, gdzie właścicielstwo dużych konglomeratów nie należało do rodzin, długoterminowe powiązania oraz krzyżowe posiadanie akcji determinowało prowadzenie interesów.

Teraz jednak sytuacja jest inna. Już pod koniec XX wieku azjatyckie przedsiębiorstwa rodzinne aby móc się dalej rozwijać, zmuszone były szukać zewnętrznego finansowania. Właściciele obcego kapitału nie zgadzali się na powikłane, tajemnicze i niejasne sposoby zarządzania zarówno firmą, jak i ich pieniędzmi. Akcjonariusze zaczęli żądać publikowania sprawozdań finansowych, informowania ich o ruchach kapitału, o zyskach i stratach. Takie dane nie mogły być już dłużej tajemnicą rodzinną. Na jaw zaczęły wychodzić przeróżne oszustwa, defraudacje i nieczyste interesy pomiędzy firmami należącymi do jednej grupy.¹⁵⁸ Okazało się, jak bardzo bankowość, przemysł i polityka są w Azji ze sobą powiązane. Rodzinne koneksje może i były właściwe dla kierowania firmami średniej wielkości, ale nie dla zarządzania przedsiębiorstwami międzynarodowymi, które zatrudniają tysiące pracowników. Aby utrzymać się w światowej czołówce, azjatyckie firmy potrzebują wyspecjalizowanych liderów, fachowców, którzy nie będą z pokolenia na pokolenie pochodzili z tej samej rodziny. Działalność oparta na *guanxi* a nie na twardych, ekonomicznych kalkulacjach prowadzi do nadużyć i nieefektywności, co doskonale pokazał azjatycki kryzys finansowy.

Nie będzie łatwo azjatyckim rodzinom oddać władzę, zrezygnować z wpływów i kontroli. Nadal bardzo silna jest tradycja przekazywania przywództwa z ojca na syna. Istnieją również problemy natury praktycznej. Kto mógłby zostać nabywcą, gdyby rodziny zaczęły wyprzedawać swój kapitał? Kto zgodziłby się przejąć władzę nad takimi przedsiębiorstwami? W krajach azjatyckich wciąż brakuje grupy inwestorów instytucjonalnych, którzy byliby w stanie dopilnować porządku rynkowego, bronić interesów większości akcjonariuszy.¹⁵⁹ Jak widać problemy są liczne, ale liderzy azjatyccy powoli zdają sobie sprawę z konieczności zmian. Prezes Banku Tajlandii, Chatu Mongol Sonakul stwierdził, że restrukturyzacja azjatyckich instytucji finansowych, dostosowanie ich funkcjonowania do globalnych warunków to proces bardzo długi. Nie wchodzi tu w grę miesiące ani lata. Takie przeobrażenia wymagają kilku pokoleń. Azjaci nie zmieniają sposobu pracy, oni zmieniają styl życia.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Rebuilding asia, repositioning Singapore, w: Euromoney, luty 2001, s. 108-110.

¹⁶⁰ <http://www.emcap.org:8084/Review/0011/sg2109.htm>, 9.02.2001.

4.3. Konsekwencje ataków terrorystycznych na Stany Zjednoczone dla bankowości w islamskich krajach azjatyckich

Z powodu konsekwencji zamachów terrorystycznych z 11 września 2001 roku i amerykańskich nalotów na Afganistan wzrost gospodarczy krajów Azji bardzo zmaleje. Zła sytuacja utrzyma się jeżeli działania wojenne nie zakończą się szybko. Takie są prognozy Azjatyckiego Banku Rozwoju. Bank z Manili skorygował prognozę dla regionu do 3,4% w roku 2001 z 5,3% przewidywanych w kwietniu. Japonia zanotuje nawet spadek o 0,5%, a w roku 2002 – zerowy wzrost. Bank obniżył też prognozę wzrostu dla Chin do 7% z 7,5%. W roku 2000 kraj ten osiągnął 8,1% wzrost.¹⁶¹ We wszystkich krajach regionu najbardziej ucierpi eksport, ze względu na wzrost cen ubezpieczeń i transportu. Duże straty mają ponieść państwa, które główne zyski czerpały dotąd z turystyki – Indonezja i Tajlandia.

Zaufanie do azjatyckich rynków finansowych i kapitałowych znacznie zmalało od 11 września. I mimo, że kondycja azjatyckich gospodarek była nie najgorsza w pierwszej połowie 2001 roku, w konsekwencji ataków terrorystycznych Al-Kaidy i wojny, jaką Amerykanie prowadzą z Talibami, uległa znacznemu pogorszeniu w drugiej połowie roku.

Ataki terrorystyczne na Stany Zjednoczone pogłębiły jeszcze bardziej kryzysową sytuację w Azji. Zamachy, które miały miejsce dokładnie w czasie, kiedy to państwa regionu azjatyckiego przygotowywały się do końca boomu technologicznego, spotęgowały spowolnienie procesów inwestycyjnych, spadek zaufania na rynku eksportowym oraz spadek zainteresowania turystyką w regionie. Dlatego tak ważne właśnie teraz jest konsekwentne przeprowadzanie koniecznych reform w poszczególnych państwach. Aby zapobiec problemom gospodarczym niezbędne jest dalsze przekształcanie systemów bankowych, finansowych oraz prawa.¹⁶²

Krajami, które najbardziej cierpią z powodu zamachów terrorystycznych z 11 września i amerykańskich nalotów na Afganistan są Indonezja i Malezja – państwa muzułmańskie. Islam, który jest ich główną religią kojarzy się na całym świecie z Talibami i Osamą bin Ladenem. Odbija się to niekorzystnie na systemach finansowych i gospodarczych tych krajów.

We wrześniu 2001 roku tempo uzdrawiania gospodarki Indonezji po wielkim kryzysie zaczęło maleć. Pogarszały się warunki wewnętrzne i zewnętrzne tego procesu. W budżecie na rok 2001 zapisano 5% wzrost gospodarczy ale po atakach Al-Kaidy na WTC i Pentagon

¹⁶¹ Banki o Azji, w: Rzeczpospolita nr 263, 10-11.11.2001.

¹⁶² <http://www.worldbank.org/news/pressrelease.nsf>, 16.10.2001

skorygowano go do 3%. Podstawowym problemem Indonezji jest redukcja istniejących słabości systemu bankowego, a zwłaszcza przywrócenie jego rentowności. Proces ten podzielono na cztery fazy:¹⁶³

- stabilizacja systemu bankowego,
- jego rekapitalizacja,
- konsolidacja instytucji bankowych,
- restrukturyzacja.

Bardzo istotne jest uzdrowienie mechanizmu kredytowego indonezyjskich banków, zapewnienie „zdrowego” zarządzania i przekazanie banków w ręce prywatnych właścicieli. Niezbędne jest również ulepszenie nadzoru bankowego i kontroli nad działaniami wszystkich instytucji finansowych.¹⁶⁴

Na skutek walk, jakie Amerykanie prowadzą w Afganistanie z organizacją Osamy bin Ladena, muzułmańska Indonezja boryka się z wieloma problemami. Konsekwencje wydarzeń z 11 września 2001 roku znacznie skomplikowały w tym kraju obsługę długu publicznego, który swe źródła ma w kosztownym procesie rekapitalizacji systemu bankowego i pogarszających się warunkach makroekonomicznych. Prognozuje się spadek przychodów z handlu ropą w związku z globalną tendencją do obniżania cen tego surowca. Kolejnym skutkiem wojny z terroryzmem wywodzącym się z muzułmańskiego Afganistanu jest znaczne obniżenie wpływów z turystyki we wszystkich krajach azjatyckich, a w szczególności w krajach muzułmańskich. Aby poprawić kondycję swej gospodarki, Indonezja musi zredukować odpływ kapitałów prywatnych. W tym celu należy w tym kraju prowadzić agresywną politykę prowadzącą do odzyskania zaufania inwestorów. Potrzebny jest także ciągły napływ kapitałów korporacyjnych.¹⁶⁵ Istotną sprawą w Indonezji jest wzmocnienie procesu restrukturyzacji aktywów znajdujących się w posiadaniu sektora publicznego. Ma to służyć dwóm podstawowym celom:¹⁶⁶

- pozyskanie źródeł budżetowych i pomoc dla rządu w redukowaniu ciężaru długu publicznego,
- stworzenie przyjaznych warunków dla inwestorów i bodźców dla wzrostu gospodarczego – poprzez zwrócenie tych aktywów sektorowi prywatnemu aby mogły generować przychody finansowe.

¹⁶³ <http://www.imf.org/external/news.htm>, 8.11.2001

¹⁶⁴ Ibidem.

¹⁶⁵ Ibidem.

¹⁶⁶ Ibidem.

W opinii Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Banku Światowego i innych międzynarodowych instytucji finansowych poziom prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych jest w Indonezji wysoce niezadawalający. To, co stało się 11 września na pewno nie ułatwi muzułmańskiej Indonezji pozyskiwania środków na przeprowadzenie dalszych niezbędnych reform strukturalnych.

Aż do drugiej połowy 2001 roku Malezja była w nieco lepszej sytuacji niż Indonezja. Kraj ten w 2000 roku uzyskał 8,3% PKB. Było to wynikiem wysokiego poziomu konsumpcji i inwestycji wspomaganych stymulującą polityką makroekonomiczną rządu i sprzyjającymi trendami w eksporcie.¹⁶⁷ W roku 2001 nastąpił jednak odpływ kapitałów z Malezji. Był konsekwencją spłaty zagranicznego zadłużenia, zagranicznych inwestycji ludności i osłabienia azjatyckich walut.¹⁶⁸ Wszystkie te czynniki znacznie się pogłębiły po atakach Talibów na Stany Zjednoczone, jako że Malezja także należy do krajów muzułmańskich. Głównym problemem tego kraju jest gospodarka oparta na eksporcie technologii. Przemysł elektroniczny, który jest jej podstawą znajduje się teraz na całym świecie w sytuacji kryzysowej.

Wszystkie kraje azjatyckie łączą wzajemne powiązania. Wydarzenia w jednym państwie mają ogromny wpływ na to, co dzieje się w innych. Dlatego też konsekwencje terrorystycznych ataków z 11 września 2001 roku dotyczą teraz wszystkie kraje Południowo-Wschodniej Azji, nie tylko te, w których wyznawany jest Islam. Azjatycki Bank Rozwoju na początku listopada 2001 ocenił, iż wskutek zamachów tempo wzrostu wszystkich krajów w regionie azjatyckim znacznie zmaleje. (Tabela 7)

Tempo wzrostu gospodarczego w krajach Azji Południowo-Wschodniej w roku 2001 uległo znacznemu osłabieniu na skutek załamania eksportu w całym regionie. Sytuacja nie wygląda najgorzej w Chinach ze względu na wysoki poziom popytu wewnętrznego tego kraju. Japonia wydaje się przeżywać głęboki kryzys, zewnętrzne wstrząsy nastąpiły, gdy jej gospodarka i tak była bardzo słaba. Tak wielkiego spadku wzrostu gospodarczego (-0,9%) nie było w Japonii od ponad dwudziestu lat.¹⁶⁹ Zła sytuacja jest w Indonezji i Malezji. Państwa te cierpią na skutek niesprzyjającej sytuacji międzynarodowej, obniżenia cen ropy na rynkach światowych i złej sytuacji w turystyce. Azjatycki Bank Rozwoju ocenił, iż ataki terrorystyczne z 11 września wpłynęły w znacznym stopniu na wyniki gospodarcze krajów azjatyckich w trzecim kwartale 2001 roku. Pogorszyły się warunki dla inwestorów oraz

¹⁶⁷ Ibidem.

¹⁶⁸ Ibidem.

¹⁶⁹ Japonia: znów spadek, w: Rzeczpospolita nr 263, 10-11.11.2001.

eksporterów. Państwa azjatyckie, które jeszcze nie do końca otrząsnęły się po wielkim kryzysie finansowym z lat 1997-1998, muszą uporać się teraz z dodatkowymi problemami. To na pewno wydłuży czas, który potrzebują aby dostosować się do funkcjonowania w warunkach nowej międzynarodowej struktury gospodarczej.¹⁷⁰

Tabela 7 Wzrost realnego PKB w krajach azjatyckich (w %)

	2000	2001		2002
		prognozy sprzed 11 września	po 11 września	
Azja	7,0	5,3	3,4	4,5
Kraje rozwijające się	7,0	5,3	0,25	6,5
Azja Południowo-Wschodnia	7,3	5,8	2,4	3,3
Chiny	8,1	7,5	7,0	7,0
Japonia	1,5	1,7	-0,9	0
Indonezja	4,8	5,0	3,0	3,5
Malezja	8,3	0,9	0,7	3,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.imf.org/external/news.htm>, 9.11.2001, <http://www.worldbank.org/news/pressrelease.nsf>, 16.10.2001

4.4. Projekt utworzenia Azjatyckiej Unii Monetarnej

Od paru lat pojawiają się w Południowo-Wschodniej Azji pomysły utworzenia Azjatyckiej Unii Monetarnej (AMU), choć tego projektu nikt jeszcze nie zapisał w żadnym traktacie. O jego utworzeniu po raz pierwszy wspomniała Japonia w 1994 roku. Wydawało się wówczas, że znajdujące się w rozkwicie „azjatyckie tygrysy” zdecydują się wziąć przykład z Europy i stworzyć wspólny dla całego regionu pieniądz. Rządy krajów ASEAN-u

¹⁷⁰ <http://www.imf.org/external/news.htm>, 8.11.2001.

odnoszą się jednak do takiej koncepcji ze sporym dystansem. Twierdzą, że Azjatycki System Monetarny to pomysł przedwczesny, zarówno z powodów politycznych, jak i ekonomicznych.¹⁷¹

Ewentualny sukces azjatyckiej unii walutowej zależy głównie od Japonii. To właśnie ten kraj, ze względu na pozycję jena na świecie i stan japońskiej gospodarki na tle państw regionu, musiałby przyjąć na siebie rolę głównego negocjatora, tak jak uczyniły to Niemcy w Europie. Jen miałby w Azjatyckim Systemie Monetarnym taką samą pozycję, jaką ma marka w systemie europejskim.

Po ostatnim kryzysie finansowym, jaki nawiedził kraje regionu, dyskusje na temat unii walutowej przycichły. Jeśli Japonii nadal zależy na jej utworzeniu, ma dużo do zrobienia. Europa potrzebowała przecież ponad dwudziestu lat na realizację idei wspólnej waluty. Pierwszy powojenny plan zawarcia EMU – Plan Wernera powstał w 1970 roku. Nie powiódł się ponieważ ówczesna gospodarka zachodnioeuropejska była zbyt wątła, waluty – zbyt podatne na koniunkturę światową, politycy zaś nie wykazali wystarczającej determinacji aby plan wprowadzić w życie.

Jeśli przyjąć, że właściwym początkiem Europejskiej Unii Walutowej było utworzenie Europejskiego Systemu Walutowego w marcu 1997 roku, to można założyć, że unia azjatycka powinna zacząć się podobnie. Właśnie tego zdania są Japończycy. Od wielu lat prowadzą oni rozmowy z krajami ASEAN na ten temat. Ewentualny azjatycki wąż walutowy składałby się z siedmiu walut: japońskiego jena, malezyjskiego ringgita, indonezyjskiej rupii, filipińskiego peso, singapurskiego dolara, tajlandzkiego bahta oraz wietnamskiego wona. Wielce prawdopodobne jest, że do przyszłej AMU dołączyłyby jeszcze chiński yuan i południowokoreański won. Obecności tych państw w przyszłej AMU domagają się Singapur i Malezja.¹⁷²

Utworzenie walutowego węża dałoby początek azjatyckiej jednostce walutowej – ACU. Największy w niej udział powinien mieć japoński jen, w następnej zaś kolejności yuan i koreański won. Nie jest jednak wiadomo, w jaki sposób zostałyby ustalone pasmo wahań kursowych poszczególnych walut. System europejski początkowo wyznaczył te granice na +/- 2,25% a po kilku latach na +/- 15%. Jednak to, co okazało się w miarę dobre dla walut europejskich, może zupełnie nie pasować do azjatyckiej rzeczywistości. Pierwszym problemem jest stosunkowo słaba pozycja jena, również z powodów politycznych w rejonie Azji Południowo-Wschodniej. W efekcie wszystkie kursy walutowe krajów ASEAN są

¹⁷¹ M. Dunin-Wąsowicz, Tygrysy według Maastricht, w: Gazeta Bankowa, 19.01.1998.

¹⁷² Ibidem.

bezpośrednio lub pośrednio powiązane z kursem amerykańskiego dolara. W takiej sytuacji także i on powinien stać się częścią składową hipotetycznego AMU. Nie byłoby jednak wtedy dyskusji o Azjatyckiej Unii Walutowej.¹⁷³

W opinii azjatyckich ekonomistów, tamtejsze kraje nieprędko zmieniają swoją politykę kursową. Odbudowujące swoją gospodarkę kraje bardzo ostrożnie mówią o zamiarach odwrotu od dolara. Takie głosy słychać na razie w Tajlandii, Singapurze i Malezji. Singapur, którego gospodarka jest już w relatywnie dobrym stanie, i który chce być traktowany jako regionalne centrum finansowe, twierdzi że nie zamierza nakładać specjalnego reżimu kursowego na walutę. Warunkiem konkurencyjności Singapuru jest sytuacja, w której przedsiębiorstwa mogą pożyczać lub zaciągać bez ograniczeń kredyty w dowolnych walutach, bez zamiany na walutę lokalną. Z tak dogodnych warunków finansowych nie korzystali inwestorzy w Tajlandii. Koszyk walutowy tajlandzkiego bahta przed jego załamaniem 2 lipca 1997 roku składał się w 80% z amerykańskiego dolara i w 20% z niemieckiej marki. Władze monetarne Indonezji nie chcą podzielać kłopotów Tajlandii. Dlatego zależy im na utrzymaniu swobodnego kursu rupii. W miarę słaba waluta o wysokim oprocentowaniu jest idealną przynętą dla inwestorów zagranicznych. Tacy inwestorzy zyskują na arbitrażu między kursem waluty krajowej a kursem amerykańskiego dolara. Powstanie AMS musiałoby ograniczyć korzyści z arbitrażu i tym samym zmniejszyć swobodny napływ kapitału do krajów ASEAN. Nie jest to w obecnych warunkach rozwiązanie dobre dla Azji.¹⁷⁴

Równowaga gospodarki azjatyckich krajów nie jest jeszcze osiągnięta. Nawet tam, gdzie sytuacja wydaje się być względnie stabilna, równowaga jest bardzo krucha i niepewna. Nawet przed kryzysem nie było wśród krajów azjatyckich takiego, który spełniałby trzy podstawowe kryteria kwalifikujące dziś do uczestnictwa w Europejskiej Unii Monetarnej: 3% inflacji, dług publiczny nie przekraczający 60% PKB, 3% - w stosunku do PKB – deficyt budżetowy. (Tabela 8)

Już na początku 1997 roku, praktycznie wszystkie kraje oprócz Japonii i Singapuru miały kłopoty z dość wysoką inflacją. Jej średni poziom w dziewięciu krajach ASEAN (nie licząc Brunei) wynosił wtedy 4,42%.¹⁷⁵ Kryterium niskiego deficytu budżetowego okazało się nie mniej trudne do spełnienia. Prawie we wszystkich krajach już w 1997 miało tendencję rosnącą.

¹⁷³ Ibidem

¹⁷⁴ Ibidem

¹⁷⁵ ibidem

Tabela 8 Azja na tle kryteriów z Maastricht (stan w roku 1997)

	waluta	inflacja (%)	wzrost PKB (%)	dlug (%)	deficyt (%)
Kryteria z Maastricht	-	3,0	-	60,0	3,0
Japonia	jen	0,1	3,3	90,0	7,3
Indonezja	rupia	6,5	7,8	31,7	4,0
Singapur	dolar singapurski	1,6	7,0	-	14,0
Malezja	ringgit	3,3	8,2	37,7	6,3
Tajlandia	baht	4,3	6,7	-	8,1
Filipiny	peso	7,5	5,5	58,3	3,0
Korea Południowa	won	6,8	19,2	-	-
Chiny	yuan	11,0	9,7	90,0	-

Źródło: M. Dunin-Wąsowicz, Tygrysy według Maastricht, w: Gazeta Bankowa, 19.01.1998.

Nie ulega już dzisiaj wątpliwości, że przetrwawszy regionalny kryzys finansowy, w dobie kształtowania nowej międzynarodowej architektury finansowej, gospodarki Azji Południowo-Wschodniej są znacznie bardziej zintegrowane niż przed laty. Zdaniem Michela Camdessus, Dyrektora Zarządzającego MFW, wzmocnienie współpracy finansowej przyniosłoby kolejne korzyści gospodarkom krajów ASEAN. Twierdzi on, że współpraca ta powinna opierać się na wspólnej polityce kursowej. Kto wie, może za kilka lub kilkanaście lat, gdy nastąpi względna stabilizacja w regionie, odżyje w Azji pomysł stworzenia wspólnej waluty. Europejska Unia Monetarna będzie miała wtedy na Dalekim Wschodzie swój azjatycki odpowiednik – Azjatycką Unię Monetarną.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Ibidem.

Zakończenie

Analizując systemy finansowe państw azjatyckich od momentu ich powstania, nie można nie zwrócić uwagi na bardzo charakterystyczne czynniki, które je zdeterminowały. Na obecny kształt azjatyckiego sektora bankowego wpłynęła w znacznym stopniu historia i kultura regionu. Nie można również zapominać o wadze, jaką Azjaci przywiązują do tradycji i głównej filozofii – Konfucjanizmu.

Wielki kryzys bankowy, który dotknął państwa regionu w latach 1997-1998 jeszcze bardziej ukazał konieczność zmian. W drugiej połowie 1997 roku wyszły na jaw słabości nadzoru bankowego w poszczególnych krajach azjatyckich. Okazało się, jak ważna jest w przypadku zagrożenia ogólna kondycja sektora finansowego. W Singapurze, Hongkongu i państwach, w których wykształcono normy i zabezpieczenia ostrożnościowe, kryzys nie wyrządził takich szkód jak w państwach, które takich regulacji nie miały. Istotną okazała się przejrzystość działań kierownictwa przedsiębiorstw, także banków. Charakterystyczne dla państw azjatyckich wielkie rodzinne konglomeraty, w których dane finansowe, raporty z działalności i sposób podejmowania wszelakich decyzji stanowiły tajemnicę rodzinną, okazały się nieefektywne. Nadszedł czas na poważne zmiany.

Przed Azją stoi teraz ogromne wyzwanie dopasowania własnego, specyficznego modelu finansowego i gospodarczego do modelu międzynarodowego. Zwiększa się na świecie ogólne przekonanie, że światowy system to szereg systemów krajowych, których siła nie zależy od jednego czy dwóch czynników lecz od trwałych podstaw strukturalnych, instytucjonalnych, społecznych i ludzkich, które są niezbędne do budowy nowoczesnej gospodarki rynkowej. Tego właśnie tak brakowało w przed-kryzysowym modelu azjatyckich gospodarek. W poszczególnych krajach proces reformowania sektora finansowego już się rozpoczął. W Japonii na skutek konsolidacji połączono dziewięć banków miejskich w strukturę czterech potężnych grup finansowych, które teraz znajdują się wśród dziesięciu największych pod względem aktywów instytucji finansowych świata. W Korei Południowej ma teraz miejsce dokładna restrukturyzacja czebolii, a Chiny 10 listopada 2001 roku zakończyły negocjacje i stały się pełnoprawnym członkiem Światowej Organizacji Handlu. Należy zdawać sobie jednak sprawę, że przeprowadzanie dogłębnych reform strukturalnych w krajach Azji Południowo-Wschodniej, powiązane niemalże ze zmianą filozofii życiowej mieszkających tam ludzi to proces długotrwały, wymagający dużych starań, aby zapewnić trwałe podstawy wzrostu gospodarczego i społecznego.

Summary

In the thesis „Banking systems in the selected Southern-East Asia’s countries” one analyses the financial sector of Asian countries, and the factors that have formed it. The author analyzed the importance of “Asian ex-tigers” in the international economy. She also focused on the problems, that the Asian financial institutions are facing with. The author presented the directions of their development, their transformation and their importance in the new international financial architecture. In the last part of this thesis, there is the analysis of the situation that came into being in the Islamic Asian countries after the terrorists’ attacks on the United States on 11 September 2001.

There are strong links between the Asian model of banking and the tradition and the history. Many different problems are concerned with them. It’s difficult for Asian economies to adapt oneself to the globalization and the liberalization of the financial markets. The financial institutions that operate in the Asian countries, have to get through many reforms yet, to compete effectively on the international market in the XXI century. There is no longer any doubt, that the institutional reforms are indispensable in the Asian banking systems. The 1997-1998 banking crisis has shown the big need for these reforms. Nowadays nobody doubts, that the time the Asian countries used to be “economic tigers” is over.

There is an additional problem. Malaysia and Indonesia are Islamic countries. Islam, which is their main religion, is worldwide associated with Talibans and Osama bin Laden. It isn’t profitable for the finances of this countries, and because of strong connections in the region, also for the finances of all Asian countries. The Asian Development Bank has announced that because of the Al-Qaida’s attempts on 11 September and the Americans’ air raids on Afganistan, the economic growth in all Asian countries will deteriorate in the year 2002.

Literatura

Pozycje zwarte

1. Claessens S., Glaessner T., Are Financial Sector Weaknesses Undermining the East Asian Miracle?, The World Bank, Washington DC 1997.
2. East Asia. The Road to Recovery, The World Bank, Washington DC 1998.
3. Małecki W., Sławiński A., Piasecki R., Żuławska U., Kryzysy walutowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
4. Schuster L. [red], Banking cultures of the world, Fritz Knopp Verlag, Frankfurt nad Menem 1996.
5. Solarz J. K., Rozwój systemów bankowych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.

Artykuły

1. Asia's ruling families, w: Asiamoney, październik 1994.
2. Banki o Azji, w: Rzeczpospolita, 10-11.11.2001.
3. Byeong-Ho Gong, Dismantling Chaebols is not answer, w: Business Korea, maj 1999.
4. Chaebol – the solution or the problem, w: Business Korea, grudzień 1999.
5. Cockerill B., Intervention, interference or encouragement?, w: Euromoney, luty 2001.
6. Currie A., Outwards and upwards, w: Euromoney, luty 2001.
7. Dunin-Wąsowicz M., Tygrysy według Maastricht, w: Gazeta Bankowa, 19.01.1998.
8. Gruszczyński M., ABC kryzysu walutowego, Bankowe abc, w: Bank i Kredyt nr 52, maj 1999.
9. Grzymiski S., Powstaje trzeci bank świata, w: Rzeczpospolita, 15.03.2000.
10. Grzymiski S., Powstanie piąty bank świata, w: Rzeczpospolita, 20.04.2000.
11. Hawkins J., Bank restructuring in South-East Asia, w: Bank restructuring in practice, BIS Policy Papers nr 6, sierpień 1999.
12. Japonia: znów spadek, w: Rzeczpospolita, 10-11.11.2001.
13. Liberska B., Sektor bankowy a kryzys azjatycki, Bankowe abc, w: Bank i Kredyt nr 51, kwiecień 1999.
14. Lucas L., Keeping it all in the family, w: Asian Business, lipiec 1995.
15. Myczkowska A., Fuzja przyspieszona, w: Rzeczpospolita, 22.04.2000.
16. Myczkowska A., Ruszyły trzy megabanki, w: Rzeczpospolita, 3.04.2001.

17. Ping X., Bank restructuring in China, w: Bank restructuring in practice, BIS Policy Papers nr 6, sierpień 1999.
18. Rafferty K., Supachai's Asian history lessons, w: Euromoney, luty 2001.
19. Rebuilding Asia, repositioning Singapore, w: Euromoney, luty 2001.
20. Scandal hits the banks, w: The Banker, marzec 1997.
21. Seoul bank races to find a foreign buyer, w: Euromoney, luty 2001.
22. Tan Bhala K., Twilight of the Despots, Asian Authoritarians and the Need for Enlightenment, w: Harvard International Review, wiosna 1999.
23. Ueda K., The Japanese banking crisis in the 1990s, w: Strengthening the banking system in China: Issues and experiences, BIS Policy Papers nr 7, październik 1999.
24. Wójcik C., Finansowe rykoszety w: Gazeta Bankowa nr 12, marzec 1998.
25. Yaruell M.B., Fertile ground, a scholar tells why Asian MLM is booming, w: Success, czerwiec 1994.
26. Yeung Y.M., Tung R. L., Achieving Business Success in Confucian Societies: The Importance of Guanxi (Connections), w: Organizational Dynamics, jesień 1996.

Akty prawne

1. The Bank of Japan law, kwiecień 1998.
2. The Monetary Authority of Singapore Act, 1970.
3. The New Central Bank Act, 1993. (Filipiny)
4. Central Bank of Malaya Ordinance, 1958.
5. The People's Bank of China Act, 1995.
6. The Banking Act, 1970. (Singapur)
7. The Bank of Korea Act, 1997.

Dokumenty internetowe

1. http://www.bsp.gov.ph/About%20BSP/about_creation.htm, 28.06.2000.
2. <http://www.bnm.gov.my/about/history.htm>, 28.06.2000.
3. http://www.bot.or.th/bothomepage/BankAtWork/AboutBOT/Organize/Cu.../Culture_E.htm 28.07.2000.
4. <http://www.adb.org/About/History/hist01.asp>, 28.06.2000.
5. <http://www.adb.org/About/History/hist02.asp>, 28.06.2000.
6. <http://www.adb.org/About/History/hist03.asp>, 28.06.2000.

7. <http://www.adb.org/About/History/hist04.asp>, 28.06.2000.
8. <http://www.adb.org/About/History/hist05.asp>, 28.06.2000.
9. <http://www.adb.org/About/History/hist06.asp>, 28.06.2000.
10. <http://www.adb.org/About/History/hist07.asp>, 28.06.2000.
11. <http://www.adb.org/About/History/hist08.asp>, 28.06.2000.
12. http://www.mas.gov.sg/sigfinsec/sigfinsec_supervisionoffininst-c.html, 28.06.2000.
13. <http://www.emeap.org:8084/Whats.htm>, 28.06.2000.
14. <http://www.bnm.gov.my/pa/1999/1020.htm>, 28.06.2000.
15. <http://www.emeap.org:8084/RedBook/Kr/A2.htm>, 29.06.2000.
16. <http://www.emeap.org:8084/Press/19Jul96.htm>, 29.06.2000.
17. <http://www.emeap.org:8084/Press/25Jul97.htm>, 29.06.2000.
18. <http://www.emeap.org:8084/Press/14Jul98.htm>, 29.06.2000.
19. <http://www.adbi.org/archive/es/ares990325.htm>, 29.06.2000.
20. <http://www.emeap.org:8084/Press/09July99.htm>, 29.06.2000.
21. <http://www.bnm.gov.my/about/legislations.htm>, 28.07.2000.
22. <http://www.emeap.org:8084/Review/0011/sg2109.htm>, 9.02.2001.
23. <http://www.worldbank.org/news/pressrelease.nsf>, 16.10.2001.
24. <http://www.imf.org/external/news.htm>, 8.11.2001.
25. <http://www.emeap.org:8084/Press/07July00.htm>, 16.11.2001.

Inne

1. Asia's Family Companies can survive with better bank monitoring, Asian Development Bank Institute Media Release, nr 5/99.
2. Bilski H., Informacja dotycząca Azjatyckiego Banku Rozwoju, Pekin 11.03.1997.
3. Bilski H., Problemy reformy sektora finansowego ChRL, Departament Analiz i Badań NBP, Warszawa kwiecień 2000.
4. Cardarelli R., Gobat J., Lee J., Singapore – Selected Issues, International Monetary Found, Approved by the Asia and Pacific Department, maj 2000.
5. Guide to Central Bank Watching, Morgan Guaranty Trust Company, New York marzec 2000.
6. IBCA, The Hong Kong Banking System, sierpień 1995.
7. IBCA, The Singapore Banking System, lipiec 1996.

8. Opinions and Strategies of Foreign Financial and Institutions Regarding the Tokyo Money and Capital Markets, Japan Center for International Finance, 1999.
9. Promocja monetarnej i finansowej stabilności w Azji – przemówienie R. B. Buenaventury na Wschodnioazjatyckim Szczycie Ekonomicznym w Singapurze, 20 października 1999.

Spis tabel

TABELA 1 PAŃSTWA – CZŁONKOWIE AZJATYCKIEGO BANKU ROZWOJU	19
TABELA 2 UDZIAŁ CZEBOLI W KOREAŃSKIEJ GOSPODARCE – STAN NA ROK 1998.....	34
TABELA 3 PORÓWNANIE ZNACZENIA SINGAPURU, HONGKONGU I TOKIO JAKO.....	42
TABELA 4 SYSTEMY BANKOWE WYBRANYCH KRAJÓW AZJI POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ (STAN NA ROK 1996)....	48
TABELA 5 SZACUNKOWE KOSZTY RESTRUKTURYZACJI BANKÓW WYBRANYCH KRAJÓW AZJATYCKICH	61
TABELA 6 BANKI O NAJWIĘKSZYCH AKTYWACH ŚWIATA (ROK 2000).....	70
TABELA 7 WZROST REALNEGO PKB W KRAJACH AZJATYCKICH (W %)	78
TABELA 8 AZJA NA TLE KRYTERIÓW Z MAASTRICHT (STAN W ROKU 1997).....	81

Spis wykresów

WYKRES 1 NAPLYW KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO DO KRAJÓW AZJATYCKICH W LATACH 1994 - 1996 (% PKB)...	50
WYKRES 2 PROCENTOWY UDZIAŁ ZŁYCH KREDYTÓW W CAŁOŚCI AKCJI KREDYTOWEJ BANKÓW AZJATYCKICH W 1996 ROKU	52

ZALĄCZNIKI

Załącznik 1. Azja–Pacyfik Top 100 (stan na rok 2000)

Poz.	Poz. '99	Bank	Kraj	Wartość akcji (mln USD)	Roczny przyrost wartości akcji (%)	Rating Moody's
1	2	3	4	5	6	7
1	1	Industrial & Commercial Bank of China	Chiny	21 919	-1,3	Baa1/P-2/E
2	2	Bank of China	Chiny	17 922	3,9	Baa1/P-2/E+
3	3	Agricultural Bank of China	Chiny	16 241	-0,3	Baa1/P-2/E
4	4	China Construction Bank	Chiny	12 908	6,4	Baa1/P-2/E
5	5	National Australia Bank	Australia	12 105	29,0	Aa3/P-1/B
6	7	Development Bank of Singapore	Singapur	6 378	11,0	Aa2/P-1/C+
7	9	Australia & New Zealand Banking Group	Australia	6 163	23,4	Aa3/P-1/B
8	6	Bank of Taiwan	Tajwan	5 914	-9,0	A1/P-1/C
9	8	Westpac Banking Corp.	Australia	5 807	15,2	Aa3/P-1/B
10	11	Commonwealth Bank of Australia	Australia	4 580	8,4	Aa3/P-1/B
11	10	Overseas Chinese Banking Corp/	Singapur	4 467	1,7	Aa3/P-1/B
12	12	United Overseas Bank	Singapur	3 979	7,0	Aa2/P-1/B
13	21	China Development Industrial Bank	Tajwan	3 340	42,8	Baa2/P-3/D+
14	15	Bank of Communications	Chiny	3 251	15,4	Baa2/P-3/D
15	18	Kookmin Bank	Korea Pld.	3 098	24,7	Baa3/P-3/D
16	16	Overseas Union Bank	Singapur	2 910	8,9	A1/P-1/C
17	17	Malayan Banking Berhad	Malezja	2 796	12,2	Baa3/P-3/D+
18	19	State Bank of India	Indie	2 793	13,9	Ba3/NP/D+
19	22	Krung Thai Bank	Tajlandia	2 691	15,4	Ba1/NP/E+
20	20	First Commercial Bank	Tajwan	2 623	10,7	A3/P-2/D

c.d. Załącznika 1.

1	2	3	4	5	6	7
21	26	Shinhan Bank	Korea Pld.	2 579	27,4	Baa3/P-3/D
22	24	Hua Nan Commercial Bank	Tajwan	2 433	10,3	A3/P-2/D
23	23	St George Bank	Australia	2 375	5,5	A3/P-2/C
24	13	Hanvit Bank	Korea Pld.	2 362	-30,0	Ba1/NP/E
25	25	Land Bank of Taiwan	Tajwan	2 288	12,0	A2/P-2/D+
26	27	Chang Hwa Commercial Bank	Tajwan	2 193	9,4	A3/P-2/D
27	28	Bank of East Asia	Hongkong	1 939	7,3	Baa1/P-2/D+
28	-	Cho Hung Bank	Korea Pld.	1 936	1528,6	Ba1/NP/E
29	29	United World Chinese Commercial Bank	Tajwan	1 936	7,7	A3/P-2/D+
30	41	H&CB	Korea Pld.	1 901	72,3	Baa3/P-3/D
31	30	International Commercial Bank of china	Tajwan	1 830	6,5	A2/P-2/D+
32	50	Hana Bank	Korea Pld.	1 704	136,3	Ba2/NP./E+
33	34	Chinatrust Commercial Bank	Tajwan	1 672	12,6	Baa1/P-2/D+
34	38	Taiwan Business Bank	Tajwan	1 645	46,8	-
35	31	Keppel TatLee Bank	Singapur	1 642	4,9	A2/P-1/C
36	35	Taiwan Cooperative Bank	Tajwan	1 621	9,4	-
37	32	Dao Heng Bank	Hongkong	1 619	6,1	A3/P-2/C
38	43	China Merchants Bank	Chiny	1 435	42,3	Ba2/NP/E+
39	62	Siam Commercial Bank	Tajlandia	1 429	145,9	Ba1/NP/E+
40	33	Korea Exchange Bank	Korea Pld.	1 381	-8,5	Ba1/NP/E
41	-	Bank Mandiri	Indonezja	1 371	-111,0	Caa1/NP/E
42	46	Chiao Tung Bank	Tajwan	1 328	38,7	A3/P-2/E+
43	40	Public Bank Berhad	Malezja	1 299	17,4	Baa3/P-3/D+

c.d. Załącznika 1.

1	2	3	4	5	6	7
44	37	Metropolitan Bank & Trust	Filipiny	1 261	12,1	Ba2/NP/D+
45	39	Taipei Bank	Tajwan	1 226	10,4	-
46	42	Shanghai Commercial & Savings Bank	Tajwan	1 217	10,8	-
47	14	Bangkok Bank	Tajlandia	1 204	-57,4	Ba1/NP/D
48	91	Equitable-PCI Bank	Filipiny	1 159	180,5	Ba2/NP/D
49	48	China Everbright Bank	Chiny	1 115	51,9	Ba1/NP/E+
50	59	RHB Bank Berhad	Malezja	1 105	69,9	Ba1/NP/E+
51	45	Shanghai Commercial Bank	Hongkong	1 040	8,2	A3/P-2/C
52	44	Citic Industrial Bank	Chiny	970	0,7	Baa3/P-3/D
53	79	Bumiputra-Commerce Bank	Malezja	959	97,8	Ba1/NP/E+
54	97	Shanghai Pudong development Bank	Chiny	939	138,9	Ba2/NP/E+
55	-	Seoul Bank	Korea Pld.	923	312,9	Ba3/NP/E
56	49	Koram Bank	Korea Pld.	882	22,1	Ba2/NP/E+
57	36	Thai Farmers Bank	Tajlandia	842	-42,5	Ba1/NP/D
58	57	Suncorp-Metway	Australia	814	19,6	A3/P-2/C
59	54	International Bank of Taipei	Tajwan	799	14,8	-
60	51	Wing Lung Bank	Hongkong	789	9,6	Baa1/P-2/C
61	52	Farmers Bank of China	Tajwan	759	7,2	-
62	93	Macquarie Bank	Australia	748	82,7	A2/P-1/C+
63	53	Bank of the Philippine Islands	Filipiny	747	5,7	Ba2/NP/C
64	55	Bank of Baroda	Indie	744	8,9	Ba3/NP/D
65	67	Taishin International Bank	Tajwan	709	29,0	-
66	56	Citic Ka Wah	Hongkong	692	1,6	Baa2/P-3/D
67	60	Bank Sinopac	Tajwan	685	5,5	Baa3/P-3/D+

c.d. Załącznika 1.

1	2	3	4	5	6	7
68	58	Liu Chong Hing Bank	Hongkong	680	3,3	-
69	63	Fubon Commercial Bank	Tajwan	646	12,6	-
70	82	E. Sun Commercial Bank	Tajwan	639	36,5	Baa3/P-3/D
71	64	Wing Hang Bank	Hongkong	628	9,9	Baa1/P-2/D+
72	47	Bank of Ayudhya	Tajlandia	610	-18,7	Ba2/NP/E+
73	-	Bank Central Asia	Indonezja	578	-118,0	-
74	75	Grand Commercial Bank	Tajwan	577	13,2	-
75	68	Canara Bank	Indie	565	5,6	Ba3/NP/D
76	73	Taichung Commercial Bank	Tajwan	554	7,5	-
77	69	Chinese Bank	Tajwan	544	2,8	-
78	74	Far Eastern International Bank	Tajwan	540	4,7	-
79	71	Hsinchu International Bank	Tajwan	533	2,9	-
80	72	Bank of India	Indie	528	2,0	Ba3/NP/D
81	65	Dah An Commercial Bank	Tajwan	527	-7,6	-
82	66	Guangdong Development Bank	Chiny	526	-7,1	B1/NP/E
83	81	Union Bank of Taiwan	Tajwan	521	9,7	-
84	80	Cosmos Bank	Tajwan	517	8,0	-
85	-	Southern Bank Berhad	Malezja	512	62,5	-
86	76	HKCB Bank Holding	Hongkong	508	1,1	-
87	83	Bank of Shanghai	Chiny	505	9,6	-
88	78	Entie Commercial Bank	Tajwan	500	2,1	-
89	70	Bank of Overseas Chinese	Tajwan	487	-6,9	-
90	86	Daegu Bank	Korea Pld.	483	12,6	Ba3/NP/E+
91	77	Far East Bank and Trust	Filipiny	480	-2,6	-
92	92	Ta Chong Bank	Tajwan	469	14,4	-

c.d. Załącznika 1.

1	2	3	4	5	6	7
93	95	Hong Leong Bank Berhad	Malezja	463	14,6	-
94	85	Cathay United Bank	Tajwan	461	3,0	-
95	-	Bank Thai	Tajlandia	453	-2089,2	-
96	84	Central Bank of India	Indie	448	-2,4	Ba3/NP/E
97	-	Punjab National Bank	Indie	441	19,5	Ba3/NP/D
98	94	Dah Sing Bank	Hongkong	440	7,5	Baa1/P-2/D+
99	90	Asia Pacific Bank	Tajwan	438	5,1	-
100	89	Fujian Industrial Bank	Chiny	429	0,7	-

Źródło: A. Newby, Bank clean-up slows, w: Euromoney, luty 2001, s. 111-113.

Załącznik 2. Adresy internetowe EMEAP i poszczególnych banków centralnych krajów azjatyckich

1. EMEAP

<http://www.emeap.org:8084>

2. Bank of Japan

<http://www.boj.or.jp/en/index.htm>

3. Hong Kong Monetary Authority

<http://www.info.gov.hk/hkma>

4. Bank of Thailand

<http://www.bot.or.th>

5. Bank of Korea

<http://www.bok.or.kr>

6. The Monetary Authority of Singapore

<http://www.mas.gov.sg>

7. Bank Indonesia

<http://www.bi.go.id>

8. Bank Negara Malaysia

<http://www.bnm.gov.my>

9. The People's Bank of China

<http://www.pbc.gov.cn>

10. Bangko Sentral ng Pilipinas

<http://www.bsp.gov.ph>